

UNIVERSITATEA “Al. I. Cuza “ din IAȘI

FACULTATEA DE ECONOMIE ȘI ADMINISTRAREA AFACERILOR

ADA-IULIANA POPESCU

ELEMENTE DE PROCEDURĂ JUDICIARĂ

IAȘI, 2017

CUPRINS

Capitolul 1. Dreptul procesual civil în sistemul dreptului unitar românesc	4
1.1. Dreptul procesual civil – ramură a dreptului public	4
1.2. Izvoarele dreptului procesual civil	5
1.3. Principiile dreptului procesual	6
Capitolul 2. Organizarea și funcționarea Autorității judecătorești în România	10
2.1. Considerații preliminare	10
2.2. Componentele autorității judecătorești în România	11
2.2.1. Judecătoriile	12
2.2.2. Tribunalele	12
2.2.3. Tribunalele specializate	13
2.2.4. Curțile de Apel	13
2.2.5. Înalta Curte de Casație și Justiție	15
Capitolul 3. Acțiunea civilă	20
3.1. Considerații preliminare	20
3.2. Condițiile de exercitare a acțiunii civile	21
3.3. Clasificarea acțiunilor civile	23
3.4. Participanții la procesul civil	26
Capitolul 4. Competența instanțelor de judecată	40
4.1. Considerații preliminare privind competența instanțelor de judecată	40
4.2. Competența materială a instanțelor judecătorești	41
4.3. Competența teritorială a instanțelor de judecată	45
4.4. Situații speciale privind competența instanțelor	48
Capitolul 5. Investirea instanței judecătorești	54
5.1. Noțiunea cererii de chemare în judecată	54
5.2. Elementele cererii de chemare în judecată	55
5.3. Introducerea cererii de chemare în judecată și efectele acesteia	57
5.4. Întâmpinarea	60
5.5. Cererea reconvențională	61
5.6. Citarea și comunicarea actelor de procedură	63
5.7. Termenele procedurale	67
Capitolul 6. Probele și administrarea acestora în procesul civil	72
6.1. Considerații preliminare privind probele în procesul civil	72
6.2. Înscrierile ca mijloace de probă	74
6.2.1. Înscrierile autentice	75
6.2.2. Înscrierile sub semnătură privată	75
6.2.3. Înscrierile pe suport informatic	79
6.3. Proba cu declarațiile martorilor (mărturia)	77
6.4. Mărturisirea	80
6.5. Expertizele	81
6.6. Cercetarea la fața locului	83

6.7. Prezumțiile	84
6.8. Mijloacele materiale de probă.....	88
Capitolul 7. Judecata în primă instanță.....	88
7.1. Ședințele de judecată.....	88
7.2. Incidente procedurale care pot apărea în timpul judecării	95
7.2.1. Suspendarea judecării.....	95
7.2.2. Perimarea	98
7.3. Acte procesuale de dispoziție ale părților	99
7.3.1. Desistarea.....	100
7.3.2. Achiesarea.....	101
7.3.3. Tranzacția judiciară.....	101
Capitolul 8. Căile de atac în procesul civil.....	103
8.1. Considerații generale privind căile de atac în procesul civil	103
8.2. Apelul – cale principală de atac în dreptul procesual	104
8.2.1. Persoane care au dreptul de a exercita apelul	105
8.2.2. Sesizarea instanței.....	106
8.3. Recursul în dreptul procesual.....	109
8.4. Contestația în anulare.....	114
8.5. Revizuirea	116
Capitolul 9. Particularități ale procesului penal	120
9.1. Acțiunea penală și exercitarea acesteia.....	120
9.1.1. Obiectul și subiecții acțiunii penale	121
9.1.2. Trăsăturile acțiunii penale.....	122
9.1.3. Momentele desfășurării acțiunii penale	122
9.2. Desfășurarea procesului penal	124
9.2.1. Urmărirea penală.....	125
9.2.2. Camera preliminară	129
9.2.3. Judecata.....	129
9.2.4. Executarea hotărârii penale	131
Răspunsuri.....	130
BIBLIOGRAFIE.....	135

Capitolul 1. Dreptul procesual civil în sistemul dreptului unitar românesc

Structura capitolului:

- 1.1. *Dreptul procesual civil – ramură a dreptului public*
- 1.2. *Izvoarele dreptului procesual civil*
- 1.3. *Principiile dreptului procesual*

Obiective specifice:

- studentul trebuie să fie capabil să definească noțiunea de drept procesual civil;
- studentul trebuie să poată identifica izvoarele dreptului procesual civil;
- studentul trebuie să fie capabil să definească principiile care stau la baza creării și aplicării normelor procedurale;
- studentul trebuie să formuleze întrebări cu privire la materialul prezentat.

 Timp mediu necesar pentru asimilarea cunoștințelor: 115'

Bibliografie

- Boroi, Gabriel, Stancu Mirela, *Drept procesual civil*, Ed. Hamangiu, București, 2015.
- Ciobanu, Viorel M., Boroi, A., *Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat*, Ed. Universul juridic, București, 2013.
- Ciobanu, Viorel M., Boroi, A., *Drept procesual civil, Curs selectiv pentru licență*, Ed. All Beck, București, 2003.

1.1. Dreptul procesual civil – ramură a dreptului public

Dreptul procesual civil este o ramură autonomă de drept care are legătură însă și cu celelalte ramuri de drept, dreptul procesual civil reglementând nu numai modul de realizare a drepturilor recunoscute de legislația civilă, ci și drepturile care sunt recunoscute și garantate de normele juridice comerciale, de dreptul familiei, de dreptul muncii, administrative.

Primul Cod de procedură civilă din România a intrat în vigoare la 1 decembrie 1865. Normele juridice inițiale au suferit modificări repetate determinate de evoluția societății românești și pe cale de consecință de nevoia de adaptare a regulilor juridice la noile realități.

Dreptul procesual civil poate fi definit ca *ansamblu de norme juridice care reglementează modul în care este organizată și se desfășoară judecata pricinilor care au legătură cu drepturile civile ori interesele legitime ale persoanelor fizice și juridice și modul în care sunt executate hotărârile judecătorești și alte titluri executorii.*

Cu alte cuvinte, normele de drept procesual civil reglementează acțiunea civilă, exercitarea acesteia și finalitatea sa.

Normele juridice procedurale pot fi clasificate în funcție de mai multe criterii. Astfel, în *funcție de obiectul* lor avem: norme de organizare judecătorească, norme de competență și norme de procedură propriu-zise. În funcție de *întinderea câmpului de aplicare* deosebim norme generale și norme speciale, iar după *caracterul conduitei* pe care o prescriu se individualizează norme imperative și norme dispozitive (permissive, supletive).

1.2. Izvoarele dreptului procesual civil

În literatura de specialitate, prin izvoare ale dreptului sunt desemnate, după caz, fie condițiile concrete (sociale, economice, culturale, spirituale etc) care determină apariția reglementării juridice (izvoare materiale), fie forma concretă de exprimare pe care o îmbracă aceste norme juridice (izvoare formale de drept). În ceea ce privește izvoarele formale ale dreptului procesual civil, potrivit cu criteriul forței juridice a acestora, evidențiem:

- *Constituția* – consacră principiile fundamentale care stau la baza desfășurării activității judiciare;
- *Legea* – Codul de procedură civilă, Legea organizării judiciare nr. 304/2004; Legea privind organizarea și funcționarea Registrului Comerțului nr. 26/1990; Legea fondului funciar nr. 18/1990, Legea privind reorganizarea judiciară și

falimentul nr. 64/1995, Legea privind înființarea și organizarea societăților comerciale nr. 31/1990 etc.;

- *Ordonanțe și hotărâri de Guvern, decrete prezidențiale* care conțin norme de procedură.

La aceste acte normative se adaugă și tratatele și convențiile ratificate de România, ca izvoare internaționale de drept procesual civil, în măsura în care acestea conțin norme juridice de procedură judiciară.

1.3. Principiile dreptului procesual

Dreptul procesual fie el civil sau penal are la bază principii fundamentale a căror aplicare este menită să garanteze respectarea și apărarea drepturilor fundamentale și interesele subiecților de drept și în ultimă instanță valorile sociale și cele ale statului de drept. Astfel, principiul asigurării bazelor legale de funcționare a statului, principiul libertății și egalității, principiul echității și justiției, principiul responsabilității își găsesc în mod nemijlocit aplicabilitatea în dreptul procesual.

De asemenea, dreptul procesual civil sau penal este animat și de principii generale de drept, precum:

- *Principiul legalității procesuale* – întreaga activitate judiciară trebuie să se desfășoare în condițiile legii (art. 7 Cod proc. civ.; art. 2 Cod proc. pen.)
- *Principiul aflării adevărului* – presupune stabilirea situației reale de fapt pe baza cercetărilor și probelor administrate în cauză (art. 5 Cod proc. pen.);
- *Principiul garantării dreptului la apărare* – potrivit prevederilor constituționale „orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime. Nici o lege nu poate îngrădi exercitarea acestui drept.” (art.21 și art. 24 Constituție, art. 13 Cod proc. civ.; art. 10 Cod proc. pen.);
- *Principiul folosirii limbii materne* – procesul se desfășoară în limba pe care părțile o înțeleg. În caz de necunoaștere a limbii române se va asigura din oficiu un

- interpret autorizat (art. 23 alin.8 Constituție, art. 18 Cod proc. civ.; art. 12 Cod proc. pen.);
- *Principiul publicității ședințelor de judecată* – ședințele de judecată sunt publice. Orice persoană poate participa la ședințele de judecată cu obligația respectării regulilor de desfășurare a acestora. Totodată, soluția dată în cauză este pronunțată public. (art. 17 Cod proc.civ.);
 - *Principiul oralității* – desfășurarea dezbaterilor în fața instanței verbal, cu consemnarea lor de către grefier;
 - *Principiul rolului activ al organelor judiciare și al judecătorului* – în cadrul procesului organele judiciare și judecătorul vor lua toate măsurile pentru aflarea adevărului în cauză. În acest sens, vor dispune din oficiu măsurile necesare pentru a ajunge la un astfel de rezultat (art. 22 Cod proc.civ.; art. 3 Cod proc. pen.);
 - *Principiul contradictorialității* – implică două poziții contrare în cadrul procesului. Părțile au posibilitatea de a participa la soluționarea cauzei prezentînd, argumentînd și dovedindu-și drepturile în timpul procesului. (art. 14 Cod proc.civ.);
 - *Principiul continuității* – judecata trebuie să se desfășoare de la început și pînă la obținerea unei hotărîri în cauză în fața aceluiași complet de judecată (art. 19 Cod proc. civ.).

Pe lângă aceste principii generale, în funcție de ramura de drept procesual, civilă sau penală, există și principii specifice acestora.

Ramura dreptului procesual *civil* este guvernată de principii particulare precum principiul disponibilității (art. 9 Cod proc. civ.) în virtutea căruia părțile în cadrul procesului pot dispune de obiectul procesului și de mijloacele procesuale de apărare oferite de lege. Concret, acesta se manifestă prin:

- Dreptul persoanei interesate de a porni sau nu procesul civil;
- Dreptul de a determina limitele cererii de chemare în judecată;
- Dreptul de a renunța la judecată sau de a stinge litigiul printr-o tranzacție;
- Dreptul de a folosi sau nu căile de atac;

- Dreptul de a cere judecătorului executarea silită a hotărîrii judecătorești.

În materia dreptului procesual *penal*, cel mai des invocate ca principii specifice acestei ramuri de drept sunt următoarele:

- *Principiul oficialității* – organele judiciare sunt obligate de a-și desfășura activitatea ori de câte ori s-a săvârșit o infracțiune cu excepțiile prevăzute de lege (art. 7 Cod proc. pen.);
- *Principiul respectării demnității umane* (umanismul răspunderii) – demnitatea umană trebuie respectată indiferent de vinovăția sau nevinovăția persoanei supuse procesului penal, fără discriminări, atât pe parcursul procesului penal cât și în timpul executării pedepsei (art. 11 Cod proc. pen.);
- *Principiul prezumției de nevinovăție* – învinuitul/inculpatul este prezumat nevinovat pînă cînd, din probele administrate în cauză, rezultă în mod indubitabil contrariul (art. 23 al. 11 Constituție, art. 4 Cod proc. pen.);
- *Principiul garantării libertății persoanei* – libertatea individuală este inviolabilă. De aceea, percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedurile prevăzute de lege prevăzute de lege. (art. 23 din Constituție, art. 9 Cod proc. pen.);
- *Principiul aplicării legii penale mai favorabile* - reprezintă în același timp și o excepție de la regulile aplicării normelor juridice în timp, permițând aplicarea din considerații umanitare a pedepsei cele mai blînde pentru o faptă penală care se săvârșește sub imperiul unei legi, dar este soluționată sub imperiul alteia.

În dreptul procesual, ca în orice ramură de drept de altfel, există posibilitatea restrîngerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți fundamentale, în condițiile impuse de lege și numai dacă situația o cere. Motivele principale ale îngădirii exercițiului unor drepturi sunt: „apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unor calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.”¹

¹ Art. 53 alin.1, *Constituția României*.

Măsura restrîngerii exercițiului unor drepturi poate fi luată numai cu îndeplinirea cumulativă a trei condiții obligatorii: măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată într-un mod nediscriminatoriu și să nu aducă atingere însăși existenței dreptului sau a libertății².

Teste de autoevaluare

1. Dreptul procesual civil este:

- a). o ramură autonomă de drept
- b). o ramură auxiliară celei de drept civil
- c). nu este o ramură autonomă de drept

2. Dreptul procesual:

- a). este guvernat numai de principiile specifice
- b). este guvernat numai de principii de ramură
- c). are la bază numai principii fundamentale de drept
- d). se bazează pe principiul legalității

3. Izvoarele dreptului procesual sunt:

- a). materiale
- b). numai formale
- c). Constituția și legea
- d). materiale și formale

² Cf. art. 53 alin. 2, *Constituția României*.

Capitolul 2. Organizarea și funcționarea Autorității judecătorești în România

Structura capitolului:

- 2.1. *Considerații preliminare*
- 2.2. *Componentele autorității judecătorești în România*

Obiective specifice:

- studentul trebuie să fie capabil să identifice principalele autorități judecătorești din România;
- studentul trebuie să descrie cum sunt organizate componentele autorității judecătorești din România;
- studentul trebuie să fie capabil să identifice raporturile ierarhice existente între componentele sistemului de autorități judecătorești;
- studentul trebuie să formuleze întrebări cu privire la materialul prezentat.

 Timp mediu necesar pentru asimilarea cunoștințelor: 200'

Bibliografie

Boroi, Gabriel, Stancu Mirela, *Drept procesual civil*, Ed. Hamangiu, București, 2015.

Ciobanu, Viorel M., Boroi, A., *Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat*, Ed. Universul juridic, București, 2013.

Ciobanu, Viorel M., Boroi, A., *Drept procesual civil, Curs selectiv pentru licență*, Ed. All Beck, București, 2003.

2.1. Considerații preliminare

Separarea puterilor este unul dintre principiile fundamentale care stă la baza organizării și funcționării oricărui stat de drept, democratic. Puterea judecătorească, justiția este astfel concentrată în mâna unui sistem de organe și autorități care au prerogativa aplicării normelor juridice a căror respectare este garantată la nevoie prin forța de coerciție a statului. Aceasta se manifestă concret prin intervenția autorității

judecătorești, a judecătorului care vine să restabilească echilibrul social garantat de legea fundamentală a statului, Constituția.

Controlul asigurat de autoritatea judecătorească are în vedere constituționalitatea legilor și a altor acte legislative, legalitatea actelor administrative și respectarea lor și implicit respectarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor.

Acest control trebuie exercitat în deplină transparență, imparțialitate și independență. În acest sens, potrivit prevederilor constituționale judecătoria sunt independenți și se supun numai legii. De asemenea, Legea organizării judiciare, nr. 304/2004³ consacră și ea în spiritul Constituției, faptul că „justiția este unică, imparțială și egală pentru toți”.⁴ Mai mult, legea organizării judiciare precizează încă din primul articol scopul autorității judecătorești în România care este acela al „respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei prevăzute în Constituție și celelalte acte normative interne cât și în cele internaționale, convenții și tratate la care România este parte”.

O altă finalitate a organizării judiciare o constituie „asigurarea dreptului la un proces echitabil și judecarea proceselor de către instanțele judecătorești în mod imparțial și independent de orice influențe extrane”.⁵

În România, puterea judecătorească se exercită de către Înalta Curte de Casație și Justiție și celelalte instanțe judecătorești, Consiliul Superior al Magistraturii, Ministerul Public, autorități cu atribuții specifice precizate de lege.

2.2. Componentele autorității judecătorești în România

Articolul 126 din Constituție statuează faptul că în România justiția se realizează prin intermediul Înaltei Curți de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege.

³ *Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară în România* a fost modificată și republicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 827 din 13.09.2005, modificată și completată ulterior.

⁴ Cf. art.2 alin.1, *Legea nr. 304/2004*.

⁵ Cf. art.1 alin.2, *Legea nr. 304/2004*.

Legea organizării judiciare, nr. 304/2004, dezvoltă prevederile acestui articol, ierarhizînd instanțele judecătorești și organizîndu-le într-un sistem articulat și funcțional⁶, prezentat în cele ce urmează.

2.2.1. Judecătoriile

Judecătoriile sunt instanțe fără personalitate juridică, funcționînd în fiecare județ și în sectoarele municipiului București. Numărul judecătoriilor și localitățile care fac parte din circumscripțiile acestora la nivelul fiecărui județ se stabilesc prin hotărîre de Guvern la propunerea ministrului justiției și cu avizul Consiliului Superior al Magistraturii. În raport de volumul de activitate, natura și complexitatea cauzelor pentru judecătoria se pot înființa și sedii secundare cu activitate permanentă în alte localități din județ sau în municipiul București.⁷

Potrivit prevederilor Codului de procedură civilă⁸, aceste instanțe judecă anumite cereri în primă instanță, precum și căile de atac împotriva hotărîrilor autorităților administrației publice cu activitate jurisdicțională și ale altor organe cu astfel de activitate, precum și orice alte cereri date în competență.

În raport de natura și numărul cauzelor, în cadrul judecătoriilor se pot înființa secții.

2.2.2. Tribunalele

Tribunalele sunt instanțe cu personalitate juridică, organizate la nivelul fiecărui județ și al municipiului București, cu sediul, de regulă, în municipiul reședință de județ. În circumscripția fiecărui tribunal sunt cuprinse toate judecătoriile dintr-un județ sau, după caz, din municipiul București.

În ceea ce privește competența, tribunalele judecă atît ca instanțe de fond cît și ca instanțe ce asigură controlul judiciar.

În primă instanță, tribunalele judecă în complet de un judecător, cu excepțiile prevăzute de lege. Ca instanțe de control judiciar, tribunalele judecă în complet de doi

⁶ Cf. *Legii nr. 304/2004*, Titlul II.

⁷ Cf. art. 42, *Legea nr. 304/2004*.

⁸ Cf. art.94 *Cod de procedură civilă*.

judecători apelurile declarate împotriva hotărîrilor pronunțate în primă instanță de către judecătoria și, în complet de trei judecători, recursurile declarate împotriva hotărîrilor pronunțate în primă instanță la judecătoria dar care, potrivit legii, nu sunt supuse apelurilor.

În cadrul tribunalelor pot funcționa secții sau complete specializate pentru cauze civile, penale, comerciale, cauze cu minori și de familie, cauze de contencios administrativ și fiscal, cauze privind conflicte de muncă și asigurări sociale iar, în raport de natura și numărul cauzelor, secții maritime și fluviale sau pentru alte materii.⁹

2.2.3. Tribunalele specializate

Acestea sunt instanțe lipsite de personalitate juridică și care funcționează la nivelul fiecărui județ și al municipiului București, cu sediul, de obicei, în municipiul reședință de județ. Potrivit legii organizării judiciare, tribunalele specializate sunt următoarele:

- Tribunalele pentru minori și familie;
- Tribunalele pentru muncă și asigurări sociale;
- Tribunalele comerciale;
- Tribunalele administrativ-fiscale.¹⁰

Tribunalele specializate judecă numai în primă instanță cauzele menționate expres în legea organizării judiciare.

În raport de natura și numărul cauzelor, în cadrul tribunalelor specializate se pot înființa secții.

2.2.4. Curțile de Apel

Curțile de apel sunt instanțe cu personalitate juridică în circumscripțiile cărora funcționează mai multe tribunale și tribunale specializate.¹¹

Curțile de Apel sunt în număr de 15 și au sediul în localitatea de reședință a unui județ sau a municipiului București.

⁹ Cf. art. 36 alin. 3, *Legea nr. 304/2004*.

¹⁰ Cf. art. 37 alin.1 și art. 36 alin. 3, *Legea nr. 304/2004*.

¹¹ Cf. art.35 alin.1, *Legea nr. 304/2004*.

În funcție de volumul de activitate, Curțile de Apel pot avea două sau mai multe secții sau complete specializate, potrivit legii.

Curțile de Apel, ca instanțe de fond, judecă în primă instanță cauzele date de lege în competența sa în complet de un judecător, cu excepțiile prevăzute de lege (conflicte de muncă și asigurări sociale). Ca instanțe de apel, aceste instanțe judecă apelurile împotriva hotărârilor pronunțate de judecătorii și tribunale în primă instanță, în complet de doi judecători, dacă prin lege nu se prevede altfel¹². Ca instanțe de recurs, Curțile de Apel judecă recursurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de tribunale în apel și în orice alte cazuri prevăzute de lege¹³, judecând în complet de trei judecători în ambele situații.

Fiecare instanță judecătorească este condusă de către un președinte a cărui atribuții sunt reglementate de către normele juridice în vigoare. De asemenea, în funcție de volumul de activitate și complexitatea cauzelor, la curțile de apel, tribunale și tribunale specializate președintele poate fi ajutat de către 1-2 vicepreședinți, iar la judecătorii el poate fi ajutat de către un vicepreședinte. Pentru Președintele Tribunalului și Curții de Apel București numărul vicepreședinților este de 1-3 judecători. De asemenea, în cadrul unor instanțe își desfășoară activitatea potrivit legii judecători inspectori și asistenți judiciari.

În cadrul instanțelor funcționează un aparat format din personal auxiliar de specialitate (grefieri, registratori, arhivari etc.) care își desfășoară activitatea potrivit regulamentelor aprobate de ministrul justiției.

Toate instanțele, cu excepția judecătoriei, au un departament economico-financiar și administrativ condus de către un manager economic, subordonat președintelui instanței sau conducătorului parchetului în cadrul căruia funcționează.

Toate instanțele judecătorești și toate parchetele au în structura auxiliară următoarele compartimente: registratură, grefă, arhivă, birou de informare și relații publice, bibliotecă.

¹² Cf. art. 54, *Legea nr. 304/2004*.

¹³ Cf. art. 96, *Cod de procedură civilă*.

2.2.5. Înalta Curte de Casație și Justiție

Înalta Curte de Casație și Justiție este unica instanță supremă din România, cu personalitate juridică și cu sediul în capitala țării. Instanța este organizată și funcționează potrivit Constituției, *Legii organizării judiciare nr. 304/2004* și după propria lege de organizare, *Legea nr. 56/1993* modificată și republicată.¹⁴

Curtea este organizată în patru secții:

- Secția I civilă;
- Secția a II a civilă;
- Secția penală;
- Secția de contencios administrativ și fiscal.

Fiecare dintre aceste secții, inclusiv cele 4 complete de 5 judecători și Secțiile Unite, au competențe proprii.¹⁵

ÎCCJ are competența de a judeca în primă instanță procesele și cererile date în competența sa prin lege și ca instanță de recurs, recursurile în condițiile prevăzute de aceasta (recursurile împotriva hotărârilor date de curțile de apel, recursurile în interesul legii).

De asemenea, ÎCCJ soluționează și cererile de strămutare, conflictele de competență între curțile de apel sau între acestea și tribunale.

La începutul fiecărui an se stabilesc completele de cinci judecători, două fiind exclusiv competente să judece în materie penală, fiind formate numai din judecători ai Secției penale a ÎCCJ¹⁶.

Curtea soluționează în *completele de 5 judecători* recursurile și cererile în cauzele judecate în primă instanță de Secția penală a curții și judecă și alte cauze date în competența lor prin lege și, de asemenea, se pot constitui și ca instanțe disciplinare.¹⁷

Înalta Curte de Casație și Justiție se constituie în *Secțiunile Unite* pentru soluționarea sesizărilor privind schimbarea jurisprudenței curții, sesizarea Curții Constituționale privind controlul constituționalității legilor înainte de promulgare.¹⁸

¹⁴ *Legea organizării și funcționării Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 56/1993* a fost modificată în repetate rânduri. *Legea nr. 56/1993* a fost republicată în M.Of. nr. 56/ 8 februarie 1999, cu modificările și completările ulterioare.

¹⁵ Cf. art.19 alin.2, *Legea nr. 304/2004*.

¹⁶ Cf. art. 24₁, *Legea nr. 304/2004*.

¹⁷ Cf. art.24, *Legea nr. 304/2004*.

ÎCCJ se compune din președinte, un vicepreședinte, patru președinți de secții și din judecători. În cadrul curții își desfășoară activitatea și magistrați-asistenți. Structura curții cuprinde de asemenea și Cancelaria, direcții, servicii și birouri, cu personalul aferent stabilit în statul de funcțiuni. Conducerea ÎCCJ se exercită de către președinte, vicepreședinte și colegiul de conducere cu atribuții stabilite de lege.

2.2.6. Alte autorități cu activitate jurisdicțională

În afara instanțelor prezentate anterior, în România funcționează și **alte instanțe specializate**, care se bucură de o competență limitată.

Asemenea instanțe sunt reprezentate de instanțele militare, precum: tribunalele militare, Tribunalul Militar Teritorial cu sediul la București și Curtea Militară de Apel unică, cu sediul de asemenea, la București. Tribunalele militare sunt în număr de patru și au sediul la București, Cluj-Napoca, Iași și Timișoara. Pe lângă aceste instanțe funcționează și parchetele militare.

Organizarea și funcționarea instanțelor și parchetelor militare este reglementată de *Legea nr. 54/1993*.¹⁹

Curtea Constituțională este organizată și funcționează potrivit prevederilor constituționale și ale legii proprii, *nr. 47/1992* modificată și republicată.²⁰

Curtea Constituțională este singura instanță din România care deține controlul constituționalității legilor și a celorlalte acte normative. Ea este garantul supremației Constituției.

Curtea de Conturi este un organism cu atribuții jurisdicționale care „exercită controlul asupra modului de formare, de administrare și de întrebuințare a resurselor financiare ale statului și ale sectorului public.”²¹ Organizarea și funcționarea Curții este

¹⁸ Cf. art.25, *Legea nr. 304/2004*.

¹⁹ *Legea nr. 54/1993 pentru organizarea și funcționarea instanțelor și parchetelor militare* a fost modificată și republicată în M.Of. nr. 209/13.05. 1999.

²⁰ *Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale* a fost modificată și republicată în M.Of. nr. 807/3.12. 2010. Ultima modificare a legii este însă adusă de *Legea nr. 177/2010 pentru modificarea și completarea Legii nr. 47/1992*, M.Of. nr. 672/ 4.10. 2010.

²¹ Cf. art. 140 alin.1, *Constituția României*.

reglementată potrivit prevederilor *Legii nr. 94/1992* modificată și republicată.²² În conformitate cu modificările aduse legii, astăzi litigiile rezultate din activitatea Curții de Conturi se soluționează de către instanțele judecătorești specializate.

Ministerul Public face parte dintre autoritățile judecătorești din România. Ministerul este organizat și funcționează în concordanță cu prevederile constituționale și ale *Legii nr. 304/2004*.

Ministerul Public își exercită atribuțiile prin intermediul procurorilor organizați în parchetele care funcționează pe lângă fiecare instanță de judecată fiind însă independente față de acestea și față de celelalte autorități publice.²³ Astfel, avem organizate ierarhic, ca și instanțele, următoarele:

- Parchetul de pe lângă Judecătoria;
- Parchetul de pe lângă Tribunal;
- Parchetul de pe lângă Curtea de Apel;
- Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Pe lângă acestea funcționează și Parchetul Național Anticorupție specializat în combaterea infracțiunilor de corupție și care își exercită atribuțiile la nivelul țării prin intermediul procurorilor specializați și funcționează ca parchet de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. Această autoritate este autonomă în cadrul Ministerului Public.

Procurorii unui parchet sunt subordonați conducătorului parchetului respectiv, iar acesta la rândul său este subordonat conducătorului parchetului ierarhic superior din aceeași circumscripție, organizarea mergând în ordine ierarhică pînă la Procurorul General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau după caz, pînă la Procurorul General al Parchetului Național Anticorupție.

Ministerul Public prin intermediul procurorilor desfășoară ca principale atribuții următoarele activități:

- efectuează urmărirea penală în cazurile prevăzute de lege;

²² *Legea nr. 94/1992 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi* a fost modificată și republicată în M.Of. nr. 282/29.04. 2009. Ultima modificare a legii s-a făcut prin *Legea nr. 263/2010*, M.Of. nr. 852/20.12.2010.

²³ Cf. art.62 alin. 4, *Legea nr. 304/2004*.

- conduce și supraveghează activitatea de cercetare penală a poliției judiciare și a altor organe de cercetare penală;
- sesizează instanțele judecătorești pentru judecarea cauzelor penale întocmind rechizitoriul;
- exercită acțiunea civilă în condițiile legii;
- participă la ședințele de judecată în condițiile legii;
- exercită căile de atac împotriva hotărârilor judecătorești în conformitate cu prevederile legale;
- apără drepturile și interesele legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție, ale dispăruților și ale altor persoane;
- acționează pentru prevenirea și combaterea criminalității și pentru realizarea unitară a politicii penale a statului.

La acestea se adaugă orice alte atribuții care prin lege sunt conferite Ministerului Public.²⁴

În virtutea relațiilor de subordonare, procurorii ierarhici superiori pot să își exercite atribuțiile de control direct sau prin intermediul procurorilor inspectori. Dispozițiile procurorului ierarhic superior date în scris și în conformitate cu legea sunt obligatorii pentru procurorii din subordine.

Consiliul Superior al Magistraturii este garantul independenței justiției. Potrivit prevederilor constituționale, Consiliul este alcătuit din 19 membri: 14 magistrați, doi reprezentanți ai societății civile specialiști în domeniul dreptului, ministrul justiției, președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție și procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.²⁵

Durata mandatului membrilor Consiliului este de 6 ani. Principalele atribuții ale Consiliului Superior al Magistraturii vizează propunerea către Președintele României a numirii în funcție a judecătorilor și procurorilor, cu excepția celor stagiați și îndeplinirea

²⁴ Cf. art. 63, *Legea nr. 304/2004*.

²⁵ Cf. art.133 alin.2, *Constituția României*.

rolului de instanță de judecată, prin secțiile sale, în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor și procurorilor.

Teste de autoevaluare

1. Judecătoria:
 - a). sunt instanțe cu personalitate juridică
 - b). sunt direct subordonate Curților de Apel
 - c). funcționează numai în municipiul reședință de județ
2. Tribunalele și Curțile de Apel:
 - a). sunt instanțe cu personalitate juridică
 - b). în funcție de volumul de cauze, pot fi organizate pe mai multe secții
 - c). sunt influențate în hotărârile date de Consiliul Superior al Magistraturii
3. Ministerul Public:
 - a). face parte din cadrul autorităților judecătorești din România
 - b). este organizat în parchete subordonate ierarhic
 - c). își exercită atribuțiile prin intermediul procurorilor

Capitolul 3. Acțiunea civilă

Structura capitolului:

- 3.1. *Considerații preliminare*
- 3.2. *Condițiile de exercitare ale acțiunii civile*
- 3.3. *Clasificarea acțiunilor civile*
- 3.4. *Participanții la procesul civil*

Obiective specifice:

- studentul trebuie să fie capabil să identifice condițiile de exercitare ale acțiunii civile în justiție;
- studentul trebuie să precizeze care sunt principalele tipuri de acțiuni civile și care este specificul lor;
- studentul trebuie să fie capabil să identifice participanții la proces și să analizeze rolul fiecăruia în cadrul acestuia;
- studentul trebuie să formuleze întrebări cu privire la materialul prezentat.

⌚ Timp mediu necesar pentru asimilarea cunoștințelor: 240'

Bibliografie

Boroi, Gabriel, Stancu Mirela, *Drept procesual civil*, Ed. Hamangiu, București, 2015.

Ciobanu, Viorel M., Boroi, A., *Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat*, Ed. Universul juridic, București, 2013.

Ciobanu, Viorel M., Boroi, A., *Drept procesual civil, Curs selectiv pentru licență*, Ed. All Beck, București, 2003.

3.1. Considerații preliminare

Acțiunea civilă (art. 29 - 40 Cod proc. civ.) se află în strânsă legătură cu protecția juridică a drepturilor subiective civile precum și cu soluționarea în mod obligatoriu a unor situații pe calea justiției (filiație, divorț, posesie).

Acțiunea civilă cuprinde toate mijloacele procesuale pe care legea le pune la dispoziția unei persoane în vederea protejării drepturilor sale subiective și soluționării

unor situații juridice, precum și pentru asigurarea apărării părților în proces (art. 29 Cod proc.civ.). Aceste mijloace procesuale constituie forme concrete de manifestare ale acțiunii civile (cereri, excepții, căi de atac etc.).

Indiferent de titular sau de dreptul valorificat în justiție, acțiunea civilă este uniformă. Atunci când însă este exercitată, acțiunea civilă împrumută caracteristicile și natura dreptului subiectiv a cărui apărare face obiectul acțiunii.

Individualizarea acțiunii civile are loc în momentul în care se apelează la justiție, la proces.²⁶

Pornind de la aceste considerații am putea defini acțiunea civilă ca fiind „ansamblul mijloacelor procesuale prin care se poate realiza protecția judiciară a drepturilor subiective și a situațiilor juridice ocrotite de lege.”²⁷

Trebuie reținut aici faptul că acțiunea civilă nu trebuie confundată cu cererea de chemare în judecată. Aceasta din urmă nu este decât o formă de manifestare a acțiunii civile. Acțiunea civilă există deja în momentul introducerii cererii de chemare în judecată, chiar și atunci când titularul dreptului subiectiv nu sesizează instanța. Cu alte cuvinte, acțiunea există din momentul încălcării dreptului subiectiv sau a interesului legitim al persoanei.

3.2. Condițiile de exercitare a acțiunii civile

Doctrina nu manifestă o opinie unitară în ceea ce privește condițiile care trebuie îndeplinite pentru exercitarea acțiunii civile. Pot fi reținute totuși patru condiții generale care trebuie îndeplinite cumulativ pentru a putea exercita acțiunea civilă, așa cum sunt ele precizate de art. 32 Cod proc. civ.:

- afirmarea unui drept (formularea unei pretenții);
- interesul legitim;
- capacitatea procesuală;
- calitatea procesuală.

²⁶ V. M. Ciobanu, G. Boroi, *Drept procesual civil*, Ed. All Beck. București, 2003, p.1.

²⁷ *Idem.*

Prin punerea în mișcare a acțiunii civile se urmărește să se obțină protecția judiciară a unui drept subiectiv civil sau protecția juridică a unei situații juridice posibilă numai pe calea justiției.

Pentru a beneficia de protecție juridică, dreptul subiectiv afirmat trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiții:

- să fie recunoscut și ocrotit de lege;
- să fie exercitat numai potrivit scopului său economic și social, scop pentru care a fost recunoscut de lege;
- să fie exercitat cu bună-credință;
- să fie actual.

Ultimele două cerințe sunt avute în vedere atunci când se solicită instanței realizarea dreptului și nu în cazul în care se cere acesteia constatarea existenței acestuia.

Existența dreptului și îndeplinirea condițiilor exercitării acțiunii civile sunt verificate de instanță în timpul dezbaterilor, la sfârșitul judecății, de aceea inițial se cere afirmarea unui drept și nu dovedirea existenței sale.

Interesul se concretizează în interesul practic urmărit de partea care exercită acțiunea civilă. Interesul poate fi material sau moral. Interesul manifestat trebuie să aibă următoarele caracteristici:

- să fie deteminat și legitim, adică să nu contravină legii sau regulilor de conviețuire socială;
- să fie născut și actual, adică să existe în momentul exercitării acțiunii civile;
- să fie personal, adică să vizeze nemijlocit persoana celui care a pus în mișcare acțiunea civilă (art. 33 Cod proc. civ.).

Drepturile afirmate, pretențiile celui care exercită acțiunea civilă, formează *obiectul* acesteia.

Capacitatea procesuală cerută pentru persoana care exercită acțiunea civilă presupune de fapt existența capacității civile a acesteia. Astfel, persoana trebuie să aibă capacitatea de a avea drepturi și obligații procesuale și de a le exercita, respectiv executa.

Capacitatea procesuală de folosință (art. 56 Cod proc. civ.) constă în aptitudinea unei persoane de a avea drepturi și obligații pe plan procesual. Ea se dobândește la naștere pentru persoanele fizice și de la data înregistrării pentru persoanele juridice.

Capacitatea procesuală de exercițiu (art. 57 Cod proc. civ.) reprezintă aptitudinea unei persoane de a-și exercita personal drepturile procesuale și de a-și executa singură obligațiile procesuale.

Regulile de dobândire și încetare a capacității procesuale de exercițiu urmează întocmai regulile capacității de exercițiu civile.

Persoanele lipsite de capacitate de exercițiu vor fi reprezentate în justiție în condițiile legii. Persoanele cu capacitate de exercițiu restrânsă vor fi asistate.

Calitatea procesuală (art. 36 Cod proc. civ.) implică existența unei identități între persoana care exercită acțiunea civilă și titularul dreptului subiectiv afirmat (subiectul activ – calitate procesuală activă) și între persoana chemată în judecată, pârîtul, și titularul obligației corelative în raportul juridic dedus judecății (subiect pasiv – calitate procesuală pasivă).

Obligația dovedirii calității procesuale îi incumbă reclamantului. Lipsa calității sale procesuale poate fi invocată de pârît, procuror sau de către instanța de judecată și duce la respingerea acțiunii.

Calitatea procesuală poate fi transmisă avînd în vedere faptul că și drepturile și obligațiile procesuale pot fi transmise pe cale de convenție sau pe cale legală (moștenire, reorganizarea sau transformarea persoanei juridice).²⁸

3.3. Clasificarea acțiunilor civile

Doctrina clasifică acțiunile civile, de fapt cererile de chemare în judecată, după mai multe criterii.

Astfel, în funcție de procedura aleasă de parte pentru a-și proteja dreptul subiectiv avem cereri principale, cereri accesorii, cereri adiționale și cereri incidentale (art. 30 Cod proc. civ.)

²⁸ *Ibidem*, p. 9.

a) *Cererea principală* este cea prin care se declanșează procedura judiciară.

b) *Cererea accesorie* este cea a cărei rezolvare depinde de soluția dată pentru cererea principală.

c) *Cererea adițională* este actul prin care o parte modifică pretențiile sale anterioare.

d) *Cererea incidentală* este cererea principală formulată însă într-un proces deja început. Prin cererile incidentale pot fi atrase în proces terțe persoane care dobîndesc calitatea de părți și cărora hotărîrile pronunțate le sunt opozabile.

Instanțele de judecată care se pronunță asupra cererilor principale sunt obligate să se pronunțe și asupra celor accesorii și incidentale. Unele situații care pot face obiectul unor cereri accesorii și incidentale trebuie rezolvate din oficiu de către instanța sesizată cu cererea principală. De exemplu, instanța care se pronunță asupra divorțului să se pronunțe din oficiu asupra încredințării copiilor minori și stabilirea pensiei de întreținere.

Există cereri care se pot formula numai pe cale principală (cererea în tăgada paternității etc.) sau numai pe cale accesorie (cererea soțului ca în caz de divorț să poarte numele de familie dobîndit la căsătorie etc.).

În funcție de scopul material urmărit cererile pot fi:

- *cereri (acțiuni) în realizarea dreptului;*
- *cereri (acțiuni) în constatare;*
- *cereri (acțiuni) în constituire de drepturi.*

Acțiunile în realizarea dreptului sunt acelea prin care reclamantul care pretinde a fi titularul unui drept subiectiv solicită instanței să îl oblige pe pîrît la respectarea dreptului, iar dacă acest lucru nu mai este posibil, la despăgubiri pentru prejudiciul suferit.

Acțiunile în constatare a unui drept sunt acelea prin care reclamantul solicită instanței numai să constate existența dreptului său subiectiv sau inexistența dreptului subiectiv pretins de pîrît. Practic, reclamantul solicită instanței constatarea unui raport juridic concret. Hotărîrile obținute în urma unei acțiuni în constatare nu pot fi executate silit deoarece reclamantul nu urmărește pedepsirea pîrîtului.

Cererea în constatare are un caracter subsidiar față de cererea în realizarea dreptului. De aceea, cererea sa va fi respinsă dacă reclamantul poate folosi acțiunea în realizarea dreptului.

La rândul lor, cererile în constatarea unui drept pot fi clasificate în *pozitive* și *negative*, după cum se solicită constatarea existenței unui drept sau inexistenței sale.

O altă clasificare întâlnită în literatura de specialitate este cea care precizează că cererile în constatare pot fi declaratorii, interogatorii și provocatorii.

Cererile declaratorii sunt acelea prin care se solicită instanței constatarea existenței sau inexistenței unui raport juridic.

Cererile interogatorii sunt cele prin care, în mod preventiv, titularul dreptului cheamă în judecată o persoană care ar putea să îi conteste dreptul.

Cererile provocatorii sunt acelea prin care titularul unui drept cheamă în judecată o persoană care prin acțiunile sale sau atitudinea sa a provocat o tulburare serioasă exercițiului dreptului său. Pîrîtul este provocat să își dovedească dreptul sub sancțiunea imposibilității de a-l invoca în cazul în care nu-i poate demonstra existența. O astfel de cerere este cea posesorie bazată pe o tulburare rezultată dintr-un act juridic care încalcă posesia sau folosința pașnică a titularului.²⁹

Acțiunile în constituire de drepturi sunt cele prin care reclamantul solicită schimbarea sau desființarea unui raport juridic existent la data introducerii și crearea unui nou raport juridic. Sunt incluse în această categorie cererile de divorț, punere sub interdicție sau ridicare a acesteia, încuviințarea a adopției sau de desfacere a acesteia etc.

În funcție de natura dreptului care se valorifică în justiție, acțiunile pot fi patrimoniale și nepatrimoniale.

Acțiunile (cererile) nepatrimoniale sunt cererea de divorț, cererea de anulare a căsătoriei, cererea de încuviințare, desfacere sau desființare a adopției, cererea de stabilire a paternității, cererea în tăgada paternității etc.

Acțiunile (cererile) patrimoniale pot fi clasificate la rândul lor în *personale*, *reale* și *mixte*.

²⁹ *Ibidem*, p.17.

Acțiunile personale sunt acelea prin care se încearcă valorificarea unui drept de creanță. Ele pot fi mobiliare sau imobiliare, după cum obiectul dreptului este un bun mobil, respectiv imobiliar.

Acțiunile reale sunt cele prin care se valorifică un drept real sau se apără posesia unui bun. Din această categorie fac parte: *acțiunea în revendicare*, *acțiunea posesorie*, *acțiunea confesorie*, *acțiunea negatorie*, *acțiunea în grănițuire*, *cererea de partaj* etc.

Acțiunile reale pot fi mobiliare sau imobiliare și de asemenea, petitorii (prin care se apără un drept real) și posesorii (prin care se apără posesia ca simplă situație de fapt).

Acțiunile mixte pot fi folosite atunci când se dorește valorificarea în același timp a unui drept de creanță și a unui drept real, efecte ale aceluiași act juridic sau între care există o legătură. De exemplu, cererea de predare a unui bun individual, determinat, a cărui proprietate a fost transferată printr-un contract de vânzare-cumpărare sau cererea în anulare, rezoluțiune, reziliere sau revocare a unui act juridic.

3.4. Participanții la procesul civil

La judecarea cauzelor civile și la executarea hotărârilor pronunțate de instanță participă: instanța de judecată, părțile, procurorul, organul de executare și alte persoane care au un interes în cauză în condițiile legii.

1. **Instanța de judecată** este organul abilitat de lege pentru soluționarea litigiilor dintre părți, parcurgând faza cercetării judecătorești și cea a soluționării propriu-zise a cauzei finalizată cu pronunțarea unei hotărâri.

Compunerea instanțelor de judecată este reglementată de *Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară*.

Judecătorul are un rol activ în cadrul procesului, rol care se concretizează în dreptul și obligația instanței de judecată de a ordona dovezile pe care le consideră utile în aflarea adevărului în afara celor propuse de părți și uneori chiar împotriva susținerii comune a părților. Astfel, chiar și faptele necontestate de părți pot fi cercetate de către judecător pentru verificarea conformității lor cu realitatea. Mărturisirea unei părți nu impune judecătorului în mod automat adoptarea unei anumite hotărâri ci veridicitatea sa poate fi de asemenea înfrântă pe baza altor probe administrate în cauză.

Pentru administrarea în cauză din oficiu a unor probe trebuie îndeplinite mai multe condiții. Proba trebuie să fie legală, adică permisă de lege. De exemplu, judecătorul nu poate lua un interogatoriu într-o materie unde mărturisirea ar fi inadmisibilă sau nu poate cere dovedirea unui înscris cu martori în situația în care legea, Codul civil, nu permite acest lucru. De asemenea, proba cerută din oficiu trebuie să fie verosimilă, adică să ducă la dovedirea unor fapte credibile, să fie utilă cauzei, să fie pertinentă, avînd legătură cu pricina. Proba cerută de judecător din oficiu trebuie să fie în aceeași măsură concludentă, adică să conducă la rezolvarea cauzei.

Proba trebuie pusă în discuția părților înainte de propunerea administrării sale, pentru a respecta contradictorialitatea și dreptul la apărare a părților. Odată îndeplinite toate aceste condiții, instanța poate cere administrarea probei în orice moment al dezbaterilor.

În aceste condiții, cererea de chemare în judecată nu va putea fi respinsă ca nedovedită, ci doar ca nefondată sau neîntemeiată.

Un al doilea aspect care vizează rolul activ al judecătorului constă în lămurirea, îndrumarea și sprijinirea părților în exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor procesuale stăruind în toate fazele procesuale pentru soluționarea amiabilă a cauzei. Astfel, judecătorul îi pune în vedere reclamantului lipsurile cererii de chemare în judecată înainte de comunicarea acesteia, în cazul în care pîrîtul nu este asistat sau reprezentat sau nu a depus întîmpinare la judecata în primă instanță judecătorul îi pune acestuia în vedere, la prima zi de înfățișare, să depună dovezile, să ridice excepții sau să se folosească de alte mijloace de apărare.

Rolul activ al judecătorului se manifestă și prin atenuarea unor dispoziții legale restrictive folosindu-se de alte mijloace legale. De exemplu, înlăturarea sancțiunii decăderii atunci cînd instanța apreciază că partea nu a îndeplinit actul de procedură în termenul stabilit datorită unor împrejurări mai presus de voința sa.

Judecătorul are de asemenea posibilitatea de a cere părților explicații cu privire la situația de fapt și de drept invocată de părți dar și orice alte explicații legate de alte împrejurări de fapt sau de drept chiar dacă nu sunt cuprinse în cererea de chemare în judecată sau în întîmpinare.

De asemenea, instanțele de judecată au drept de acces direct la bazele electronice de date sau la alte sisteme de informare deținute de autorități și instituții publice, care le pot furniza datele necesare realizării procedurii de citare sau a altor acte de procedură.

Constituirea și compunerea instanței

Prin constituirea instanței în literatura de specialitate se înțelege alcătuirea complexă, cu toate organele și persoanele cerute de lege, a instanței de judecată. Alături de completul de judecată se are în vedere participarea greșierului sau a magistratului asistent în cazul Înaltei Curți de Casație și Justiție, precum și a procurorului atunci când legea reclamă prezența sa.

Compunere instanței se referă la formarea instanței de judecată cu numărul de judecători prevăzut de lege.

Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, prevede expres că, fiecare instanță este condusă de către un Președinte (art.43 alin.1). Aceștia stabilesc de regulă, la începutul fiecărui an, compunerea completelor de judecată (art.52 alin. 1).

Potrivit legii, cauzele se judecă în primă instanță de către un complet format dintr-un singur judecător, cu excepția cauzelor privind conflictele de muncă și de asigurări sociale (art. 54 alin.1).

Completul pentru soluționarea în primă instanță a cauzelor privind conflictele de muncă și asigurări sociale se constituie dintr-un singur judecător și doi asistenți judiciari (art. 55 alin.1).

Asistenții judiciari participă la deliberări cu vot consultativ și semnează hotărârile pronunțate. Opinia acestora se consemnează în hotărâre, iar opinia separată se motivează.

Apelurile și recursurile se judecă în complet format din doi, respectiv trei, judecători, cu anumite excepții (art. 54 alin. 2). În cazul completului format din doi judecători, dacă aceștia nu ajung la un acord asupra hotărârii ce urmează a se pronunța, procesul se judecă din nou în complet de divergență, în condițiile legii.

Completul de divergență se constituie prin includerea, în completul de judecată, a președintelui sau a vicepreședintelui instanței, a judecătorului inspector, a președintelui de secție ori a unui alt judecător desemnat de președintele instanței (art.54 alin.3).

În cazul în care judecătorii care intră în compunerea completului de judecată nu ajung la un acord asupra hotărârii ce urmează a se pronunța, procesul se judecă din nou în complet de divergență, cauza reluându-se din faza dezbaterilor.

În cazul compunerii Înaltei Curți de Casație și Justiție, completele de judecată ale secțiilor sunt formate din 3 judecători ai aceleiași secții.

Dacă numărul de judecători necesar formării completului de judecată nu se poate asigura, acesta se constituie cu judecători de la celelalte secții, desemnați de către președintele sau vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Completul de 5 judecători este prezidat de președintele sau vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție. În lipsa acestora, completul poate fi prezidat de un președinte de secție desemnat în acest scop de președintele ori vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție (art. 32 alin.5).

Președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție prezidează Secțiile Unite, Completul de 5 judecători, iar în cadrul secțiilor orice complet, când participă la judecată. În lipsa președintelui, ședințele la care acesta trebuie să ia parte sunt prezidate de vicepreședintele instanței sau de un președinte de secție.

Președinții de secții pot prezida orice complet de judecată din cadrul secției, iar ceilalți judecători prezidează prin rotație.

În cazul în care Înalta Curte de Casație și Justiție judecă în Secții Unite, la judecată trebuie să ia parte cel puțin două treimi din numărul judecătorilor în funcție. Decizia poate fi luată numai cu majoritatea voturilor celor prezenți.

Incidente procedurale privind constituirea și compunerea instanței

Incompatibilitatea are în vedere situațiile în care unui judecător îi este interzis să ia parte la soluționarea unei cauze pentru motivele expres și limitativ prevăzute de lege. Potrivit prevederilor Codului de procedură civilă există mai multe cazuri de incompatibilitate:

- Judecătorul care a pronunțat o hotărâre într-o pricină nu poate lua parte la judecata aceleiași pricini în apel, în recurs, contestație în anulare sau revizuire;
- Judecătorul care a pronunțat o hotărâre nu poate lua parte la judecarea aceleiași cauze după casarea cu trimitere a hotărârii;

- Judecătorul nu poate lua parte la judecarea unei cauze în care a fost martor, expert sau arbitru. (art.41, 42 C. proc. civ).

Nerespectarea dispozițiilor legale privind incompatibilitatea atrage nulitatea absolută a hotărârii, fiind vorba de norme juridice de ordine publică.

Dacă judecata este în curs de desfășurare, mijlocul procesual de invocare a incompatibilității este excepția de incompatibilitate care poate fi ridicată de orice parte interesată, de procuror sau de instanță din oficiu, în orice fază a judecății, chiar direct în apel sau recurs.

Excepția se judecă de însăși instanța sesizată cu pricina respectivă, în a cărei compunere intră și judecătorul care se află în situația de incompatibilitate.

Admiterea excepției de incompatibilitate are drept consecință înlocuirea judecătorului în cauză cu un altul de la aceeași instanță judecătorească.

Abținerea (art. 43 C. proc.civ.) și recuzarea (art. 44 C. proc. civ.) intervin în cazurile prevăzute de lege pentru protejarea părților în situațiile în care judecătorul nu ar putea fi obiectiv în soluționarea cauzei.

Abținerea intervine atunci când judecătorul, din oficiu, în condițiile legii, se retrage din completul de judecată.

Recuzarea intervine atunci când una dintre părțile din proces cere, în situațiile prevăzute de lege, îndepărtarea unui judecător din completul care urmează să judece cauza.

Cazurile de abținere și de recuzare sunt identice, procedura de soluționare a acestor cereri fiind asemănătoare, cu singura deosebire că recuzarea este propusă de părți, pe când abținerea intervine din oficiu, la cererea judecătorului în cauză. Aceste cazuri sunt următoarele:

- când judecătorul, soțul, ascendenții sau descendenții acestuia au vreun interes în cauză sau atunci când judecătorul este soț, rudă sau afin pînă la al patrulea grad inclusiv, cu vreuna dintre părți;
- când judecătorul este soț, rudă sau afin în linie directă sau colaterală, pînă la al patrulea grad inclusiv, cu avocatul sau mandatarul unei părți sau dacă este căsătorit cu fratele ori cu sora soțului uneia din aceste persoane;

- cînd soțul judecătorului în viață și nedespărțit este rudă sau afin a uneia din părți pînă la gradul al patrulea inclusiv, sau dacă fiind încetat din viață ori despărțit, au rămas copii;
- dacă judecătorul, soțul sau rudele lor pînă la gradul al patrulea inclusiv au o pricină asemănătoare cu aceea care se judecă sau dacă au o judecată la instanța unde una dintre părți este judecător;
- dacă între aceleași persoane și una din părți a fost o judecată penală în timp de 5 ani înaintea recuzării;
- dacă judecătorul este tutore sau curator al uneia dintre părți;
- dacă judecătorul și-a spus părerea cu privire la pricina care se judecă;
- dacă judecătorul a primit de la una dintre părți daruri sau făgăduieli de daruri sau altfel de îndatoriri;
- dacă există vrăjmășie între judecător, soțul sau una dintre rudele sale pînă la al patrulea grad inclusiv și una dintre părți, soții sau rudele acestora pînă la gradul al treilea inclusiv.³⁰

Cazurile de abținere și recuzare sunt aplicabile și procurorilor, magistraților asistenți și grefierilor. Atunci cînd există astfel de cazuri, magistrații și grefierii au obligația să comunice imediat superiorilor acest lucru și să se abțină, în caz contrar ei pot fi recuzați de către părți.

2. **Părțile** într-un proces civil poartă mai multe denumiri în funcție de faza procesuală, după cum urmează:

- Reclamant și pîrît la judecata în primă instanță (fond);
- Apelant și intimat în apel;
- Recurent și intimat în recurs;
- Creditor și debitor în faza executării hotărîrii date de instanță.

Poziția părților în procesul civil se poate schimba, însă rămîne întotdeauna contradictorie.

³⁰ Cf. art. 42 *Cod de procedură civilă*.

În cadrul unui proces putem avea și coparticipare procesuală, adică mai multe părți în aceeași cauză. Coparticiparea poate fi *activă*, mai mulți reclamanți, sau pasivă, mai mulți *pârîți*.

Coparticiparea procesuală respectă principiul independenței procesuale în cazul raporturilor între coparticipanți. Astfel, actele de procedură, apărările și concluziile unuia dintre coparticipanți nu pot folosi, dar nici dăuna celorlalți.³¹

De la acest principiu există o singură excepție anume aceea că, în unele cazuri, dacă prin natura raportului juridic sau în temeiul unei dispoziții legale, efectele hotărîrii se produc asupra tuturor reclamanților sau pârîților, actele de procedură îndeplinite numai de către unii dintre ei sau termenele încuviințate numai unora dintre ei în vederea îndeplinirii actelor procedurale folosesc și celorlalți. În situația în care actele de procedură ale unora dintre coparticipanți sunt potrivnice celorlalți, atunci se va ține seama de actele cele mai favorabile.³² Această excepție își găsește aplicabilitatea în cazul în care între coparticipanți există raporturi obligaționale de solidaritate. De exemplu, efectele admiterii apelului sau recursului declarat de către un coparticipant se vor extinde și asupra celorlalți coparticipanți care nu au introdus apel sau recurs ori a căror cereri de apel sau recurs au fost respinse. Un alt exemplu îl constituie situația coproprietarilor unui bun în cazul cărora nu se mai aplica principiul independenței procedurale.

Alte efecte ale coparticipării sunt:

- un singur mandatar în cazul în care coparticipanții au aceleași interese în cauză, caz în care li se va comunica o singură copie de pe cererea de chemare în judecată sau respectiv de pe întîmpinare (art.149 alin.1 C. proc. civ.);
- neprezentarea unor coparticipanți sau neîndeplinirea de către aceștia a unui act de procedură la termen nu împiedică citarea lor în continuare în cadrul procesului (art. 60 alin.3 C. proc. civ);
- actele de procedură efectuate în interesul comun al coparticipanților sau împotriva acestora sunt supuse unei singure taxe de timbru;
- cheltuielile de judecată vor fi suportate de către coparticipanți în funcție de natura raportului dintre ei, în mod egal, proporțional sau solidar (art. 455 C. proc. civ.).

³¹ Cf. art. 60 alin.1 *Cod de procedură civilă*.

³² Cf. art. 60 alin.2 *Cod de procedură civilă*.

Orice persoană pentru a fi parte în proces trebuie să îndeplinească mai multe condiții. Acestea sunt: să pretindă un drept, să justifice un interes în cauză, să aibă capacitate procesuală și să aibă calitate procesuală. Acestea sunt implicit și condițiile care trebuiesc îndeplinite pentru exercitarea acțiunii civile și au fost expuse anterior.

Drepturile și obligațiile procesuale ale părților sunt precizate de lege. Printre cele mai importante drepturi procesuale care revin părților menționăm:

- dreptul de a se adresa instanței;
- dreptul de a participa la judecată care presupune cunoașterea locului și datei la care partea trebuie să se prezinte la proces;
- dreptul de apărare care presupune: dreptul de a răspunde la pretențiile părții adverse, dreptul de a propune probele necesare pentru dovedirea propriilor susțineri ori pentru a răspunde pretențiilor adversarului, dreptul de a administra aceste probe, dreptul de a cunoaște toate piesele dosarului, dreptul de a folosi limba maternă sau de a recurge la interpret, dreptul de a fi asistat sau reprezentat de către un avocat;
- dreptul de a participa la proces personal sau prin mandatar;
- dreptul de a recuza magistrații prezenți la proces, grefierii, experții, interpreții, traducătorii, dreptul de invoca incompatibilitatea unui judecător, dreptul de a solicita strămutarea cauzei în condițiile și cazurile cerute de lege;
- dreptul de a renunța la judecată sau la dreptul subiectiv pretins prin recunoașterea pretențiilor reclamantului;
- dreptul de a pretinde restituirea cheltuielilor de judecată;
- dreptul de a exercita căile de atac prevăzute de lege;
- dreptul de a cere executarea silită a hotărârii.

Principalele îndatoriri ale părților în cadrul procesului civil sunt:

- obligația de a îndeplini actele de procedură în condițiile, în ordinea și în termenul stabilite de lege sau de judecător;
- obligația de a exercita drepturile procesuale cu bună-credință și potrivit cu scopul în vederea căruia au fost recunoscute de lege;
- obligația de urmări desfășurarea și finalizarea procesului;
- obligația de a-și dovedi pretențiile și apărările.

În realizarea drepturilor în cadrul procesului civil, poate apare datorită unor manifestări specifice ale părților și **abuzul de drept procedural**. Deși se apreciază că abuzul de drept în materie procedurală nu este reglementat suficient de clar, Codul de procedură civilă³³ precizează că parte care își exercită abuziv drepturile procesuale răspunde pentru materiale și morale cauzate.

Cu alte cuvinte, partea care deturneză dreptul procedural de la scopul pentru care a fost recunoscut de lege și îl exercită cu rea-credință săvârșește un abuz de drept procedural.³⁴

Dintre formele care s-ar manifesta exercitarea abuzivă a drepturilor procedurale menționăm: introducerea cu rea-credință a unei cereri de chemarea în judecată neîntemeiată, de exemplu, introducerea unei cereri de chemare în judecată fără ca pîrîtul să fi fost pus în întârziere, rezistența pîrîtului cu rea-credință la pretențiile legitime ale reclamantului, formularea cu rea-credință a unei cereri de strămutare a cauzei, de recuzare, de amînare în mod repetat a judecării cauzei, folosirea cu rea-credință a posibilității de citare a pîrîtului prin publicitate etc.

Instanța de judecată va aprecia în funcție de circumstanțe dacă este vorba de un abuz de drept sau nu. Simpla respingere a unei cereri ca nefondată nu conduce în mod automat la concluzia că partea și-a exercitat în mod abuziv un drept procedural.

Abuzul de drept se sancționează prin obligarea părții care a abuzat de dreptul său procesual la plata unei amenzi judiciare pentru prejudiciul material sau moral pe care partea adversă l-a suferit.³⁵

3. **Terții** în procesul civil sunt considerate a fi persoanele care sunt introduse într-un proces în curs de desfășurare și care din acel moment vor fi considerate părți în proces însă vor fi numite în continuare terți spre a fi deosebite de părțile inițiale.

După cum se poate observa noțiunea de terți nu desemnează de această dată persoane complet străine de un raport juridic, de un proces în cazul de față, ci persoane care au legătură cu pricina. Hotărîrea judecătorească va avea efect și asupra lor.

³³Cf. art. 12 *Cod de procedură civilă*.

³⁴V. M. Ciobanu, G. Boroi, *Drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 47.

³⁵Cf. art. 12 alin. 2 *Cod de procedură civilă*.

Finalitatea practică a introducerii unui terț în cauză are în vedere un interes al reclamantului, al pârîtului sau al terțului însuși.

Există și situații însă cînd terții sunt obligați să intervină în cauză sub sancțiunea pierderii posibilității de a-și valorifica ulterior în justiție un drept sau un interes legitim.

Formele de participare ale terților într-un proces civil sunt *intervenția voluntară* și *intervenția forțată*.

A. Intervenția voluntară este considerată a fi cea venită din partea oricărei persoane în cadrul desfășurării unui proces. Intervenția voluntară poate fi de două tipuri:

Intervenția principală (art. 62 C. proc.civ.) este cerută de către terțul care urmărește realizarea sau conservarea unui drept propriu. Ea poate fi îndreptată împotriva ambelor părți în cauză, terțul urmărind să cîștige pentru el obiectul procesului. O astfel de intervenție se poate face numai în fața instanței de fond (primei instanțe) pînă la închiderea dezbaterilor. Intervenția se poate realiza și în apel dacă există acordul expres al părților în cauză.

Intervenția accesorie (art. 63 C. proc.civ.) este situația în care terțul intervine în favoarea uneia dintre părți și nu urmărește realizarea unui drept propriu. Acest tip de intervenția poate avea loc oricînd în cursul procesului, fiind subordonată interesului părții în favoarea căreia terțul intervine. Cererea de intervenție se judecă împreună cu cererea principală.

B. Intervenția forțată are loc în cazurile expres prevăzute de lege.

*Chemarea în judecată a altor persoane*³⁶ este mijlocul procesual prin care una dintre părțile inițiale din proces solicită instanței introducerea în cauză a unei terțe persoane care ar putea pretinde aceleași drepturi ca și reclamantul. Pârîtul poate de asemenea să ceară o astfel de intervenție. El poate cere intervenția prin întîmpinare sau pînă la prima zi de înfățișare.

Reclamantul poate cere intervenția pînă la închiderea dezbaterilor în fața primei instanțe.

Terțul chemat în judecată dobîndește astfel calitatea de intervenient principal iar hotărîrea îi va fi opozabilă.

³⁶ Cf. art. 68 *Cod de procedură civilă* .

Chemarea în garanție constituie mijlocul procesual prin care se solicită instanței introducerea în cauză a unui terț, fiind admisibilă ori de câte ori partea care ar cădea în pretenții (care ar pierde procesul) ar avea posibilitatea să solicite de la o altă persoană despăgubiri pentru dreptul care l-a pierdut, respectiv pentru obligația care a fost stabilită în sarcina sa prin hotărîre judecătorească. De exemplu, comitentul chemat în judecată spre a răspunde pentru prejudiciul cauzat de prepusul său îl cheamă în garanție pe acesta din urmă spre a-l obliga să-i plătească suma pe care la rîndul său comitentul a plătit-o reclamantului. Chemarea în garanție se realizează în aceleași condiții de formă ca și cererea de chemare în judecată și se judecă împreună cu cererea principală. Chemarea în garanție poate veni din partea reclamantului sau pîrîtului.

Terțul chemat în garanție devine parte în proces, hotărîrea fiindu-i opozabilă. El poate chema în garanție, la rîndul său, o altă persoană.³⁷

*Arătarea titularului dreptului*³⁸ poate fi făcută numai de către pîrît și numai în cazul cererilor prin care se urmărește valorificarea unui drept real, în măsura în care între pîrît și terț arătat ca titular al acestui drept există un raport juridic cu privire la bunul care formează obiectul cererii (contract de depozit, împrumut de folosință, locațiune, închiriere etc.). Pentru a putea fi admisă cererea se cer îndeplinite următoarele condiții: reclamantul să urmărească valorificarea unui drept real, pîrîtul să fie detentorul precar al unui bun sau să exercite în numele altuia un drept asupra lucrului care formează obiectul dreptului real invocat de reclamant, pîrîtul să îl indice pe titularul dreptului.

Cererea de arătare a titularului dreptului poate fi introdusă o dată cu întîmpinarea, iar dacă aceasta nu este obligatorie, cel mai tîrziu la prima zi de înfățișare.

Dacă cel arătat recunoaște susținerile pîrîtului și reclamantul este de acord, terțul va lua locul pîrîtului care va fi scos din cauză.

Introducerea din oficiu a altor persoane poate fi dispusă de către instanța de judecată, din oficiu, chiar dacă părțile se împotrivesc. Introducerea în cauză a acestor persoane va putea fi realizată prin încheiere de ședință, pînă la terminarea cercetării procesului, în fața instanței de fond (art 78 C. proc. civ.).

³⁷ Cf. art. 72 *Cod de procedură civilă*.

³⁸ Cf. art. 75-77 *Cod de procedură civilă*.

4. **Procurorul** participă uneori la procesul civil în condițiile și cazurile prevăzute expres de lege. Rolul său este acela de a apăra interesele generale ale societății, ordinea de drept și implicit drepturile și libertățile cetățenilor.

În doctrină³⁹ există opinii diferite privind poziția procesuală a procurorului în cadrul procesului civil. Astfel, potrivit unor opinii, procurorul este văzut ca un reprezentant al părților. În altă opinie, cea agreată de majoritatea juriștilor, procurorul este văzut ca parte în proces atunci când inițiază acțiunea civilă și ca participant atunci când intervine în proces.

Formele concrete de participare a procurorului în cadrul unui proces civil sunt:

- pornirea procesului civil, adică introducerea cererii de chemare în judecată cu excepția acelor care privesc drepturi personale;
- participarea la judecarea procesului civil prin punerea de concluzii;
- exercitarea căilor de atac;
- cererea de punere în executare a unor hotărâri.

Procesul civil poate fi pornit de către procuror ori de câte ori este necesar pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților, precum și în alte cazuri prevăzute de lege prin norme juridice speciale.⁴⁰

Procurorul poate *participa la judecarea proceselor civile* în orice fază procesuală, fără a avea obligația să-și justifice prezența. Participarea sa se bazează pe lege și pe propria inițiativă.

În unele situații, procurorul este obligat să depună concluzii în cauză. Astfel de situații sunt: soluționarea cererilor de punere sub interdicție și de ridicare a acesteia, judecarea cererilor de declarare a dispariției și a morții și anularea acesteia din urmă, judecarea contestațiilor, întîmpinările și orice alte cereri prevăzute de legile alegerilor locale și generale, judecarea apelului împotriva hotărîrii comisiei specializate în materie de protecție a proprietății industriale, rezolvarea cererii prin care se solicită declararea judecătorească a abandonului de copii, soluționarea cererilor de expropriere, modificarea, completarea sau rectificarea actelor de stare civilă, soluționarea cererilor în materie de

³⁹ V. M. Ciobanu, G. Boroi, *Drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 93.

⁴⁰ Cf. art. 92 *Cod de procedură civilă*.

adopte, soluționarea proceselor în materie contravențională, recursul în interesul legii, etc.

În toate celelalte cazuri participarea procurorului este facultativă.

Exercitarea căilor de atac de către procuror poate interveni în condițiile legii împotriva oricărei hotărâri judecătorești, chiar și împotriva acelor prin care s-au soluționat acțiuni cu caracter strict personal.⁴¹

Procurorul poate exercita căile de atac indiferent dacă a participat sau nu la judecarea pricinii.

În cazul recursului în anulare și a recursului în interesul legii numai procurorul general de la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție le poate exercita din oficiu sau la cererea ministrului justiției.

Cererea de punere în executare a hotărârilor poate veni de asemenea și din partea procurorului în favoarea minorilor, persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege.

Procurorul poate cere executarea silită a hotărârii indiferent dacă a participat sau nu la judecarea cauzei respective.

Procurorul poate participa în această fază a procesului fie prin formularea de contestații la executare, cereri de întoarcere a executării, fie prin participarea la judecarea acestora atunci când sunt formulate de către părți.

Teste de autoevaluare

1. Acțiunea civilă:

- a). mijloacele procesuale de apărare în justiție
- b). vizează protecția drepturilor subiective civile
- c). din punctual de vedere al exercitării sale are un caracter obligatoriu

2. Condițiile exercitării unei acțiuni civile sunt:

- a). afirmarea unui drept
- b). manifestarea unei atitudini conciliante față de partea adversă
- c). dovedirea existenței unei obligații a pârâtului
- d). existența calității procesuale a reclamantului

⁴¹ Cf. art. 92 alin.4 *Cod de procedură civilă*.

3. În cadrul procesului civil, instanța de judecată:
- a). pe toată durata procesului poate îndemna părțile să ajungă la o înțelegere pe cale amiabilă
 - b). poate cere dovedirea unor fapte care nu sunt contestate în proces de către părți
 - c). are posibilitatea atenuării unor dispoziții restrictive ale legii

Capitolul 4. Competența instanțelor de judecată

Structura capitolului:

- 4.1. *Considerații preliminare privind competența instanțelor de judecată*
- 4.2. *Competența materială a instanțelor de judecată*
- 4.3. *Competența teritorială a instanțelor de judecată*
- 4.4. *Situații speciale privind competența instanțelor de judecată*

Obiective specifice:

- studentul trebuie să precizeze care sunt regulile privind stabilirea competenței materiale și teritoriale a instanțelor judecătorești;
- studentul trebuie să definească noțiunile de prorogare de competență, strămutare;
- studentul trebuie să fie capabil să identifice situațiile în care apar conflictele de competență între instanțele judecătorești sau între acestea și alte autorități cu activitate jurisdicțională;
- studentul trebuie să formuleze întrebări cu privire la materialul prezentat.

 Timp mediu necesar pentru asimilarea cunoștințelor: 210'

Bibliografie

Ciobanu, Viorel M., Boroș, A., *Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat*, Ed. Universul juridic, București, 2013.

Deleanu, Ion, *Tratat de procedură civilă*, 2 vol., Ed. All Beck, București, 2005.

Leș, Ioan, *Tratat de drept procesual civil*, vol. I, II, Ed. Universul juridic, București, 2014.

4.1. Considerații preliminare privind competența instanțelor de judecată

Instanțele judecătorești române realizează justiția în România în concordanță cu principiul competenței generale. Din punctul de vedere al dreptului procesual civil, competența este aptitudinea recunoscută de lege unei instanțe judecătorești de a soluționa un anumit litigiu.

Normele juridice care reglementează competența instanțelor judecătorești se regăsesc în Codul de procedură civilă, Legea de organizare judiciară, Legea contenciosului administrativ și alte acte normative.

Existența unor litigii specializate și nevoia de a decongestiona instanțele judecătorești de unele cauze simple, impun existența unor organe cu atribuții jurisdicționale din afara sistemului instanțelor judecătorești, de aceea unele cauze sunt încredințate, potrivit legii, altor organe jurisdicționale.

Competența instanțelor judecătorești se împarte în competență materială și competență teritorială.

Competența materială cuprinde:

- Competența materială funcțională – se stabilește competența instanțelor în funcție de categoria procesului: fond, apel, recurs;
- Competența materială procesuală care se stabilește în raport de obiectul, natura sau valoarea litigiului.

Competența teritorială poate fi:

- de drept comun;
- alternativă sau facultativă;
- exclusivă sau excepțională.

4.2. Competența materială a instanțelor judecătorești

Potrivit cu ierarhia instanțelor judecătorești, competența acestora este diferită. Astfel, în ceea ce privește competența materială a judecătoriilor, acestea judecă în primă instanță cererile acordate instanței de tutelă și familie, cererile referitoare la înregistrările de stare civilă, cererile de evacuare, de grănițuire, referitoare la dreptul de trecere, cererile posesorii, cererile de împărțeață judiciară, cererile privind obligațiile de a face sau a nu face neevaluabile în bani, orice alte cereri evaluabile în bani în valoare de pînă la 200.000 de lei, etc. În ultimă instanță, judecătoria se pronunță asupra căilor de atac care vizează plîngerile împotriva hotărîrilor autorităților administrației publice cu activitate jurisdicțională și ale altor organe cu astfel de activitate, în cazurile prevăzute de lege. De

asemenea, instanța judecă în orice alte materii date prin lege în competența sa. (art.94 C. proc.civ.)

Astfel, judecătoria este instanță de drept comun în ceea ce privește judecata în fond (primă instanță) ori de câte ori legea nu prevede competența unei anumite instanțe pentru a soluționa o cauză. Pe cale de excepție, judecătoria poate soluționa cauze și în ultimă instanță, potrivit art. 94 alin. 3.

Judecătoria este cea care realizează și controlul activității unor organe cu activitate jurisdicțională. Plîngerile împotriva hotărîrilor acestor organe vor fi soluționate de către judecătoria. Hotărîrile date de acestea în cauze sînt definitive și nesusceptibile de apel.

Legea are în vedere și orice alte cereri date prin lege în competența judecătoriilor: cererea de asigurare a dovezilor pe cale principală, cererea prin care se solicită îndreptarea greșelilor materiale strecurate în propriile hotărîri sau încheieri, contestația în anulare exercitată împotriva unei hotărîri pronunțate la judecătoria, revizuirea introdusă împotriva unei hotărîri pronunțate la judecătoria, cererea de încuviințare a executării silite, cererile în anularea actelor notariale, cererile în materie de publicitate imobiliară etc.

În ceea ce privește competența materială a *tribunalelor*, acestea judecă:

- a). în primă instanță - toate cererile care nu sunt date prin lege în competența altor instanțe;
- b). ca instanțe de apel - apelurile declarate împotriva hotărîrilor pronunțate de judecătoria în primă instanță;
- c). ca instanțe de recurs - recursurile împotriva hotărîrilor anume prevăzute de lege.
- d). orice alte cereri date prin lege în competența lor. (art.95 C. proc.civ.).

Această ultimă precizare este o dispoziție de trimitere la alte prevederi ale Codului de procedură civilă și ale altor acte normative. Astfel, tribunalul mai judecă: căile extraordinare de atac de retractare (contestația în anulare, revizuirea) îndreptate împotriva propriilor hotărîri, conflictele de competență dintre judecătoriile aflate în circumscripția sa, cererea de recuzare a tuturor judecătorilor de la o judecătoria din raza sa de activitate, cererea de strămutare de al o judecătoria la alta din raza sa teritorială,

cererea de îndreptare a greșelilor materiale, de lămurire sau completare a propriilor hotărâri sau încheieri, investirea cu formulă executorie a hotărârilor arbitrale, cererea pentru declararea judecătorească a abandonului de copii etc.

Potrivit normelor juridice în vigoare, Tribunalul București are competența exclusivă de a soluționa în primă instanță și ultimă instanță sau, în funcție de situație, calea de atac specifică: cererile în materie de proprietate intelectuală (anularea în tot sau în parte a unui brevet de invenție, cererea prin care se solicită acordarea unor licențe obligatorii, cererea de anulare totală sau parțială a certificatului de înregistrare a desenului sau modelului industrial, apelul pronunțat împotriva hotărârilor OSIM în materie de mărci, protecția noilor soiuri de plante etc.), cererea de adopție în cazul în care competența teritorială nu se poate determina, cererile privind înregistrarea unui partid politic, încetarea activității acestuia și radierea sa.

Tribunalele Constanța și Galați au o competență specială în materie maritimă și fluvială.

Curțile de apel judecă:

a). în primă instanță, cererile în materie de contencios administrativ și fiscal, potrivit legii speciale (de exemplu, cererile care privesc actele de competență autorităților administrației publice centrale, ale prefecturilor, ale serviciilor publice descentralizate la nivel județean, ale ministerelor și ale celorlalte organe centrale, ale autorităților publice județene a municipiului București);

b). ca instanțe de apel, apelurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de tribunale în primă instanță;

c). ca instanță de recurs, în cazurile anume prevăzute de lege;

d). orice alte cereri date prin lege în competența lor. (art. 96 C. proc. civ.).

De exemplu: conflictele de competență între două tribunale din raza sa sau între un tribunal și o judecătorie din raza sa, cererile de recuzare a tuturor judecătorilor unui tribunal, cererea de strămutare de la un tribunal la altul din circumscripția sa, cererea referitoare la îndreptarea greșelilor materiale, lămurirea sau completarea propriilor hotărâri etc.

Curtea de Apel București are o competență materială specială soluționând: recursul împotriva hotărârii Curții de Conturi, cereri privind Legea nr.21/1996, contestația

împotriva hotărârilor pronunțate de Tribunalul București cu privire la înregistrarea unui partid politic, încetarea activității acestuia sau radierea sa din Registrul partidelor politice.

Competența materială a *Înaltei Curți de Casație și Justiție* este stabilită prin dispozițiile art. 97 C. proc. civ. care stabilește că Înalta Curte de Casație și Justiție judecă:

- recursurile declarate împotriva hotărârilor curților de apel și a altor hotărâri, în cazurile prevăzute de lege;
- recursurile în interesul legii;
- cererile în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor probleme de drept;
- orice alte cereri date prin lege în competența sa.

Competența ce revine instanțelor judecătorești în legătură cu arbitrajul reglementat de Cartea a IV-a a Codului de procedură civilă, *Despre arbitraj*, aparține instanței care ar fi fost competentă să soluționeze litigiul în fond, în lipsa unei convenții arbitrale.

Legea nr. 56/1993 și Legea nr. 304/2004 vorbesc despre competența fiecărei secții, a completelor de 5 judecători, precum și a Secțiilor Unite.

Secția I civilă, Secția II civilă, Secția penală, Secția de contencios administrativ și fiscal ale Înaltei Curți de Casație și Justiție judecă recursurile împotriva hotărârilor pronunțate de curțile de apel și a altor hotărâri, în cazurile prevăzute de lege.

Secția penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție judecă în primă instanță, procesele și cererile date prin lege în competența de primă instanță a Înaltei Curți de Casație și Justiție; recursurile, în condițiile prevăzute de lege; conflictele de competență în care ÎCCJ este instanța comună; cazurile în care cursul judecății este întrerupt; cererile de strămutare în anumite cazuri; contestații în anulare.

De asemenea, și celelalte secții ale Înaltei Curți de Casație și Justiție, în raport cu competența fiecăreia, soluționează: cererile de strămutare, pentru motivele prevăzute în codurile de procedură, conflictele de competență, în cazurile prevăzute de lege, orice alte cereri prevăzute de lege.

Secțiile Înaltei Curți de Casație și Justiție soluționează și recursurile declarate împotriva hotărârilor nedefinitive sau a actelor judecătorești, de orice natură, care nu pot fi atacate pe nici o altă cale, iar cursul judecății a fost întrerupt în fața curților de apel.

Completele de 5 judecători soluționează recursurile și cererile în cauzele judecate în primă instanță de Secția penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție. Ele judecă și alte cauze date în competența lor prin lege, precum și ca instanțe disciplinare.

Înalta Curte de Casație și Justiție se constituie în *Secții Unite* pentru:

a) soluționarea, în condițiile prezentei legi, a sesizărilor privind schimbarea jurisprudenței Înaltei Curți de Casație și Justiție;

b) sesizarea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității legilor înainte de promulgare.

Dacă o secție a Înaltei Curți de Casație și Justiție consideră că este necesar să revină asupra propriei jurisprudențe, întrerupe judecata și sesizează Secțiile Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție, care judecă cu citarea părților din dosarul a cărui judecată a fost întreruptă. După ce Secțiile Unite s-au pronunțat asupra sesizării privind schimbarea jurisprudenței, judecata continuă.

Normele de competență materială sunt imperative, părțile neputând deroga de la prevederile lor. Încălcarea lor poate fi invocată de orice parte din proces.

4.3. Competența teritorială a instanțelor de judecată

Sfera competenței instanțelor judecătorești trebuie delimitată nu numai material, dar și din punct de vedere al teritoriului care va intra sub jurisdicția acestora atunci când este vorba de instanțe judecătorești de același grad (*competența teritorială a instanțelor*).

Cu excepția Înaltei Curți de Casație și Justiție care este unică, toate celelalte instanțe au o competență limitată la o anumită circumscripție teritorială arătată de lege.

Competența teritorială este reglementată de prevederile Codului de procedură civilă și de alte acte normative speciale în vigoare.

Competența teritorială este:

- de drept comun;
- alternativă;
- exclusivă sau excepțională.

Competența teritorială de drept comun

În aplicarea unei reguli privind acest tip de competență, Codul de procedură civilă distinge între tipurile de subiecte de drept care pot avea calitatea de pârți într-o cauză.

Astfel, în cazul în care pârțile este persoană fizică va fi competentă să judece cauza instanța de la domiciliul acestuia. În situația în care pârțile este persoană juridică procesul va fi judecat de către instanța în a cărei circumscripție teritorială își are sediul principal aceasta. (art.107 C.proc.civ.)

După cum se poate observa, reclamantul este cel care are obligația să se deplaseze la instanța în a cărei rază teritorială își are domiciliul sau sediul pârților.

Dacă pârțile, persoană fizică, nu are domiciliul în țară sau nu are domiciliul cunoscut, cererea de chemare în judecată se va face la instanța reședinței sau reprezentanței sale din țară, iar dacă nici aceasta nu este cunoscută la instanța domiciliului, sediului, reședinței sau reprezentanței reclamantului (art. 108 C. proc. civ.).

Cererea împotriva unei asociații sau societăți fără personalitate juridică se face la instanța domiciliului persoanei căreia i s-a încredințat președinția sau conducerea sau, în lipsa unei astfel de persoane la instanța domiciliului oricăruia dintre asociați (art. 110 C. proc. civ.).

Dovada domiciliului, sediului, reședinței sau reprezentanței pârților revine reclamantului.

Schimbarea ulterioară a acestora nu afectează competența instanței sesizate.

Competența teritorială alternativă

În conformitate cu dispozițiile Codului de procedură civilă, competența alternativă a instanțelor există atunci când pe lângă instanța de la domiciliul sau respectiv, de la sediul pârților, mai sunt competente și alte instanțe. Cu alte cuvinte, reclamantul poate are posibilitatea de a alege instanța la care urmează să introducă cererea.

Cazurile de competență teritorială alternativă sunt următoarele:

- instanța domiciliului reclamantului, în cererile privitoare la stabilirea filiației;
- instanța în a cărei circumscripție domiciliază creditorul reclamant, în cererile referitoare la obligația de întreținere, inclusiv cele privind alocațiile de stat pentru copii;

- instanța locului prevăzut în contract pentru executarea, fie chiar în parte, a obligației, în cazul cererilor privind executarea, anularea, rezoluțiunea sau rezilierea unui contract;
- instanța locului unde se află imobilul, pentru cererile ce izvorăsc dintr-un raport de locațiune a imobilului;
- instanța locului unde se află imobilul, pentru cererile în prestație tabulară, în justificare tabulară sau în rectificare tabulară;
- instanța locului de plecare sau de sosire, pentru cererile ce izvorăsc dintr-un contract de transport;
- instanța locului de plată, în cererile privitoare la obligațiile ce izvorăsc dintr-o cambie, cec, bilet la ordin sau dintr-un alt titlu de valoare;
- instanța domiciliului consumatorului, în cererile având ca obiect executarea, constatarea nulității absolute, anularea, rezoluțiunea, rezilierea sau denunțarea unilaterală a contractului încheiat cu un profesionist sau în cererile având ca obiect repararea pagubelor produse consumatorilor;
- instanța în a cărei circumscripție s-a săvârșit fapta ilicită sau s-a produs prejudiciul, pentru cererile privind obligațiile izvorâte dintr-o asemenea faptă (art. 113 alin. 1 C. proc.civ.).

La acestea se mai adaugă și situația când pîrîtul are în afara domiciliului său, în chip statornic, o activitate profesională ori o activitate agricolă, comercială, industrială sau alte asemenea, cererea de chemare în judecată se poate introduce și la instanța locului unde se desfășoară activitățile respective, pentru obligațiile patrimoniale născute sau care urmează să se execute în acel loc (art. 113 alin. 2 C. proc. civ.).

De asemenea, competența alternativă există și în situația cererilor privind ocrotirea persoanei fizice cu încheierea de acte care au ca obiect un bun imobil (art. 114 C. proc.civ.) și de asemenea, în materia asigurărilor (art. 115 C. proc.civ.).

Competența teritorială exclusivă sau excepțională

Pentru unele categorii de cauze, legea stabilește competența teritorială în favoarea anumitor instanțe fără a lăsa părților posibilitatea să aleagă. Astfel, legea consacră o

competență teritorială exclusivă în cazul acțiunilor reale imobiliare, în materie de moștenire, în materie de societate, în materia reorganizării judiciare și a falimentului și în cazul litigiilor privind persoane și alte pricini care nu privesc bunuri:⁴²

- cererile privitoare la bunuri imobile se introduce la instanța în a cărei rază teritorială se află acesta;
- cererile privitoare la validitatea sau executarea dispozițiilor testamentare, la moștenire și la pretențiile pe care moștenitorii le pot avea unii împotriva celorlalți, cererile legatarilor sau ale creditorilor defunctului împotriva vreunuia dintre moștenitori sau împotriva executorilor testamentari sunt de competența exclusivă a instanței unde defunctul și-a avut cel din urmă domiciliu;
- cererile în materie de societate pînă la lichidarea, sau radierea societății sunt de competența instanței unde societatea își are sediul principal;
- cererile în materie de insolvență sau concordat preventiv sunt de competența instanței (tribunalului) unde debitorul își are sediul.

De asemenea, în materie de divorț, cererile vor fi de competența instanței (judecătoriei) în raza căreia soții au avut ultimul domiciliu comun. Dacă nici unul nu au avut domiciliu comun sau dacă nu mai locuiesc în circumscripția instanței unde au avut domiciliul comun, competența este a instanței de la domiciliul pîrîtului. Cînd acesta nu are domiciliul în țară, instanța competentă este cea de la domiciliul reclamantului (art.915 C. proc. civ.).

Cererile privind declararea dispariției sau a morții unei persoane sau anularea hotărîrii prin care s-a declarat moartea unei persoane sunt de competența instanței locului unde persoana a avut ultimul domiciliu (art. 944 C. proc. civ.).

4.4. Situații speciale privind competența instanțelor

1. Prorogarea competenței este situația în care competența instanței investite cu judecarea unei cauze este extinsă, devenind aptă să judece și alte cereri în afara celei introduse de reclamant, cereri care în mod obișnuit nu intră în competența sa.

⁴² Cf. art. 117-121 *Cod de procedură civilă*.

Prorogarea poate interveni în temeiul legii (prorogarea legală), al unei hotărâri judecătorești (prorogare judecătorească) sau în temeiul convenției părților (prorogare convențională sau voluntară).

Prorogarea legală intervine în cazurile expres prevăzute de lege:

- în cazul coparticipării procesuale, instanța sesizată de reclamant devine competentă să soluționeze litigiul și în raport de pârții care domiciliază în circumscripțiile altor instanțe (art. 202 C. proc.civ.);
- în cazul cererilor accesorii și incidentale, acestea pot fi rezolvate de către instanța competentă să judece cererile principale (art. 30 C. proc. civ.);
- în cazul conexității, atunci când există două sau mai multe cauze care se află înaintea aceleiași instanțe sau a unor instanțe diferite dar de același grad, în care sunt aceleași părți sau al căror obiect și cauză au între ele o strânsă legătură care justifică judecarea împreună a cererilor. În acest caz prorogarea legală are loc numai dacă nu se încalcă normele de ordine publică în materie de competență. (art.139 C. proc. civ.)

Prorogarea judecătorească a competenței intervine pe baza unei hotărâri judecătorești și a unui text de lege care îndreptățește instanța să pronunțe o astfel de hotărâre care va avea drept consecință judecarea cauzei de către o instanță care în mod normal nu ar fi competentă.

Prorogarea judecătorească apare în situațiile de delegare a instanței, recuzare a tuturor judecătorilor unei instanțe, strămutarea judecății, admiterea unei căi de atac și casarea cu trimitere la o altă instanță decât cea care a judecat fondul cauzei.

Delegarea instanței intervine atunci când datorită unor împrejurări excepționale instanța competentă este împiedicată un timp mai îndelungat să funcționeze, Înalta Curte de Casație și Justiție, la cererea părții interesate, va desemna o altă instanță de același grad care să judece procesul.⁴³

⁴³ Cf. art. 147 *Cod de procedură civilă*.

Strămutarea unei cauze este situația în care judecarea unei pricini nu se poate realiza în condiții optime și de aceea, legea permite “mutarea” judecării la o altă instanță decât cea care ar fi competentă.

Strămutarea este considerată o formă de prorogare judecătorească deoarece prelungirea competenței instanței l-a care s-a strămutat cauza este efectul hotărârii unei instanțe judecătorești superioare care a aprobat cererea de strămutare.

Potrivit prevederilor legale, cauza va putea strămutată numai la o instanță de același grad.

Strămutarea poate fi cerută pentru două motive: bănuială legitimă sau siguranță publică.

Bănuiala este considerată legitimă atunci când există suspiciuni cu privire la imparțialitatea judecătorilor generată de calitatea părților, împrejurările procesului sau o situație conflictuală locală (art. 140 alin. 2 C. proc. civ.).

Cel de al doilea motiv presupune circumstanțe excepționale care ar conduce la tulburarea ordinii publice (art. 140 alin. 3 C. proc. civ.).

Strămutarea cauzei se poate cere în orice fază a procesului. Cererea de strămutare pentru bănuială legitimă poate fi făcută de oricare dintre părți, iar cea pentru motiv de siguranță publică numai de către procurorul general de la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Cererea de strămutare întemeiată pe motive de bănuială legitimă este de competența curții de apel, sau dacă se cere strămutarea de la această instanță, atunci rezolvarea cererii va fi de competența Înaltei Curți de Casație și Justiție. Cererea de strămutare întemeiată pe motiv de siguranță publică este de competență exclusivă a Înaltei Curți de Casație și Justiție (art. 142 C. proc. civ.).

Indiferent de motivul strămutării, procedura de soluționare este identică. Cererea se judecă fără publicitate, în camera de consiliu, cu citarea părților.

Președintele instanței poate cere dosarul cauzei și ordona suspendarea judecării procesului, chiar dacă părțile nu o cer, comunicând această măsură instanței de la care se solicită strămutarea.

Hotărârea nu se motivează și nu este supusă nici unei căi de atac.

Prorogarea convențională intervine în temeiul unui acord al părților atunci când legea permite acestora să se deroge de la normele de competență.

Pentru a produce efecte juridice o astfel de convenție trebuie să fie încheiată cu respectarea condițiilor impuse de lege:

- părțile trebuie să aibă capacitate procesuală de exercițiu, consimțământul lor fiind liber și neviciat;
- convenția părților să fie expresă;
- în convenție să fie menționată instanța aleasă;
- instanța desemnată prin convenție să nu fie absolut incompetentă.

De obicei, alegerea instanței se face înaintea de nașterea litigiului. După sesizarea instanței alegerea se poate face numai pînă la prima zi de înfățișare.

2. Excepția de incompetență

Necompetența unei instanțe este situația în care aceasta nu poate judeca o cauză datorită lipsei de competență.

Dacă lipsa competenței se invocă în timpul judecății, fie în primă instanță, fie la judecarea unei căi de atac, mijlocul procedural care poate fi folosit este excepția de incompetență.

Excepția de incompetență se invocă diferit în funcție de normele procedurale încălcate privind competența. Astfel, excepția poate fi absolută când sunt încălcate norme de ordine publică sau relativă atunci când se încalcă cele de ordin privat.

Excepția absolută privind încălcarea competenței generale a instanței poate fi invocată de oricare dintre părți sau de către instanță din oficiu, în orice fază a judecății. Invocarea incompetenței materiale și a celei teritoriale exclusive de ordin public trebuie realizată de către părți sau de către judecător la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate (art. 130 C. proc. civ.).

Excepția relativă privind încălcarea normelor referitoare la competența teritorială în afară de cea exclusivă poate fi invocată numai de către pîrît și numai prin întîmpinare sau, dacă întîmpinarea nu este obligatorie, cel mai tîrziu la primul termen de judecată la care părțile au fost legal citate (art. 130 alin. 3 C. proc. civ.).

Excepția poate fi admisă sau respinsă, în funcție de situație. Dacă excepția este respinsă, instanța va continua judecarea cauzei, iar dacă excepția este admisă, instanța sesizată inițial își va declina competența în favoarea celei care este în drept a judeca litigiul.

3. Conflicturile de competență

Conflictul de competență poate fi definit ca fiind situația în care două sau mai multe instanțe judecătorești ori alte organe cu activitate jurisdicțională se consideră simultan competente să soluționeze o cauză sau, din contră, se consideră necompetente și își declină reciproc competența.

Pornind de la cele două situații precizate în definiție, conflicturile de competență pot fi pozitive și negative. Cele *pozitive* există atunci când două sau mai multe instanțe se consideră competente să judece o cauză, iar cele *negative* se nasc atunci când două sau mai multe instanțe se declară a fi necompetente să judece o cauză și își declină reciproc competența.

Indiferent dacă sunt pozitive sau negative, conflicturile de competență se rezolvă de către instanța superioară comună instanțelor aflate în conflict (art. 135 C. proc. civ.). De exemplu, conflictul dintre judecătorii din circumscripția aceluiași tribunal va fi soluționat de către acel tribunal. Dacă judecătoriile nu sunt în circumscripția aceluiași tribunal, dar aparțin aceleiași curți de apel, atunci conflictul va fi soluționat de către aceasta din urmă.

Dacă un conflict de competență are loc între Înalta Curte de Casație și Justiție și o altă instanță, acesta va fi soluționat de către instanța supremă.

În cazul conflictului de competență între o instanță judecătorească și un organ cu activitate jurisdicțională intervine spre soluționare instanța superioară celei aflate în conflict (art. 135 alin. 3 C. proc. civ.).

Soluționarea conflictului de competență dintre o instanță judecătorească și un tribunal arbitral se va realiza de asemenea, de instanța superioară celei aflate în conflict.

În caz de conflict de competență, instanța aflată în conflict va suspenda din oficiu judecarea cauzei și va înainta dosarul instanței competente să soluționeze conflictul. Aceasta din urmă va hotărî în camera de consiliu, fără citirea părților. Hotărîrea va fi definitivă (art. 135 alin. 4 C. proc. civ.).

Teste de autoevaluare

1. Competența materială a instanțelor judecătorești este:
 - a). funcțională
 - b). se stabilește în funcție de obiectul, natura, sau valoarea litigiului
 - c). este dată de categoria procesului (fond, apel, recurs)

2. Tribunalele:
 - a). au o competență materială generală
 - b). judecă numai apelurile și recursurile împotriva hotărârilor date de judecătorii
 - c). sunt și instanțe de fond

3. Înalta Curte de Casație și Justiție:
 - a). are o competență materială generală
 - b). nu se constituie niciodată ca instanță de fond
 - c). se pronunță asupra cererilor de recurs în interesul legii

Capitolul 5. Investirea instanței judecătorești

Structura capitolului:

- 5.1. *Cererea de chemare în judecată*
- 5.2. *Întâmpinarea*
- 5.3. *Cererea reconvențională*
- 5.4. *Citarea și comunicarea actelor de procedură*
- 5.5. *Termenele procedurale*

Obiective specifice:

- studentul trebuie să definească noțiunile de cerere de chemare în judecată, întâmpinare, cerere reconvențională;
- studentul trebuie să identifice elementele cererii de chemare în judecată și ale întâmpinării;
- studentul trebuie să precizeze principalele reguli de citare;
- studentul trebuie să analizeze principalele tipuri de termene procedurale și efectele acestora;
- studentul trebuie să formuleze întrebări cu privire la materialul prezentat.
-

 Timp mediu necesar pentru asimilarea cunoștințelor: 240'

Bibliografie

Ciobanu, Viorel M., Boroș, A., *Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat*, Ed. Universul juridic, București, 2013.

Ciobanu, Viorel M., Boroș, A., *Drept procesual civil, Curs selectiv pentru licență*, Ed. All Beck, București, 2003.

Deleanu, Ion, *Tratat de procedură civilă*, 2 vol., Ed. All Beck, București, 2005.

5.1. Cererea de chemare în judecată

Cererea de chemare în judecată este actul de procedură prin care partea interesată se adresează instanței pentru a invoca necesitatea aplicării legii într-un caz determinat, punând în mișcare acțiunea civilă.

Prin intermediul cererii de chemare în judecată o persoană fizică sau juridică supune judecării o pretenție.

Cererea de chemare în judecată este actul inițial al procesului civil, îndeplinind funcția de act de sesizare al instanței, în lipsa căruia o instanță nu poate judeca, instanța civilă neputându-se sesiza din oficiu, cu anumite excepții prevăzute de lege. Această regulă este justificată de principiul potrivit căruia nimeni nu își poate face singur dreptate.

În ceea ce privește termenul de „cerere de chemare în judecată” trebuie menționat că atât în legislație cât și în practică întâlnim și termeni sinonimi cu acesta: cerere, cerere principală, cerere introductivă, cerere inițială, petiție, acțiune etc.

5.1.1. Elementele cererii de chemare în judecată

Cererea de chemare în judecată trebuie să cuprindă anumite elemente esențiale, fără de care acest act procedural va fi considerat nul. Aceste elemente sunt:

- *Numele, domiciliul sau reședința părților, denumirea, sediul, numărul de înregistrare în Registrul comerțului sau cel de evidență a persoanelor juridice, codul fiscal și contul bancar în cazul persoanelor juridice, datele privind mijloacele de comunicare folosite (telefon, fax, adresă de e-mail).*

Reclamantul are obligația să indice în cerere numele și domiciliul său și cel al pârîtului. Dacă reclamantul nu cunoaște domiciliul pârîtului va trebui să dovedească că a depus toate eforturile pentru aflarea acestuia, inclusiv prin solicitarea organelor de poliție. În aceste condiții pârîtul va fi citat prin publicitate.

Părțile pot să-și aleagă un domiciliu, altul decât cel stabilit, unde să le fie comunicate actele de procedură.

- *Numele și calitatea celui care reprezintă partea în proces, iar în cazul reprezentării prin avocat, numele acestuia și sediul profesional, datele privind mijloacele de comunicare folosite (telefon, fax, adresă de e-mail).*

În cerere se va indica numele și domiciliul mandatarului și se va preciza că cererea este introdusă în numele titularului. De asemenea, în cazul în care reclamantul introduce cererea atât în nume propriu cât și ca reprezentant al altei persoane se vor face aceleași precizări.

La cerere se vor anexa procura în original sau copie legalizată, împuternicirea avocațială sau dovada din care să rezulte calitatea de reprezentant.

Sanctiunea neprecizării calității de reprezentant constă în imposibilitatea pretinderii în timpul judecării a acestei calități, iar cererea de chemare în judecată va fi respinsă pe motivul lipsei calității procesuale.

În cazul minorului cu capacitate de exercițiu restrânsă, cererea trebuie semnată și de către cei care au obligația să îl asiste (părinți, tutore, curator), precizându-se și calitatea lor de ocrotitori legal.

- *Obiectul cererii și valoarea lui*, după aprecierea reclamantului, dacă această apreciere este posibilă.

Prin obiect al cererii se înțelege pretenția concretă a reclamantului: plata unei sume de bani, revendicarea unui bun, anularea unui contract, desfacerea unei căsătorii etc.

Obiectul cererii trebuie să fie: licit, posibil, determinat sau determinabil. Reclamantul poate modifica obiectul cererii pînă la prima zi de înfățișare. Precizarea obiectului este importantă pentru că în funcție de acesta se fixează limitele judecării, se determină competența generală, materială sau teritorială a instanței, se fixează taxele judiciare și de timbru, se determină admisibilitatea sau neadmisibilitatea probelor în cauză, se aplică principiul puterii de lucru judecat.

- *Arătarea motivelor de fapt și de drept* pe care se întemeiază cererea.

Reclamantul este obligat să indice în cerere împrejurările care l-au determinat să apeleze la justiție.

Motivele de fapt și de drept desemnează toate împrejurările, circumstanțele, principiile, instituțiile, categoriile, regulile juridice, a căror cunoaștere este necesară pentru explicarea și lămurirea obiectului procesului.

Reclamantul nu este obligat totuși să indice textele de lege pe care se întemeiază pretenția sa, judecătorul realizând încadrarea juridică pe baza obiectului și motivelor de fapt.

Instanța nu este ținută de temeiurile juridice invocate de către reclamant sau pîrît.

- *Indicarea dovezilor* pe care se sprijină fiecare capăt de cerere.

Dacă reclamantul solicită dovada cu înscrisuri, el este obligat să anexeze la cerere copii de pe înscrisuri în tot atâtea exemplare câte părți sunt și un exemplar pentru instanță.

În cazul în care reclamantul cere drept dovadă interogatoriul pârâtului, acesta din urmă va trebui să se înfățișeze în persoană.

În cazul probei cu martori, reclamantul va indica în cerere numele și domiciliul acestora.

- *Semnătura* pe cererea de chemare în judecată atestă atât voința părții de a declanșa procesul civil cât și exactitatea conținutului cererii.

Nulitatea pentru lipsa de semnătură poate fi acoperită pe tot parcursul judecății.

Cererea formulată în nume propriu se va semna de către titularul dreptului subiectiv, iar cea formulată de reprezentant de către acesta.

Lipsa numelui, obiectului și semnăturii atrag sancțiunea nulității cererii de chemare în judecată.

De asemenea, în cazul în care reclamantul solicită dovada cu martori, cererea de chemare în judecată va cuprinde și date referitoare la mijloacele de comunicare utilizate de către aceștia: număr de telefon, fax, adresa de poștă electronică etc.⁴⁴

5.1.2. Introducerea cererii de chemare în judecată și efectele acesteia

Cererea de chemare în judecată se depune la instanța competentă în atâtea exemplare câți pârți sunt și un exemplar pentru instanță (art. 149 alin.1 C. proc.civ.).

Cererea este însoțită de dovezile referitoare la plata taxei de timbru și a timbrului judiciar, cu excepția cererilor care sunt scutite de taxă de timbru: litigii de muncă, pensii de orice fel, despăgubiri pentru vătămări corporale, adopția, interdicția, curatela, anularea, rectificarea sau completarea actelor de stare civilă, litigii referitoare la invenții, acțiunile în revendicare întemeiate pe Legea nr. 10/2001⁴⁵ etc.

⁴⁴ Cf. art. 148 alin.1, teza aII-a, *Cod de procedură civilă*

⁴⁵ *Legea privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989*, cu modificările și completările ulterioare, republicată în M.Of. nr. 798/2.09.2005.

Valoarea taxei de timbru pentru cereri avînd ca obiect drepturi nepatrimoniale este fixă, iar pentru cele patrimoniale taxa de timbru este proporțională cu valoarea obiectului cererii.

Valoarea timbrului judiciar este diferită în raport de natura cererii pe care justițiabilul o face autorităților judecătorești.

La cererea de chemare în judecată se atașează și înscrisurile de care reclamantul înțelege să se folosească pentru a-și dovedi pretențiile. Dacă cererea nu este introdusă în nume propriu, persoana care o introduce trebuie să depună la instanță și dovada calității sale de reprezentant.

În cazul în care cererea are unele lipsuri din punct de vedere al cerințelor legale și dacă reclamantul este prezent, i se va pune în vedere acestuia să completeze sau să modifice cererea. Completarea se va face de îndată, iar dacă acest lucru nu este posibil, cererea va fi înregistrată și i se va acorda reclamantului un termen scurt în acest sens.

Dacă cererea a fost trimisă prin poștă, reclamantului i se vor comunica în scris lipsurile ei cu mențiunea termenului pînă la care le poate face, care este de cel mult 10 zile de la comunicarea în scris a neregulilor (art. 200 alin. 3 C. proc.civ.).

Cererea de chemare în judecată se înregistrează în ziua în care a fost depusă sau primită prin poștă. Această operațiune se realizează la Registratura instanței, ocazie cu care i se dă cererii dată certă. Cererea împreună cu înscrisurile și plicul, dacă este cazul, se înaintează președintelui instanței spre rezolvare. Cererile pot fi depuse și personal la președintele instanței sau la judecătorul de serviciu, primind dată certă la prezentarea ei.

Dacă toate condițiile legale ale sesizării sunt îndeplinite, judecătorul, prin rezoluție, va dispune comunicarea cererii de chemare în judecată pîrîtului. Acesta va fi obligat sub sancțiune la depunerea întîmpinării în termen de 25 de zile de la comunicare cererii de chemare în judecată. Întîmpinarea va fi comunicată ulterior reclamantului care are la dispoziție un termen de 10 zile de la comunicarea acesteia pentru a răspunde. Pîrîtul va lua cunoștință de acest răspuns de la dosarul cauzei. În trei zile de la depunerea răspunsului la întîmpinare, judecătorul este obligat să fixeze printr-o rezoluție primul termen de judecată, care va fi de cel mult 60 de zile de la data rezoluției. De asemenea, judecătorul va dispune citarea părților (art. 201 C. proc. civ.).

În cazul în care judecarea cauzei este urgentă, președintele instanței odată cu fixarea termenului de judecată va putea dispune și chemarea pîrîtului la interogatoriu dacă reclamantul a cerut acest lucru. De asemenea, președintele instanței poate încuviința și măsurile necesare în vederea asigurării dovezilor sau pentru constatarea unor situații de fapt.

După trecerea rezoluției pe cererea de chemare în judecată, aceasta se va preda la Registratură unde cererea primește un număr de înregistrare din registrul general de dosare. Acest număr este numărul dosarului sub care se vor înregistra toate cererile și înscrisurile depuse ulterior în cauză. La instanța de apel și la cea de recurs se formează câte un nou dosar care se atașează la cel al primei instanțe.

Cererea se mai înscrie și în opusul alfabetic în care apare numele părților care figurează în pricinile înregistrate în registrul general, în registrul informativ și în registrul de termene al arhivei.

Principalele efecte ale cererii de chemare în judecată sunt:

- investirea instanței cu judecarea cauzei. În materie civilă activitatea instanței nu poate fi declanșată din proprie inițiativă decît cu unele excepții consacrate de lege.
- determinarea cadrului procesual în care se va desfășura judecata prin arătarea părților și a obiectului cererii. Instanța nu poate lărgi cadrul procesual sau modifica obiectul cererii, această posibilitate fiind recunoscută numai părților.
- exprimă opțiunea reclamantului de a alege o anumită instanță judecătorească pentru rezolvarea cauzei, în cazul competenței teritoriale alternative.
- transmiterea în unele situații, pe cale de excepție, a cererii introduse de titular înainte de a deceda moștenitorilor acestuia care vor putea continua procesul (stabilirea filiației față de mamă, stabilirea paternității, tăgăduirea paternității, revocarea donației pentru ingratitudine).
- punerea în întîrziere a pîrîtului (debitorului) avînd drept consecințe suportarea riscului pieririi fortuite a bunului, suportarea dobînzilor care încep să curgă din acest moment sau rezoluțiunea contractului.
- întreruperea cursului prescripției extinctive. În cazul în care instanța respinge cererea de chemare în judecată pe motive de necompetență cursul prescripției dreptului la acțiune nu va fi întrerupt. În cazul în care reclamantul își completează

sau modifică cererea, momentul introducerii unei noi pretenții marchează și întreruperea termenului de prescripție referitor la această pretenție.

5.2. *Întâmpinarea*

Respectând principiul egalității procesuale, legea acordă posibilitate procesuală pârîtului de a se apăra în fața pretențiilor reclamantului. Actul procesual pus la dispoziția sa în acest sens se numește întâmpinare.

Întâmpinarea este obligatorie în toate cazurile, în primă instanță, în apel, în recurs. Numai în cazurile prevăzute expres de lege întâmpinarea are un caracter facultativ: procesele de divorț, în cazul celor referitoare la posesie.

Întâmpinarea este „*actul de procedură prin care pârîtul răspunde la cererea de chemare în judecată, urmînd să se apere față de pretențiile reclamantului*”.⁴⁶

Întâmpinarea cuprinde aceleași elemente ca și cererea de chemare în judecată. Potrivit legii,⁴⁷ întâmpinarea va mai cuprinde:

- excepțiile de procedură pe care pârîtul le ridică la pretențiile reclamantului;
- răspunsul la toate capetele de fapt și de drept ale cererii;
- dovezile cu care se apără pârîtul împotriva fiecărui capăt de cerere a reclamantului;
- semnătura.

De asemenea, în cazul solicitării de către pârît a dovezii cu martori, întâmpinarea va cuprinde și date referitoare la mijloacele de comunicare utilizate de către aceștia: număr de telefon, fax, adresa de poștă electronică etc.

Întâmpinarea se constituie de fapt într-un răspuns, o replică a pârîtului la pretențiile reclamantului, identificînd și cererea de chemare în judecată la care se raportează prin indicarea numelui (denumirii) celui care reclamă, a obiectului cererii, a numărului dosarului, a instanței care a fost sesizată cu judecarea pricinii.

⁴⁶ V.M. Ciobanu, G. Boro, *Drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 197.

⁴⁷ Cf. art. 205, *Cod de procedură civilă*.

Ca și în cazul cererii de chemare în judecată, dacă întâmpinarea este făcută prin reprezentant, acesta este obligat să-și precizeze calitatea în act.

Întâmpinarea se va depune în tot atâtea exemplare câți reclamanți sunt, inclusiv un exemplar pentru dosarul instanței.

Termenul de depunere al întâmpinării este de cel puțin 25 zile de la data comunicării cererii de chemare în judecată.

Sanctiunea nerespectării termenului legal de depunere a întâmpinării este decăderea din dreptul de a o depune, de a mai propune probe și de a invoca excepții, în afara celor de ordine publică, dacă prin lege nu se prevede altfel (art. 208 alin. 2 C. proc. civ.)

Astfel, pârîtul nu va mai putea invoca excepții relative, nu va mai putea depune probe decît pe cale de excepție. Cu toate acestea, pârîtul va putea să-și construiască o apărare luînd în discuție pretențiile reclamantului, însă în condiții mai dificile decît dacă s-ar fi folosit de mijloacele procedurale care îi erau puse la dispoziție.

Instanța nu va acorda un nou termen pentru depunerea întâmpinării. Singura situație care ar putea atenua decăderea ar fi lipsa reprezentării sau asistenței juridice.⁴⁸ În acest caz, la prima zi de înfățișare, instanța va putea cere pârîtului să arate excepțiile, dovezile și mijloacele de apărare, instanța acordînd un termen pentru pregătirea apărării și depunerea întâmpinării.

5.3. Cererea reconvențională

În unele situații pârîtul poate renunța la poziția sa procesuală pur defensivă față de reclamant formulînd la rîndul său propriile pretenții față de acesta. Instanța îl va obliga pe reclamant să răspundă la pretențiile pârîtului.

*Mijlocul procesual prin care pârîtul formulează pretenții proprii față de reclamant este cererea reconvențională.*⁴⁹

Cererea reconvențională nu este o simplă modalitate de apărare la dispoziția pârîtului. Prin întâmpinare pârîtul combate pretențiile reclamantului urmărind respingerea

⁴⁸ Cf. art. 208 alin.2 coroborat cu art. 222 alin.1 *Cod procedură civilă*.

⁴⁹ V.M. Ciobanu, G. Boro, *Drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 199.

cererii de chemare în judecată, însă cererea reconvențională se aseamănă ca natură juridică cu cererea de chemare în judecată.

Pîrîtul poate urmări prin introducerea unei cereri reconvenționale reducerea sau chiar neutralizarea unei pretenții a reclamantului. De exemplu: cererea locatarului-pîrît cărui i se cere evacuarea imobilului de către reclamant, prin care solicită instanței să îl oblige pe reclamant la plata contravalorii reparațiilor făcute de pîrît pe cheltuiala proprie, neutralizarea obligației pe care reclamantul o pretinde pîrîtului în cazul în care reclamantul cere executarea unui contract încheiat cu pîrîtul însă acesta din urmă solicită anularea, rezoluțiunea, rezilierea contractului respectiv etc.

De regulă, cererea reconvențională are un caracter facultativ, pîrîtul avînd posibilitatea să-și formuleze pretențiile pe cale incidentală, printr-o cerere reconvențională, sau, pe cale principală, printr-o cerere de chemare în judecată, declanșînd astfel un alt proces. Avantajul unei cereri reconvenționale este legat de economisirea de timp și bani și de asemenea, de faptul că instanța deja cunoaște cauza, evitîndu-se pronunțarea unor hotărîri contradictorii.

Potrivit prevederilor legale, cererea reconvențională poate cuprinde pretenții care izvorăsc dintr-un alt raport juridic decît cel care a generat conflictul inițial.

Din punct de vedere al conținutului, cererea reconvențională trebuie să îndeplinească aceleași condiții ca și cererea de chemare în judecată.⁵⁰

Cererea reconvențională se depune o dată cu întîmpinarea sau dacă aceasta nu este obligatorie, cel mai tîrziu la prima zi de înfățișare.

Dacă pîrîtul nu respectă acest termen însă reclamantul este de acord, cererea reconvențională se poate judeca împreună cu cererea de chemare în judecată. În unele cazuri însă neintroducerea cererii în termen are drept sancțiune decăderea (în materia divorțului).

Soluționarea cererii reconvenționale este de competența instanței sesizate cu cererea principală, de chemare în judecată.

Cererea reconvențională se judecă o dată cu cererea principală. Atunci cînd însă numai cererea principală este în stare de a fi judecată, operează disjungerea, adică cererea reconvențională va fi judecată separat, de către aceeași instanță care soluționează și

⁵⁰ Cf. art. 209 alin.3, *Codul de procedură civilă*.

cererea de chemare în judecată. În cazul în care există o strânsă legătură între cereri, rezolvarea lor nefiind posibilă separat, nu se poate dispune disjungerea.

5.4. Citarea și comunicarea actelor de procedură

Codul de procedură civilă reglementează și modul în care părțile sunt chemate la judecată părțile și ceilalți participanți la procesul civil precum și modalitatea prin care li se comunică actele de procedură.

Instanța nu va putea soluționa o cerere decât după citarea părților, în afara cazului în care legea dispune altfel.

De asemenea, potrivit legii instanța este obligată să amâne judecata ori de câte ori constată că partea care lipsește nu a fost citată cu respectarea cerințelor legale, sub sancțiunea nulității.⁵¹

Scopul citării părților este cel al înștiințării lor despre existența procesului, despre data și locul unde va avea loc ședința de judecată. Este posibil ca partea să fi depus personal cererea sau prin mandat sau să fi fost prezentă la un termen personal sau prin mandatar, în acest caz operînd instituția procedurală a *termenului în cunoștință* (art. 229 C. proc. civ.).

Termenul luat în cunoștință sau comunicat părților prin citație nu poate fi schimbat decât pentru motive temeinice și cu citarea părților în termen scurt în camera de consiliu.

Actul procedural prin care se realizează încunoștințarea părților și a celorlalți participanți la procesul civil se numește *citație*.

Citația se emite în formă scrisă și trebuie să cuprindă în mod obligatoriu anumite elemente. Citația este formată din două părți: citația propriu-zisă care este înmînată celui citat și dovada de înmînare sau după caz, procesul-verbal de înmînare a citației, completat de către agentul procedural, adică persoana care se ocupă de înmînarea acestor acte. Procesul-verbal va fi restituit instanței și depus la dosarul cauzei.

Citația va cuprinde:

⁵¹ Cf. art. 153 alin. 2, *Codul de procedură civilă*.

- denumirea instanței și sediul acesteia;
- numărul și data emiterii citației;
- numărul dosarului;
- anul, luna, ziua și ora înfățișării;
- numele/denumirea, domiciliul/sediul și calitatea celui citat;
- numele/denumirea și domiciliul/sediul pârâtului;
- mențiunea că, înmînarea citației sub semnătură de primire echivalează cu aducerea la cunoștința celui citat și a termenelor ulterioare celui pentru care a fost emisă citația;
- ștampila instanței și semnătura greșierului care a întocmit citația (art. 157 C. proc. civ.).

Lipsa mențiunilor referitoare la anul, luna, ziua și ora înfățișării, denumirea instanței și sediul acestuia, numele/denumirea, domiciliul/sediul și calitatea celui citat, ștampila instanței și a semnăturii greșierului duc la nulitatea citației pentru că se presupune că a intervenit o vătămare. Pentru lipsa celorlalte elemente, vătămarea trebuie dovedită.

De asemenea, dovada de înmînare sau, după caz, procesul-verbal făcut cu ocazia înmînării citației trebuie să cuprindă și el anumite elemente:

- anul, luna, ziua, ora cînd a fost încheiat;
- numele și funcția agentului constatator;
- numele/denumirea și domiciliul/sediul destinatarului;
- numele și calitatea celui căruia i s-a făcut înmînarea în lipsa destinatarului;
- indicarea instanței care a emis actul de procedură;
- semnătura celui care a primit citația;
- semnătura celui care a încheiat procesul-verbal.

Lipsa unuia dintre elementele menționate mai sus atrage nulitatea actului. Dacă cel care urmează să semneze dovada de primire a citației refuză să o facă sau nu poate se va consemna acest lucru în procesul-verbal.

Procesul-verbal face dovada cu privire la faptele constatate personal de către cel care l-a întocmit pînă la înscrierea lor în fals.

O dată cu citația se comunică și o copie după cererea de chemare în judecată și cererea modificată de reclamant la prima zi de înfățișare.

În procesul civil *se citează părțile, terții intervenienți, martorii, experții, interpreții și alți participanți* dacă situația o cere.

Dacă partea este reprezentată la judecată printr-un mandatar atunci se citează numai acesta.

Cînd partea este asistată de avocat, citarea se va face la domiciliul părții.

Codul de procedură civilă, în articolul 155 stabilește reguli speciale de citare pentru diverse categorii de persoane fizice sau juridice.

- statul, prin Ministerul finanțelor Publice sau alte organe anume desemnate în acest scop de lege, la sediul acestora;
- unitățile administrativ-teritoriale și celelalte persoane de drept public se citează prin cei însăcinați să le reprezinte în justiție, la sediul acestora;
- persoanele juridice de drept privat se citează prin reprezentanții lor la sediul principal ori al sucursalei din circumscripția instanței;
- asociațiile și societățile care nu au personalitate juridică se citează prin reprezentantul desemnat, la domiciliul sau sediul acestuia;
- cei supuși procedurii insolvenței sau creditorii acestora sunt citați la sediul sau domiciliul acestora;
- persoanele fizice se citează la domiciliu, reședință sau locul permanent de desfășurare a activității curente;
- incapabilii sau cei cu capacitate de exercițiu restrînsă se citează prin reprezentanții lor legali, la domiciliul sau sediul acestora;
- moștenitorii, pînă la intervenirea lor în proces, vor fi citați printr-un curator special, la domiciliul acestuia;
- personalul misiunilor diplomatice și oficiilor consulare ale României, cetățenii români trimiși ca funcționari la organizațiile internaționale, precum și membrii lor de familie care locuiesc cu ei în străinătate, se citează prin Ministerul Afacerilor Externe, cetățenii români aflați în străinătate în interes de serviciu prin organele centrale care i-au trimis;

- persoanele care au domiciliul sau reședința în străinătate vor fi citate prin scrisoare recomandată cu dovadă de primire, dacă potrivit convențiilor sau tratatelor la care România este parte nu se prevede altfel;
- persoanele care nu au domiciliul cunoscut sau reședința cunoscută în țară sau străinătate, vor fi citate prin publicitate.

Înmînarea citației și a altor acte de procedură

Comunicarea actelor de procedură se face din oficiu prin intermediul agenților procedurali, angajați ai instanței și este gratuită.

Înmînarea citației trebuie realizată cu cel puțin cinci zile înaintea termenului de judecată sub sancțiunea nulității. În cazul situațiilor urgente instanța poate dispune scurtarea acestui termen.

Dacă partea se prezintă în instanță deși nu a fost citată sau citarea a fost viciată, procedura citării este acoperită însă partea în cauză are posibilitatea să ceară un nou termen pentru a-și pregăti apărarea.

În zilele de sărbătoare legală nu poate fi îndeplinit nici un act de procedură, cu excepția cauzelor urgente, atunci când președintele instanței dispune această măsură.

Potrivit legii, există și cazuri speciale de citare:

- pentru militari citația se înmânează prin comandamentul superior cel mai apropiat;
- pentru cei care fac parte din echipajul unui vas comercial, în lipsa unui domiciliu cunoscut, citația se înmânează la căpitania portului unde este înregistrată nava;
- pentru persoanele încarcerate citația se înmânează la administrația penitenciarului;
- pentru bolnavii spitalizați înmînarea citației se face la direcția așezământului.

Citația și celelalte acte procedurale se înmânează personal celui citat care va semna dovada de primire, agentul procedural certificând identitatea și semnătura acestuia. Dacă persoana citată refuză să primească citația sau refuză să semneze de primire,

agentul îi va lăsa citația sau, în cazul refuzului de primire, o va afișa pe ușa locuinței, consemnând acest lucru în procesul-verbal.

În cazul în care persoana citată nu este găsită la domiciliu, agentul va înmîna citația unei persoane din familie sau, în lipsă, oricărei persoane care locuiește cu persoana citată, cu excepția minorilor sub 14 ani sau a persoanelor lipsite de discernământ. Citația se mai poate înmîna și persoanei care primește în mod obișnuit corespondența pentru persoana citată. Aceste persoane vor semna de primire și agentul le va certifica identitatea și semnătura, consemnând situația de fapt în procesul-verbal. Refuzul primirii citației de către aceste persoane va fi de asemenea consemnat de către agent în procesul-verbal. În această situație, citația se va afișa pe ușa locuinței persoanei citate.

În cazul în care persoana citată a locuit într-un imobil care a fost dărîmat sau a devenit nelocuibil, agentul depune citația la grefa instanței care va înștiința din timp partea interesată de această împrejurare, urmînd a se recurge la citarea prin publicitate.

Dacă persoana locuiește într-un imobil cu mai multe apartamente și nu se cunoaște numărul la care locuiește, citația va putea fi înmînată administratorului sau portarului sau va fi afișată pe ușa imobilului.

Schimbarea domiciliului uneia dintre părți în timpul judecării va trebui comunicată instanței și părții adverse.

După sesizarea instanței, dacă părțile au avocat sau consilier juridic, cererile, întîmpinările sau alte acte de procedură se pot comunica între aceștia care vor avea obligația depunerii la dosarul cauzei a dovezilor de primire a fiecărui act comunicat (art. 169 C. proc. civ.).

În unele situații, pentru a asigura celeritatea procesului, refacea procedurii de citare a părților se poate realiza de către instanță și prin mijloacele de comunicare indicate de către părți acesteia, precum telefon, fax, telegraf, adresă de e-mail (art. 153 alin. 6 C. proc. civ.).

5.5. Termenele procedurale

Termenul procedural este intervalul de timp înăuntrul căruia trebuie îndeplinite sau, după caz, este oprită efectuarea unor anumite acte de procedură.⁵²

Termenul de procedură poate fi și o dată fixă (termenul de judecată, termenul de înfățișare a martorului, etc.) sau un anumit stadiu al procesului (prima zi de înfățișare, încheierea dezbaterilor, etc.).

Termenele procedurale pot fi clasificate după mai multe criterii. Astfel, după caracterul lor termenele pot fi:

- *imperative* (peremptorii), termenele înăuntrul cărora trebuie îndeplinit un anumit act procedural (termenul pentru declararea apelului etc.);
- *prohibitive* (dilatatorii), termenele înăuntrul cărora legea interzice să se efectueze actul de procedură.

În funcție de modul în care sunt stabilite, termenele pot fi:

- *legale*, termenele stabilite în mod expres de lege și care sunt în principiu fixe, cu unele excepții admise de lege;
- *judecătorești*, termenele pe care le fixează instanța în cursul judecării procesului: termenele de înfățișare a părților, martorilor, pentru depunerea raportului de expertiză, etc.;
- *convenționale*, termenele fixate de părți fără a fi necesară încuviințarea instanței: termenul arbitrajului fixat de părți.

În funcție de sancțiunea care intervine în cazul nerespectării lor, termenele pot fi:

- *absolute*, a căror nerespectare afectează eficacitatea sau validitatea actelor de procedură, intervenind decăderea, perimarea, prescripția, nulitatea;
- *relative*, a căror nerespectare nu afectează validitatea actelor de procedură, ci atrag numai sancțiuni pecuniare sau disciplinare pentru cei care nu le respectă (termenul de 15 zile pentru amânarea pronunțării hotărârii).

În funcție de durata lor, termenele procedurale pot fi stabilite pe ore, zile, luni și ani.

Calculul termenelor procedurale are în vedere durata acestora.

⁵² V.M. Ciobanu, G. Boro, *Drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 178.

Termenul pe ore începe să curgă de la miezul nopții zilei următoare.

Termenele pe zile, săptămîni, luni sau ani se sfîrșesc la ora 24.00 a ultimei zile în care se poate îndeplini actul de procedură (art. 182 C. proc. civ.).

Indiferent de termen, cînd acesta se sfîrșește într-o zi de sărbătoare legală sau cînd serviciul este suspendat termenul se va prelungi pînă la sfîrșitul zilei de lucru următoare.

Termenele procedurale nu pot fi întrerupte sau suspendate, cu unele excepții stabilite de lege (art. 184 C. proc.civ.).

Termenul începe să curgă de la data comunicării actelor de procedură, dacă legea nu dispune altfel. Există însă și situații cînd termenele încep să curgă din alte momente, cum ar fi: pronunțarea hotărîrii, încuviințarea probei, stabilirea prețului imobilului în cazul executării silite etc.

Momentul împlinirii termenului este acela în care termenul își produce efectul.

Sancțiunile pentru nerespectarea termenelor procedurale sunt:

- nulitatea actului de procedură;
- decăderea din termenul prevăzut pentru îndeplinirea actului de procedură;
- perimarea cererii prin care a fost investită instanța;
- prescripția dreptului de a cere executarea silită;
- sancțiuni pecuniare;
- obligația de a completa sau reface actul îndeplinit fără respectarea dispozițiilor legale;
- obligația de a despăgubi partea vătămată prin încălcarea formelor procedurale.

Decăderea și repunerea în termen

În conformitate cu dispozițiile Codului de procedură civilă (art. 185), neexecutarea în termenul stabilit de lege a actelor procedurale atrage decăderea, cu excepția situațiilor cînd legea dispune altfel sau cînd partea dovedește că întîrzierea se datorează unor motive temeinic justificate.

Decăderea este o sancțiune procedurală care constă în pierderea dreptului de a exercita o cale de atac sau de a îndeplini orice alt act de procedură, dacă nu a fost

*respectat termenul imperativ impus de lege, deci, cu alte cuvinte, constă în pierderea unui drept procedural în termenul legal.*⁵³

Decăderea intervine atunci când sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- existența unui termen legal și imperativ înăuntrul căruia trebuie exercitat dreptul procedural;
- partea să nu fi exercitat dreptul procedural în termenul stabilit;
- inexistența unei derogări exprese de la sancțiunea decăderii.

Decăderea nu intervine în cazul nerespectării oricărui termen procedural, ci numai în cazul celor imperative (peremptorii). Nerespectarea termenelor procedurale prohibitive, de exemplu, va atrage nulitatea actului de procedură efectuat înaintea îndeplinirii termenului. Decăderea presupune nerespectarea unui termen absolut și nu a unui termen relativ.

Decăderea intervine atunci când este vorba de nerespectarea termenului de către părți sau de către procurorul care participă la judecată, dar nu intervine și în cazul drepturilor procedurale ale instanței de judecată.

Decăderea nu intervine atunci când:

- există o dispoziție expresă a legii în acest sens;
- decăderea privește una dintre părți care se află însă într-un raport de solidaritate cu o altă parte din proces, aceasta din urmă efectuând actul procedural în termenul stabilit;
- partea care putea invoca decăderea a renunțat expres la acest drept;
- legea stabilește o altă sancțiune pentru nerespectarea termenului procedural;
- partea interesată dovedește că neîndeplinirea actului procedural în termen se datorează intervenției unei împrejurări mai presus de voința sa.

Decăderea nu operează de drept, ci trebuie invocată și se hotărăște de către instanță. Dacă normele încălcate sunt de ordine publică decăderea va putea fi invocată de către oricare dintre părți, de către procuror sau de către instanța, din oficiu. Dacă normele

⁵³ V.M. Ciobanu, G. Boro, *Drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 181.

încălcate sunt de ordin privat, atunci decăderea va putea fi invocată numai de către partea interesată.

Mijlocul procedural de invocare a decăderii este excepția.

Principalul efect al decăderii constă în pierderea dreptului procedural neexercitat în termenul prevăzut de lege. Dacă partea a efectuat totuși actul de procedură deși decăzută din acest drept, actul va fi lovit de nulitate.

Decăderea lipsește actul procedural de efectele sale firești însă manifestările de voință, declarațiile, constatările de fapt cuprinse în act își vor produce efectele (cererea tardivă de exercitare a unei căi de atac poate constitui un început de dovadă scrisă).

Repunerea în termen (art. 186 C. proc.civ.) operează atunci când partea decăzută din dreptul său procedural dovedește că a fost împiedicată să își exercite acest drept datorită unei împrejurări, care a intervenit mai presus de voința sa, actul fiind totuși îndeplinit în termen de 15 zile de la încetarea acesteia.

Repunerea în termen nu poate fi acordată din oficiu, ci trebuie cerută și dovedită de partea interesată.

Teste de autoevaluare

1. Cererea de chemare în judecată:
 - a). este actul de sesizare al instanței în procesul civil
 - b). poate fi introdusă de către pârît
 - c). cuprinde motivele reclamantului și pârîtilui pentru deschiderea procesului

2. Întâmpinarea are rolul de a:
 - a). explica pretențiile pârîtilui față de reclamant
 - b). prezenta apărările formulate de către pârît în raport cu pretențiile reclamantului
 - c). prezenta dovezile care susțin pretențiile reclamantului

3. În dreptul procesual, decăderea:
 - a). este o sancțiune aplicabilă părților din proces
 - b). se materializează în pierderea dreptului de a exercita o cale de atac
 - c). se materializează în pierderea dreptului de a efectua un act de procedură

Capitolul 6. Probele și administrarea acestora în procesul civil

Structura capitolului:

- 6.1. *Considerații preliminare privind probele în procesul civil*
- 6.2. *Înscrierile ca mijloace de probă*
- 6.3. *Proba cu declarațiile martorilor (mărturia)*
- 6.4. *Mărturisirea*
- 6.5. *Expertizele*
- 6.6. *Cercetarea la fața locului*
- 6.7. *Prezumțiile*
- 6.8. *Mijloacele materiale de probă*

Obiective specifice:

- studentul trebuie să definească noțiunile de probă și mijloc de probă;
- studentul trebuie să identifice trăsăturile specifice fiecărui mijloc de probă;
- studentul trebuie să formuleze întrebări cu privire la materialul prezentat.

 Țimp mediu necesar pentru asimilarea cunoștințelor: 200'

Bibliografie

Ciobanu, Viorel M., Boroș, A., *Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat*, Ed. Universul juridic, București, 2013.

Ciobanu, Viorel M., Boroș, A., *Drept procesual civil, Curs selectiv pentru licență*, Ed. All Beck, București, 2003.

Leș, Ioan, *Tratat de drept procesual civil*, vol. I, II, Ed. Universul juridic, București, 2014.

6.1. Considerații preliminare privind probele în procesul civil

Noțiunea de probă are mai multe accepțiuni. Astfel, prin probă, în sens larg, înțelegem acțiunea prin care se încearcă dovedirea existenței sau inexistenței unui raport juridic, mijlocul folosit în acest sens, rezultatul obținut prin folosirea mijloacelor de

probă, adică măsura în care prin intermediul acestora s-a reușit formarea convingerii instanței de existența sau inexistența respectivului raport juridic supus judecății.⁵⁴

În sens restrâns, noțiunea de probă poate avea două accepțiuni: cea de *mijloc de probă*, mijlocul procedural prin care se poate dovedi un raport juridic (înscrisuri, declarații de martori, mărturisirea, prezumții etc.) și *fapt probator*, fapt material dovedit care l-a rîndul său va servi la dovedirea unui alt fapt material, determinant în soluționarea cauzei.

Obiectul probei este reprezentat de fapte juridice, în sensul larg al noțiunii, din care izvorăsc drepturile și obligațiile părților aflate în litigiu. Faptele care pot face obiectul probei pot fi generatoare de drepturi și obligații, modificatoare de drepturi și obligații, fapte extinctive de drepturi și obligații și fapte de ineficacitate. De asemenea, faptele dovedite pot fi materiale sau psihologice, pozitive sau negative.

Potrivit prevederilor Codului de procedură civilă, cel care face o propunere în fața instanței de judecată trebuie să o dovedească. Cu alte cuvinte, *sarcina probei* revine celui care face o afirmație.

În procesul civil, avînd în vedere că reclamantul este cel care pornește procesul introducînd cererea de chemare în judecată, tot el este cel care va avea sarcina probei susținerilor sale.

Pîrîtul va avea și el sarcina probei atunci cînd va răspunde la pretențiile reclamantului, apărîndu-se.

Pe cale de excepție, există și situații în care pîrîtul este cel care are primul sarcina probei: contestarea paternității, litigii de muncă etc.

Pentru admiterea în justiție a unei probe aceasta trebuie să îndeplinească următoarele *condiții*:

- să nu fie oprită de lege;
- să fie verosimilă, adică să tindă la dovedirea unor fapte credibile;
- să fie utilă, o probă fiind inutilă dacă tinde la dovedirea unor fapte incontestabile;
- să fie pertinentă, adică să aibă legătură cu pricina;
- să fie concludentă, adică de natură să conducă la rezolvarea cauzei.⁵⁵

⁵⁴ V.M. Ciobanu, G. Boro, *Drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 226.

Propunerea probelor se face de către reclamant prin cererea de chemare în judecată și de către pîrît prin întîmpinare. Părțile pot propune probe și la prima zi de înfățișare.

Lipsa propunerii probelor în termenul legal atrage drept sancțiune decăderea părților din dreptul de a cere administrarea de probe. Cu toate acestea, atunci cînd nevoia administrării unor probe reiese din dezbateri, partea neputînd să prevadă acest lucru iar administrarea probei nu va pricinui amînarea judecării, propunerea de probe este posibilă.

Dacă o parte renunță la probele propuse, cealaltă parte poate să și le însușească. Dacă ambele părți renunță la probele propuse, instanța poate ordona din oficiu administrarea lor în cauză.

Admiterea probelor sau respingerea lor va fi făcută de către instanța de judecată prin încheiere motivată. Dacă instanța a admis o probă nu mai poate reveni asupra ei decît motivat și numai dacă proba a devenit neconcludentă sau inutilă.

Administrarea probelor se face în fața instanței, în ordinea stabilită de aceasta, înainte de începerea dezbaterilor asupra fondului. De obicei, proba și proba contrarie trebuie administrate în același timp.

Aprecierea probelor se realizează de către instanță în mod liber, judecătorul examinînd cu atenție probele administrate și propunînd soluția în cauză în raport de intima sa convingere.

În unele situații speciale, instanța va putea dispune luarea unor măsuri asiguratorii în ceea ce privește probele, pentru a evita dispariția sau îngreunarea administrării lor în viitor, chiar înainte de începerea procesului.

6.2. Înscrierile ca mijloace de probă

Potrivit doctrinei, înscrisul este orice declarație despre un act sau fapt juridic făcută prin scriere de mîină, dactilografiere litografieră, imprimare pe hîrtie sau orice alt suport material.⁵⁶

Codul de procedură civilă definește înscrisul ca fiind „orice scriere sau altă consemnare care cuprinde date despre un act sau fapt juridic, indiferent de suportul ei

⁵⁵ Gh. Beleiu, *Drept civil român*, Ed. Șansa, București, 1998, p.113.

⁵⁶ V.M. Ciobanu, G. Boroș, *Drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 235.

material sau de modalitatea de conservare și stocare” (art. 265 C. proc. civ.). Astfel, înscrisurile pe suport informatic au același regim ca și cele pe suport de hârtie (art. 266 C. proc. civ.).

Înscrisurile pot fi clasificate în funcție de mai multe criterii. Astfel, după scopul urmărit la întocmirea lor, înscrisurile pot fi: *preconstituite*, întocmite special pentru a servi ca mijloace de probă, și *nepreconstituite*.

După efectul lor, înscrisurile pot fi: *originare*, întocmite pentru a dovedi încheierea, modificarea sau încetarea unui act juridic civil, *recognitive*, întocmite pentru o recunoaștere a existenței înscrisurilor originale pierdute ori distruse, și *confirmative*, înscrisurile prin care se înlătură anulabilitatea unui act juridic civil.

După raportul dintre ele, înscrisurile sunt *originale* și *copii*.

După criteriul semnăturii, înscrisurile sunt *semnate* și *nesemnate*.

6.2.1. Înscrisurile autentice

Potrivit prevederilor Codului civil (art. 269-271 C. proc. civ.), înscrisul autentic este actul care a fost efectuat cu solemnitățile cerute de lege, de către o autoritate publică, de către un funcționar public sau de către o altă autoritate investită de stat cu autoritate publică.

Înscrisurile autentice prezintă unele avantaje, în sensul că ele fac dovada datei la care au fost întocmite pînă la înscrierea în fals, se bucură de prezumția de autenticitate și validitate, cel care îl prezintă fiind scutit de orice dovadă, proba contrară revenind celui care îl contestă și constituie titluri executorii în momentul în care creanța constatată devine lichidă și exigibilă.

Codul civil consacră opozabilitatea *erga omnes* a celor constatate prin înscrisul autentic (art. 270 alin. 1 și 2 C. proc. civ.).

6.2.2. Înscrisurile sub semnătură privată

Înscrisurile sub semnătură privată (art. 272-281 C. proc. civ.) sunt actele întocmite de părți, fără intervenția unui organ de stat, semnate de părți sau de către partea de la care emană.

Condiția validității înscrisului sub semnătură privată este semnătura părților sau părții de la care provine.

Pentru validitatea anumitor înscrisuri sub semnătură privată este necesară îndeplinirea unor condiții speciale.

Condiția pluralității de exemplare (multiplului exemplar) este cerută pentru înscrisurile sub semnătură privată care cuprind convenții sinalagmatice. Astfel de acte nu sunt valabile dacă nu s-au făcut în atâtea exemplare originale câte părți cu interese contrare sunt. Fiecare exemplar va cuprinde mențiunea privind numărul originalelor existente. În celelalte cazuri, un singur exemplar este suficient pentru toate persoanele având același interes.

Condiția scrierii în întregime ori punerii formulei „bun și aprobat pentru...” înainte de semnare trebuie respectată în cazul actelor sub semnătură privată prin care o parte se obligă față de alta să plătească o sumă de bani. Sancțiunea nerespectării acestei condiții este lipsirea înscrisului de putere probatorie.

În cazul în care înscrisul sub semnătură privată nu este semnat sau nu îndeplinește celelalte cerințe legale nu va avea putere probatorie, constituind numai un început de dovadă scrisă.

Cu toate acestea, cele două condiții de validitate arătate mai sus nu se aplică în cazul înscrisurilor sub semnătură privată folosite de comercianți, care în mod curent utilizează astfel de acte fără semnătură și nedatate (art. 277 C. proc. civ.).

Condiția scrierii, semnării și datării de mîna celui care a întocmit actul este cerută în cazul testamentului olograf pentru validitatea acestuia.

În categoria înscrisurilor sub semnătură privată intră și registrele, facturile, scrisorile, telegramele, registrele comerciale. Registrele și hîrțile domestice nu fac însă dovadă pentru cel care le-a scris (art. 279 C. proc. civ.).

De asemenea, contractele încheiate pe formulare standardizate sau tipizate ori incorporînd condiții generale tip sunt considerate înscrisuri sub semnătură privată, dacă legea nu prevede altfel (art. 289 C. proc. civ.).

Înscrisurile se depun o dată cu cererea de chemare în judecată sau cu întîmpinarea, în copii certificate și în atâtea exemplare câte părți sunt, inclusiv un exemplar pentru instanță. Aceste documente vor putea fi depuse și la prima zi de

înfățișare. Pe cale de excepție, depunerea înscrisurilor se poate face și după această dată cu încuviințarea instanței.

Înscrisurile depuse de părți rămân la dosar și nu mai pot fi retrase fără încuviințarea părții adverse. Originalele pot fi retrase după depunerea de copii legalizate.

În situația în care una dintre părți dorește să se folosească de un înscris care se află în posesia părții adverse, instanța poate ordona înfățișarea lui. Instanța este obligată să dispună acest lucru în cazul în care: înscrisul este comun părților, partea potrivnică s-a referit în proces la acest înscris, partea adversă este obligată să prezinte înscrisul potrivit legii.

Dacă înscrisul depus de una dintre părți este contestat de partea adversă sau dacă instanța are îndoieli cu privire la autenticitatea înscrisului, se va recurge la verificarea în scripte (verificarea scrisului și semnăturii pentru înscrisurile sub semnătură privată), respectiv, la procedura falsului (înscrisuri autentice).

6.2.3. Înscrisurile pe suport informatic

Înscrisurile pe suport informatic sunt acte juridice redactate pe suport informatic. Documentul care reproduce astfel de date constituie instrumentul probator al actului dacă este inteligibil și prezintă garanții suficiente de serioase pentru a dovedi conținutul său și identitatea persoanei care l-a întocmit (art. 282 C. proc. civ.).

Prezumția de validitate a înscrisului este garantată pînă la proba contrarie.

Puterea doveditoare a acestor înscrisuri este lăsată la aprecierea instanței de judecată, făcînd deplină dovadă între părți pînă la proba contrarie (art. 284 C. proc. civ.).

6.3. Proba cu declarațiile martorilor (mărturia)

Martorii sunt persoanele străine de proces care relatează în fața instanței de judecată fapte referitoare la pricina care se judecă, furnizînd astfel informații care ar putea servi la rezolvarea cauzei.

Mărturia (declarația de martor) constituie relatarea orală făcută de o persoană (martor) în fața instanței de judecată, cu privire la acte sau fapte litigioase trecute despre care are cunoștință personal.

În principiu, proba cu martori este admisă în toate cazurile. Există însă și unele excepții:

- interdicția de a dovedi cu martori actele juridice cu o valoare mai mare decât cea prevăzută de lege (250 de lei);
- interdicția de a dovedi cu martori împotriva sau peste cuprinsul unui act pentru care legea cere forma scrisă.

În legătură cu prima situație, trebuie precizat că dispoziția legii se aplică indiferent de act juridic, fie el bilateral sau unilateral.

Restricția impusă de lege în acest caz este numai de ordin probator, actul juridic, ca manifestare de voință există chiar dacă nu s-a întocmit înscrisul, însă nu va putea fi dovedit prin declarațiile martorilor. Evident, prezenta excepție nu vizează actele juridice pentru care forma scrisă este cerută *ad validitatem*.

Această interdicție are în vedere determinarea părților să-și preconstituie probe pentru a asigura certitudinea raporturilor juridice.

Cea de a doua regulă nu se aplică decât înscrisurilor preconstituite și se are în vedere numai valoarea stabilită prin înscris.

Dacă înscrisul constituie numai un început de dovadă scrisă sau dacă înscrisul nu a putut fi preconstituit sau conservat pentru motive temeinice, proba cu martori este admisibilă.

Viciile de consimțământ la încheierea unui act, lipsa cauzei sau vicierea ei, fraudă legii se pot dovedi întotdeauna cu martori.

Pot depune mărturie numai persoanele fizice care au cunoștință despre faptele ce formează obiectul judecății. Articolul 315 C. proc. civ. precizează că nu pot fi ascultați ca martori:

- rudele și afinii până la gradul al treilea inclusiv (în cauzele privitoare la starea civilă sau divorț aceste persoane pot avea calitatea de martori, cu excepția descendenților);

- soțul sau fostul soț, logodnicul sau concubinul (părțile pot însă conveni asupra calității de martor a acestuia);
- cei aflați în dușmănie sau în legături de interese cu vreuna dintre părți;
- interzișii judecătorești;
- persoanele condamnate pentru mărturie mincinoasă.

Există și persoane care pot fi scutite de a depune mărturie potrivit legii. Aceste persoane sunt:

- cei obligați la păstrarea secretului profesional cu privire la informațiile pe care le au ca urmare a exercițiului unei profesii (medicii, farmaciștii, avocații, notarii, slujitorii cultelor etc.);
- judecătorii, procurorii, funcționarii publici și foștii funcționari publici;
- cei care prin răspunsurile lor s-ar expune ei înșiși sau ar expune pe o altă rudă sau un afin pînă la gradul al treilea inclusiv, pe soț sau pe fostul soț, logodnic, concubin la o pedeapsă penală sau la disprețul public.⁵⁷

Martorii sunt propuși nominal, adică se va indica numele fiecăruia, precum și locul unde urmează a fi citat.

După încuviințarea probei cu martori de către instanță, aceștia vor fi citați pentru a se prezenta la termenul stabilit pentru ascultarea lor.

Audierea martorilor se poate realiza în instanță sau, pentru motive temeinice, la locuința lor. Dacă martorul locuiește într-o altă localitate se poate apela la o comisie rogatorie.

Fiecare martor va fi ascultat în ordinea fixată de președintele instanței. Fiecare martor este identificat înainte de audierea sa. În general, după depunerea jurământului și punerea în vedere a faptului că mărturia mincinoasă este infracțiune și se pedepsește penal, martorul va fi întrebat cu privire la relațiile sale cu părțile și va fi lăsat să expună liber faptele despre care are cunoștință. Părțile vor putea pune întrebări martorului prin intermediul instanței. Întrebările și răspunsurile vor fi consemnate de către greșier. Mărturia va fi semnată de martor, de președintele instanței și de judecătorul care a audiat martorul.

⁵⁷ Cf. art. 317, *Cod de procedură civilă*.

După ascultare, martorul rămîne în sala de ședințe pînă la terminarea cercetării judecătorești. În cazul în care există bănuiele puternice că mărturia este mincinoasă se încheie un proces-verbal de constatare a faptei și se sesizează procurorul.

Martorii pot cere contravaloarea cheltuielilor de drum și despăgubiri.

Potrivit prevederilor Codului de procedură civilă, forța probantă a mărturiei este lăsată la libera apreciere a judecătorului (art. 324 C. proc. civ.).

6.4. Mărturisirea

Mărturisirea este recunoașterea de către o persoană a unui act sau fapt pe care o altă persoană își întemeiază pretențiile și care este de natură să producă efecte contra autorului ei.⁵⁸

Mărturisirea este un act expres, unilateral de voință, un mijloc de probă împotriva autorului ei, un act personal care nu poate realizat decît de titularul dreptului sau de către un mandatar cu procură specială.

Mărturisirea poate fi *judiciară* și *extrajudiciară*. Aceasta din urmă poate fi făcută prin intermediul unei cereri consemnată într-un proces-verbal, în fața procurorului sau într-un alt proces.

Mărturisirea judiciară este cea făcută în fața judecătorului, făcută personal sau prin mandatar cu procură specială.

Mărturisirea extrajudiciară verbală este făcută în afara procesului și constituie un fapt supus aprecierii judecătorului. O astfel de mărturisire nu poate fi folosită ca mijloc de probă atunci cînd proba cu martori nu este admisă.

Mărturisirea este admisibilă în principiu în orice cauză.

Administrarea acestei probe se realizează cu ocazia interogatoriului. Întrebările în cazul interogatoriului sunt consemnate pe foaie, răspunsurile fiind menționate pe aceeași pagină. Statul și celelalte persoane juridice răspund în scris la interogatoriu.

Forța probantă a mărturisirii este lăsată la aprecierea judecătorului.

⁵⁸ Gh. Beleiu, *Drept civil român*, Ed. Șansa, București, 1998, p.119.

Indivizibilitatea mărturisirii instituită ca regulă de Codul civil a provocat controverse în doctrină. Inițial, potrivit articolului 126 din fostul Cod civil, mărturisirea nu putea fi luată decît în întregime împotriva celui care a mărturisit. Cu toate acestea, Decretul nr. 205/1950 a transformat mărturisirea dintr-o probă legală ce făcea dovadă deplină, într-o probă obișnuită, lăsată la libera apreciere a instanței. Astfel, s-a susținut teza potrivit căreia regula indivizibilității mărturisirii nu se mai aplică atît timp cît mărturisirea, ca probă judiciară, este lăsată la aprecierea judecătorului, prevederile articolului 126 constituind mai mult o îndrumare pentru acesta. Astfel, instanța era liberă să primească mărturisirea în totalitate sau în parte după cum cele declarate îi inspiră încrederea adevărului sau nu.⁵⁹ În prezent, potrivit articolului 349 alin. 2 C. proc. civ., instanța nu poate diviza mărturisirea împotriva autorului ei decît dacă aceasta cuprinde fapte distincte care nu au legătură între ele.

6.5. Expertizele

Uneori, pentru lămurirea anumitor aspecte ce fac obiectul judecății sau au legătură cu cauza sunt necesare cunoștințe de specialitate. În aceste condiții, legea pune la dispoziția instanței posibilitatea de a dispune efectuarea unei expertize.

*Expertiza poate fi definită ca activitatea de cercetare a unor împrejurări de fapt în legătură cu obiectul litigiului, ce necesită cunoștințe de specialitate, activitate desfășurată de un specialist, numit expert, care este desemnat de instanță.*⁶⁰

Constatările și concluziile expertului fac obiectul *raportului de expertiză*. Din punct de vedere juridic, mijlocul de probă este de fapt raportul de expertiză și nu expertiza, activitatea de cercetare în sine.

Codul de procedură civilă reglementează expertiza în art. 330-340 la care se adaugă și prevederile legilor speciale privind expertiza tehnică și contabilă, expertiza asupra metalelor prețioase, expertiza criminalistică, expertiza medico-legală, expertiza sanitar-veterinară etc.

⁵⁹ V.M. Ciobanu, G. Boro, *Drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 274.

⁶⁰ V.M. Ciobanu, G. Boro, *Drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2003, p.259.

Expertiza este admisă ori de câte ori sunt necesare cunoștințe de specialitate pentru lămurirea unor împrejurări de fapt. Obiectul expertizei îl formează tocmai aceste împrejurări.

În mod obișnuit, expertiza nu poate avea ca obiect lămurirea unor împrejurări de drept, ci de fapt. Există și situații de excepție uneori, precum stabilirea conținutului legii străine potrivit „atestatului obținut de la organele statului care au edictat-o” sau „avizului unui expert” în condițiile art. 7 alin.(1) din Legea nr. 105/1992.

Expertiza este obligatorie, lipsa ei fiind sancționată cu anularea hotărârii instanței, în următoarele situații:

- expertiza psihiatrică în cazul punerii sub interdicție în condițiile prevederilor Codului civil;
- avizul medicului legist cu privire la vârsta și sexul persoanei în condițiile înregistrării tardive a nașterii;
- expertiza prețuitoare a bunului gajat, în situația în care, în caz de neplată, creditorul dorește să rețină bunul respectiv în contul creanței;
- expertiza pentru stabilirea aportului în natură în cazul înființării unei societăți cu răspundere limitată cu un singur membru societar și pentru evaluarea operațiunilor încheiate de fondatori în contul societății pe acțiuni (Legea nr. 31/1990).

Proba poate fi cerută de către părți sau poate fi administrată de către instanță, din oficiu.

De obicei, expertiza poate fi cerută în cadrul unui proces în curs de desfășurare, însă, uneori, poate fi admisă și înaintea acestuia, în cadrul procedurii asigurării dovezilor pe cale principală. Expertiza va putea fi efectuată și de către o comisie rogatorie atunci când, de exemplu, expertiza ar necesita cercetări într-o localitate îndepărtată. Instanța va desemna prin încheiere unul sau trei experți, permițând părților să aleagă dintre ei pe cel care urmează să efectueze expertiza. În caz de dezacord, instanța va decide pentru părți, trăgând la sorți expertul de pe lista întocmită de biroul local de expertiză.

Încheierea prin care instanța a numit expertul sau experții trebuie să mai cuprindă obiectul expertizei și întrebările la care expertul este obligat să răspundă. De asemenea, i se va pune în vedere expertului termenul depunerii raportului de expertiză și se va fixa provizoriu onorariul expertului.

Experții numiți pot fi recuzați pentru aceleași motive ca și judecătorii. Expertul depune jurământul în fața instanței care va constata acest lucru prin încheiere.

Expertiza se poate efectua în două moduri:

- în fața instanței, atunci când expertul poate să își spună părerea fără alte cercetări, situație când va fi ascultat în ședință, declarațiile sale fiind consemnate într-un proces-verbal;
- în afara instanței, atunci când expertiza necesită analize, măsurători, verificări, deplasări care necesită timp.

Munca de cercetare a expertului sau experților se concretizează într-un raport de expertiză. Dacă există opinii divergente acestea vor fi prezentate separat în cadrul aceluiași raport.

Legea nu se referă în mod expres la mențiunile pe care trebuie să le cuprindă raportul de expertiză. Practica arată însă că pentru un raport fundamentat și folositor cauzei este necesar ca acesta să cuprindă următoarele elemente: menționarea actului prin care i s-a comunicat expertului numirea în această calitate, arătarea împrejurărilor de fapt asupra cărora i s-a cerut să se pronunțe, mențiunea, după caz, despre citarea părților prin carte poștală recomandată, dovada de primire fiind anexată la raportul de expertiză, descrierea operațiunilor efectuate, cu precizarea datei și locului unde au avut loc, declarațiile părților, după caz, constatările expertului la întrebările formulate sau încuviințate de instanță, concluziile motivate ale expertului.

Raportul de expertiză trebuie depus cu cel puțin 10 zile înainte de termenul fixat pentru judecată.

În cazul în care instanța nu este lămurită pe baza raportului de expertiză sau părțile ridică obiecții, instanța poate dispune întregirea expertizei printr-un supliment de expertiză sau efectuarea unei noi expertize.

Instanța nu este legată de concluziile raportului de expertiză, acestea sunt lăsate prin lege la libera apreciere a instanței.

6.6. Cercetarea la fața locului

Cercetarea la fața locului nu este un mijloc de probă, ci un act procesual care are drept scop cercetarea în fața instanței a unor probe materiale.

Cercetarea la fața locului este reglementată de Codul de procedură civilă în art. 345-347.

Cercetarea la fața locului duce la constatarea directă și nemijlocită a stării și situației unui obiect, a locului și modului de așezare a unor lucruri etc., în general a unor bunuri netransportabile.

Cercetarea la fața locului se solicită de către partea interesată sau se dispune din oficiu de către instanță.

Cercetarea la fața locului se realizează cu citarea părților. Cercetarea efectuată fără citarea părților este lovită de nulitate. În cazul în care la soluționarea cauzei participă și procurorul, prezența acestuia este obligatorie la cercetare.

Rezultatul cercetărilor și toate operațiunile efectuate se consemnează într-un proces-verbal care va trebui să cuprindă aceleași elemente ca și încheierea de ședință deoarece cercetarea la fața locului este de fapt o ședință de judecată care se desfășoară în afara incintei instanței.

Cercetarea la fața locului se poate efectua și prin comisie rogatorie de către o altă instanță în baza prevederilor normelor de procedură.

6.7. Prezumțiile

Codul civil definește prezumțiile ca fiind „consecințe pe care legea sau judecătorul le trage dintr-un fapt cunoscut spre a stabili un fapt necunoscut”.⁶¹

Prezumțiile sunt probe indirecte deoarece pentru stabilirea raportului juridic dintre părți este necesar să se apeleze la inducția sau deducția realității pe calea raționamentului logic.

Există două categorii de prezumții: *prezumții legale*, cele determinate special prin lege și *prezumții judiciare* sau simple, cele pe care judecătorul le deduce.

⁶¹ Cf. art.327 Codul de procedură civilă.

În conformitate cu prevederile legii, există patru cazuri în care operează *prezumțiile legale*:

- declararea nulității unor acte atunci când sunt făcute în fraudă legii (nulitatea donațiilor între soți, nulitatea cesiunilor de drepturi litigioase în favoarea judecătorilor, procurorilor sau avocaților, nulitatea actelor încheiate între minor și tutorele său sau soțul acestuia etc.);
- dobândirea proprietății în anumite împrejurări determinate (proprietarul terenului pe care s-a ridicat o construcție se prezumă a fi și proprietarul acesteia, posesorul unui bun mobil se prezumă a fi și proprietarul acestuia etc.);
- liberațiunea rezultă din anumite împrejurări de fapt (liberarea debitorului de datorie în momentul remiterii de către creditor a titlului constatator al creanței etc.);
- puterea de lucru judecat care prezumă că hotărârea judecătorească rămasă irevocabilă corespunde adevărului.

În afara acestor prezumții legale mai există numeroase alte prezumții instituite, precum: prezumția de mandat tacit reciproc între soți, prezumția de coproprietate a zidului sau a șanțului care desparte două proprietăți, prezumția de existență și valabilitate a cauzei, prezumția că debitorul s-a obligat pentru suma cea mai mică trecută într-un înscris, prezumțiile potrivit cărora posesorul posedă pentru sine și sub nume de proprietar, prezumția că posesorul este de bună credință etc.

Prezumțiile legale scutesc partea căreia îi revine sarcina probei de a dovedi faptul generator de drepturi. Astfel, sarcina probei trece asupra părții împotriva căreia este stabilită prezumția, care va trebui să facă dovada inexistenței aceluia fapt.

Prezumțiile legale pot fi *absolute* și *relative*. Prezumțiile legale *absolute* sunt acelea împotriva cărora nu este admisă proba contrară. Există și unele excepții în situația în care legea admite răsturnarea lor prin mărturisire judiciară. De exemplu, în cazul în care litigiul are în vedere drepturi care pot forma obiectul unei tranzacții.

Există și prezumții absolute care nu pot fi combătute prin nici un mijloc de probă, doctrina numindu-le irefragabile.

Prezumțiile legale *relative* sunt acelea împotriva cărora se poate face proba contrară. Combaterea lor se poate face în principiu prin orice mijloc de probă.

Există și o categorie mixtă de prezumții legale, ca o subcategorie a prezumțiilor legale relative. Astfel de prezumții se disting prin faptul că pot fi combătute numai de anumite persoane (de exemplu, numai soțul mamei poate combate prezumția de paternitate, tăgăduind paternitatea) sau pot fi combătute numai prin anumite mijloace de probă sau numai în anumite condiții (răspunderea prezumată a mandatarului poate fi combătută numai dacă se dovedește forța majoră, cazul fortuit, viciul lucrurilor care s-au deteriorat sau natura acestora etc.).

Prezumțiile judiciare, numite și simple, sunt concluziile logice pe care judecătorul le poate trage de la un fapt necunoscut și care nu sunt determinate prin lege.

Pentru a putea fi admise, prezumțiile simple trebuie să aibă greutate și puterea de a naște probabilitate și de asemenea, să fie admisibile în cauză și declarațiile martorilor ca mijloace de probă.

Cercetarea judecătorească se poate desfășura și în absența părților din proces în cazul în care administrarea probelor se realizează de către avocați potrivit dispozițiilor legale în vigoare.

Astfel, la prima zi de înfățișare părțile pot conveni ca avocații care le asistă și le reprezintă să administreze probele în cauză. Consimțământul părților pentru îndeplinirea acestor operațiuni procedurale se va da de către părți personal sau prin mandatar cu împuternicire specială, în fața instanței luându-se act despre aceasta. În cazul în care sunt mai multe părți asistate de același avocat, consimțământul se va da personal de către fiecare dintre ele.

Pentru administrarea probelor în cauză prin intermediul avocaților instanța va acorda un termen de până la 6 luni în funcție de volumul și complexitatea acestora. În termen de cel mult de 5 zile de la încuviințarea probelor avocații părților vor prezenta instanței programul de administrare a acestora.⁶²

6.8. Mijloacele materiale de probă

Mijloacele materiale de probă sunt lucrurile care prin însușiri, aspect, semne distinctive sau urmele pe care le păstrează pot conduce la stabilirea unui fapt esențial pentru soluționarea cauzei.

⁶² Cf. art. 372 alin.1, *Cod de procedură civilă*.

În categoria acestor mijloace de probă intră orice bun, inclusive fotografii, fotocopii, filme, discuri și alte asemenea mijloace care au fost obținute legal și cu respectarea bunelor moravuri.

Mijloacele materiale de probă se păstrează în condiții speciale, potrivit prevederilor legale și sunt puse la dispoziția instanței. Păstrarea lor se face până la soluționarea procesului.

În cazul în care mijloacele materiale de probă nu pot fi aduse în fața instanței de judecată, atunci instanța dispune verificarea lor la fața locului, ocazie cu care se întocmește o încheiere sau un proces-verbal de constatare (art. 343 alin. 3).

Mijloacele materiale de probă care nu sunt ridicate de proprietari în termen de 6 luni de la emiterea hotărârii de restituire a instanței, vor fi considerate abandonate și, prin încheiere, instanța va dispune trecerea lor în proprietatea privată a unității administrativ-teritoriale unde își are sediul instanța (art. 344).

Teste de autoevaluare

1. Sunt condiții de admisibilitate a probelor într-un proces:
 - a). legalitatea
 - b). utilitatea și relevanța
 - c). concludența

2. Ca mijloc de probă, mărturisirea:
 - a). trebuie să vină din partea martorilor care au cunoștință despre faptele litigioase
 - b). poate fi judiciară și extrajudiciară
 - c). este un act unilateral de voință

3. Ca mijloace de probă, prezumțiile:
 - a). ajută la soluționarea cauzelor printr-un raționament logic, inductiv sau deductiv
 - b). sunt determinate special prin lege
 - c). nu pot fi înfrînte printr-o prezumție contrară

Capitolul 7. Judecata în primă instanță

Structura capitolului:

- 7.1. Ședințele de judecată
- 7.2. Incidente procedurale care pot apărea în timpul judecății
- 7.3. Acte procesuale de dispoziție ale părților

Obiective specifice:

- studentul trebuie să precizeze momentele ședinței de judecată;
- studentul trebuie să analizeze etapele procesului civil;
- studentul trebuie să descrie efectele suspendării judecății, achiesării, desistării și tranzacției judiciare;
- studentul trebuie să formuleze întrebări cu privire la materialul prezentat.
-

 Țimp mediu necesar pentru asimilarea cunoștințelor: 210'

Bibliografie

Ciobanu, Viorel M., Boroii, A., Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat, Ed. Universul juridic, București, 2013.

Durac, Gheorghe, *Judecata în primă instanță în procesul civil: practică judiciară*, Ed. Hamangiu, București, 2006.

Leș, Ioan, *Tratat de drept procesual civil*, vol. I, II, Ed. Universul juridic, București, 2014.

7.1. Ședințele de judecată

Soluționarea unei cauze nu se poate realiza de obicei la un singur termen, ci în cursul mai multor termene de judecată stabilite de instanță. Instanța de judecată poate fixa termene scurte, chiar și de la o zi la alta, potrivit situației (art. 386 alin.3 C. proc. civ.).

Dintre aceste termene, cel mai important este acela care fixează prima zi de înfățișare. La acest termen, părțile legal citate pot pune concluzii și pot îndeplini anumite acte de procedură (propun probe, depun întâmpinări, cereri reconvenționale etc.). Astfel,

fixarea primului termen de judecată nu va putea fi mai lung de 15 zile de la data primirii dosarului de către instanță (art. 386 alin. 1 C. proc. civ.).

Grefierul de ședință are obligația de a desfășura următoarele activități cu 48 de ore înainte de ședința de judecată:

- întocmește lista cauzelor pe care o afișează cu 24 de ore înainte de ședință;
- completează condica de ședință;
- verifică dacă s-au atașat la dosar toate dovezile de înmînare a actelor de procedură;
- informează președintele completului de judecată despre neregulile constatate;
- predă dosarele de judecată completului pentru studiu.

La ora și data fixată, președintele completului deschide ședința de judecată.

Strigarea cauzelor se face de către grefier în ordinea fixată de președinte. Au prioritate cauzele care se amîină fără discuție.

Președintele instanței are atribuții în ceea ce privește asigurarea ordinii și solemnității ședinței de judecată. El poate dispune îndepărtarea din sală a persoanelor care tulbură desfășurarea ședinței de judecată.

Pentru motive temeinice părțile pot cere președintelui amînarea sau strigarea cauzei spre sfîrșitul ședinței de judecată.

Desfășurarea judecării unui proces se realizează în etape.

Strigarea cauzei se realizează de către grefier care va face și referiri la obiectul procesului, stadiul în care se află judecata, modul în care s-a îndeplinit procedura.

În soluționarea cauzei, instanța se pronunță asupra excepțiilor ridicate de părți iar dacă acestea au fost respinse se trece la *dezbatere*. Președintele va da mai întîi cuvîntul reclamantului și apoi pîrîtului pentru a-și prezenta susținerile. În cazul în care procurorul participă la dezbateri, el va vorbi ultimul, cu excepția cazului în care acțiunea a fost introdusă de el (art 216 C. proc. civ.).

Dacă este cazul, președintele va putea da cuvântul părților de mai multe ori, le va putea pune acestora întrebări, luând în discuție orice împrejurare de fapt sau de drept pentru soluționarea corectă a cauzei.

Grefierul va consemna numărul dosarului, susținerile părților, măsurile dispuse de instanță și toate celelalte aspecte care privesc desfășurarea procesului în această etapă.

Când instanța se va socoti lămurită, președintele va declara dezbaterile închise, instanța retrăgându-se pentru *deliberare* și *pronunțarea hotărârii*. În acest moment părțile din proprie inițiativă sau la cererea instanței pot depune concluzii scrise.

Activitatea ulterioară ședinței de judecată

După declararea dezbaterilor închise urmează etapa deliberării, pronunțării soluției și redactării hotărârii.

În cazul în care judecata s-a amânat, grefierul de ședință, pe baza notelor luate, întocmește în 24 de ore de la terminarea ședinței *încheierea de ședință* care se atașează la dosarul cauzei.

Încheierea de ședință este de fapt un proces-verbal în care sunt consemnate dezbaterile din ședință și care se întocmește la fiecare termen de judecată, permițând urmărirea evoluției cauzei.

Încheierile care preced soluționarea cauzei pot fi clasificate în încheieri preparatorii și încheieri interlocutorii.

Încheierile preparatorii ca și cele interlocutorii pregătesc soluționarea cauzei. Deosebirea dintre ele constă în faptul că asupra celor preparatorii instanța nu mai poate reveni.

Încheierile pot fi atacate cu apel numai odată cu fondul cauzei, cu excepția celor prin care s-a întrerupt sau suspendat cursul judecătii.

Deliberarea și pronunțarea hotărârii

După încheierea dezbaterilor, completul de judecată urmează să delibereze asupra soluției ce urmează a se adopta în cauză. Dacă pronunțarea nu se poate realiza în aceeași zi cu deliberarea, pronunțarea se va amâna fără a putea depăși însă 15 zile.

Deliberarea se realizează pe baza probelor administrate în cauză și a normelor de drept, cu ajutorul raționamentelor logice, judecătorul pronunțându-se asupra pretențiilor invocate în fața sa.

Președintele completului de judecată, după deliberare, adună părerile judecătorilor începând cu cel mai nou în funcție. Președintele se pronunță ultimul în cauză.

În situația în care nu se poate realiza majoritatea, în cazul completului de doi judecători, cauza se va judeca din nou în complet de divergență. *Completul de divergență* se realizează prin aducerea în completul care a judecat inițial cauza a unui alt judecător (art. 399 C. proc. civ.).

Judecata se reia în aceeași zi sau în cel mult 20 de zile de la organizarea completului de divergență, cu citarea părților. În pricinile considerate urgente termenul nu poate fi mai mare de 7 zile.

Dacă și după judecarea în complet de divergență nu se poate ajunge la o părere majoritară, judecătorii ai căror păreri se apropie mai mult sunt datori să ajungă la o singură opinie.

Soluția poate fi luată cu majoritate sau unanimitate de voturi.

În cadrul deliberărilor se vor lua în discuție toate capetele de cerere formulate de părți, indiferent de caracterul lor, principal, accesoriu sau incidental.

În principiu, în urma deliberării, instanța poate adopta una din următoarele soluții:

- respingerea cererii;
- admiterea cererii;
- admiterea în parte a cererii.

În afara acestora, în funcție de împrejurările concrete, instanța poate stabili anularea cererii, admiterea perimării sau închiderea dosarului.

Rezultatul deliberării, soluția adoptată în cauză, se consemnează într-o *minută* redactată de unul dintre membrii completului pe cererea de chemare în judecată sau, atunci când acest lucru nu este posibil, pe ultima încheiere ori pe file separate care se vor atașa la dosar. În funcție de situație, în minută se va consemna și opinia judecătorului rămas în minoritate.

Minuta se va semna de către judecători, președinte și grefier, sub sancțiunea nulității. După redactarea minutei, președintele completului sau unul dintre judecători va

trece, înainte de pronunțare în ședință publică, în condica de ședințe, datele esențiale din minută, precum și numele judecătorului care va redacta hotărîrea.

După efectuarea acestor operațiuni, hotărîrea se pronunță în ședință publică, chiar în lipsa părților. După pronunțare, nici un judecător nu mai poate reveni asupra părerii sale.

Apelurile și recursurile declarate oral sau renunțarea expresă la acest drept în ședința în care s-a pronunțat hotărîrea vor fi consemnate în scris, într-un proces-verbal, de președintele completului și greșierul de ședință pe minută.

Hotărîrea dată în cauză trebuie să fie motivată, demonstrîndu-se în mod logic legătura dintre situația de fapt și textul de lege care conferă soluția în cauză. În acest sens, motivarea trebuie să fie clară, concisă, precisă și fermă, avînd putere de convingere.

Motivarea soluției date în hotărîre va fi cuprinsă în *dispozitivul* acesteia, care trebuie să fie identic cu *minuta* întocmită de complet la deliberare.

Dispozitivul hotărîrii va cuprinde răspunsul la toate capetele de cerere formulate de părți. Consemnarea se va face fără greșeli, ștersături sau adăugări. Orice modificare a dispozitivului hotărîrii se poate realiza numai în cazurile prevăzute de lege, prin încheieri date pentru îndreptarea greșelilor materiale.

Redactarea hotărîrii se va face în mai multe exemplare în funcție de numărul persoanelor pentru care legea prevede că hotărîrea se comunică integral. Întotdeauna un exemplar din hotărîre va rămîne la dosarul cauzei iar un altul va fi anexat la mapa de hotărîri a instanței.

În cazul în care unul dintre judecători nu poate semna hotărîrea, acesta va fi semnată de către președintele instanței sau completului. Dacă greșierul care a redactat hotărîrea de asemenea nu o poate semna, cel care o va face va fi primul greșier. În ambele cazuri, pe hotărîre se va face mențiune despre cauzele care au dus la imposibilitatea semnării actului de către cei în drept.

Principalele efecte ale hotărîrii judecătorești sunt:

- dezinvestește instanța de soluționarea procesului;
- constituie înscris autentic, constatările judecătorilor cuprinse în hotărîre fac dovada pînă la înscrierea în fals;

- constituie titlu executor, hotărîrea putînd fi pusă în executare în termenul general de prescripție de 3 ani;
- în unele cazuri, hotărîrea constată drepturi preexistente, producînd astfel efecte retroactive;
- putere de lucru judecat pentru hotărîrea definitivă.

În mod obișnuit, executarea unei hotărîri judecătorești se face voluntar, imediat după pronunțare sau de îndată ce acest lucru este posibil. Pe cale de excepție, uneori, executarea se realizează silit.

Executarea silită sau urmărirea silită este procedura prin intermediul căreia creditorul, titular al dreptului recunoscut printr-o hotărîre judecătorească sau printr-un alt titlu executoriu, constrînge cu ajutorul organelor competente pe debitorul său care refuză să-și execute în mod voluntar obligațiile ce îi revin.

De obicei, titlul în baza căruia se face executarea silită este o hotărîre judecătorească care a rămas definitivă sau a devenit irevocabilă sau a fost dată cu executare vremelnică.

Atunci cînd titlul executoriu îl constituie o hotărîre judecătorească, executarea silită este ultima parte a procesului civil.

Executarea silită are două modalități de realizare: executarea silită directă și executarea silită indirectă.

Executarea silită este *directă* atunci cînd cel în drept tinde să obțină realizarea în natură a prestației care formează obiectul obligației debitorului, obligația de a face.

Executarea va fi *indirectă* în cazul în care este vorba despre realizarea unei creanțe bănești, creditorul urmărind în acest caz să-și îndeplinească creanța din sumele obținute prin valorificarea bunurilor debitorului, prin poprirea sumelor pe care le-a primit de la terți, iar în cazul persoanelor juridice titulare de conturi, prin virarea sumei din contul debitorului în contul creditorului.

Executarea silită, ca parte a procesului civil, implică activitatea concurentă a mai multor subiecți procesuali în legătură cu actele procedurale pe baza cărora iau naștere, se modifică sau se sting raporturile procedurale execuționale.

Subiecții care participă la procedurile de executare silită sunt în primul rînd părțile, creditorul urmăritor, persoana care urmărește realizarea dreptului și debitorul

urmăritor, cel care a fost obligat prin hotărîre la predarea unui bun sau plata unei creanțe, organele de executare investite cu autoritate de stat, instanța judecătorească, procurorul.

Principalele organe de executare sunt: executorii judecătorești care sunt investiți să îndeplinească un serviciu de interes public; executorii bugetari abilitați de organele de executare în cazul colectării creanțelor bugetare, executorii bancari împuterniciți să îndeplinească orice activități legale în scopul realizării obligațiilor stabilite prin titlurile executorii ce aparțin băncilor și executorii Autorității pentru Valorificarea Activelor Statului.

Punerea în mișcare a executării silite se face de obicei, prin sesizarea executorului judecătoresc cu o cerere. Executorul judecătoresc va înainta cererea instanței de executare însoțită de titlu executoriu și prin care se solicită încuviințarea executării.

Instanța va hotărî printr-o încheiere, fără citarea părților. Executorul judecătoresc va primi încheierea de încuviințare a executării silite și va pune în aplicare procedura sub controlul de legalitate a instanței care a încuviințat-o. Astfel, ori de câte ori părțile vor avea obiecții cu privire la îndeplinirea executării silite se vor putea adresa instanței de executare prin contestații la executare.

Un rol auxiliar în faza executării silite revine și organelor administrației publice locale sau organelor poliției, jandarmeriei ori ai altor agenți ai forței publice care sunt chemați să sprijine buna desfășurare a operațiunilor de executare întreprinse de executorii judecătorești.

Executarea silită încetează în următoarele situații:

- s-a realizat integral obligația prevăzută în titlul executoriu, s-au achitat cheltuielile de executare precum și alte sume datorate potrivit legii – executorul va preda titlul debitorului, menționînd pe acesta stingerea totală a obligațiilor;
- nu mai poate fi efectuată sau continuată, din cauza lipsei de bunuri urmăribile ori a imposibilității de a valorifica astfel de bunuri – executorul va restitui creditorului titlul executoriu, menționînd pe acesta cauza restituirii și partea din obligație care a fost executată;
- creditorul a renunțat la executare;
- a fost desființat titlul executoriu.

7.2. Incidente procedurale care pot apare în timpul judecării

În cursul judecării în cadrul procesului civil, pot apare unele incidente procedurale, datorate fie nerespectării normelor procedurale (cum ar fi suspendarea judecării și perimarea), fie ca urmare a unor acte procedurale de dispoziție ale părților (renunțarea la judecata, achiesarea și tranzacția).

7.2.1. Suspendarea judecării

Suspendarea judecării constă în oprirea cursului judecării datorită apariției unor împrejurări voite de părți, care nu mai stăruie în soluționarea cauzei, sau independente de voința lor, când părțile sunt în imposibilitate fizică sau juridică de a se prezenta la judecată. Cazurile generale de suspendare sunt reglementate de art. 411-413 C proc. civ. și în alte acte normative.

În funcție de natura împrejurării care a determinat suspendarea, cauzele de suspendare pot fi clasificate în cauze de *suspendare voluntară* și cauze de *suspendare legală a judecării*. Cazurile de suspendare legală pot fi clasificate la rândul lor în cauze de *suspendare obligatorie (de drept)* și cauze de *suspendare facultativă (judecătorească)*. Suspendarea voluntară intervine datorită manifestării de voință a părților în mod tacit sau expres. Cazurile de suspendare voluntară sunt:

- când ambele părți o cer;
- dacă nici una dintre părți nu se înfățișează la strigarea cauzei, deși toate părțile au fost legal citate și nici nu s-a cerut de către cel puțin una dintre părți judecarea în lipsă.

Dacă instanța constată una dintre aceste situații este obligată să suspende judecata fără a mai efectua vreun act de procedură.

Pentru ambele cazuri de suspendare voluntară, judecata se va relua prin redeschiderea sa la cererea uneia dintre părți cu plata a jumătate din taxa judiciară de timbru datorată pentru cererea de chemare a cărei judecată s-a suspendat. Instanța nu poate repune pe rol cauza din oficiu.

Suspendarea obligatorie (de drept), după cum și denumirea, este cea pe care instanța este obligată să o pronunțe în situația în care apare unul dintre cazurile precizate de lege. Aceste cazuri sunt:

- moartea uneia dintre părți – persoana a decedat ulterior introducerii cererii de chemare în judecată;
- punerea sub interdicție sau prin punerea sub curatelă a uneia dintre părți;
- moartea mandatarului uneia dintre părți, dacă a intervenit cu mai puțin de 15 zile înainte de termenul de judecată;
- încetarea funcției tutorelui sau curatorului;
- dizolvarea persoanei juridice, pînă la desemnarea lichidatorului;
- deschiderea procedurii insolvenței printr-o hotărîre definitivă, dacă trebuie numit un administrator sau lichidator judiciar;
- pronunțarea unei hotărîri adrese Curții de Justiție a Uniunii Europene;
- alte cazuri prevăzute de lege.

Potrivit prevederilor Codului de procedură civilă, suspendarea de drept va interveni numai dacă aceste împrejurări au intervenit înainte de închiderea dezbaterilor.

Dacă au apărut după acest moment procesual, ele nu împiedică pronunțarea hotărîrii (art. 412 alin. 2 C. proc. civ.).

Suspendarea de drept urmărește acordarea posibilității celor interesați de a lua măsurile necesare în vederea continuării procesului în funcție de împrejurare. Astfel, cei interesați pot introduce în cauză moștenitorii părții decedate, pot cere numirea și citarea reprezentantului legal, numirea unui alt mandatar, introducerea în cauză a părții care și-a dobîndit (redobîndit) capacitatea procesuală de exercițiu, introducerea în cauză a administratorului judiciar sau a lichidatorului judiciar. În funcție de situație, instanța poate acorda un termen pentru a se putea îndeplini formalitatea necesară continuării procesului în loc de suspendarea judecării.

Alături de aceste situații, suspendarea de drept mai intervine și în alte situații prevăzute de lege:

- instanța va dispune suspendarea judecării din oficiu în cazul conflictului de competență, pînă la rezolvarea acestuia;

- în cursul rezolvării cererii de recuzare nu se va efectua nici un act de procedură, pînă la rezolvarea acesteia;
- amînarea judecării cerută de către părți neurmată de stăruința acestora de a repune pe rol cauza determină suspendarea de drept;
- judecata în fața instanței civile se suspendă pînă la rezolvarea definitivă a cauzei penale;
- judecarea cauzei se suspendă de drept pînă la soluționarea excepției de neconstituționalitate.

Suspendarea legală facultativă sau judecătorească este lăsată la aprecierea instanței de judecată.

În conformitate cu prevederile Codului de procedură penală, suspendarea facultativă poate interveni în următoarele situații:

- cînd soluționarea cauzei depinde, în tot sau în parte, de existența sau inexistența unui drept ce formează obiectul judecării;
- cînd s-a început urmărirea penală pentru o infracțiune care ar putea duce la o înrăutățire a soluției ce urmează a fi pronunțată în cauză.

Există și alte cazuri de suspendare facultativă a judecării reglementate de alte norme juridice, astfel:

- în cazul în care s-a formulat o cerere de strămutare, președintele instanței care judecă cererea poate să ordone, fără citarea părților, suspendarea judecării pînă la soluționarea cererii;
- în cazul în care se constată că desfășurarea normală a procesului este împiedicată din vina reclamantului, datorită faptului că acesta nu își îndeplinește obligațiile procesuale prevăzute de lege.

Indiferent de felul său, suspendarea se dispune printr-o încheiere în care instanța constată existența împrejurării care a determinat luarea acestei măsuri. Această încheiere poate fi atacată separat cu recurs.

Instanța nu se dezinvestește de soluționarea pricinii ci doar procesul rămîne în nelucrare și în consecință, orice act de procedură efectuat în timpul suspendării judecării, cu excepția cererii de redeschidere a procesului, este lovit de nulitate relativă.

Suspendarea judecării are un efect general, operînd față de toate părțile din proces, indiferent de calitatea acestora.

Judecata se redeschide, procesul reluîndu-și cursul în mod diferit, în funcție de felul suspendării (art. 415 C. proc. civ.).

În situația suspendării voluntare, data la care s-a dispus luarea măsurii constituie și momentul de la care începe să curgă termenul de perimare.

7.2.2. Perimarea

Perimarea este o sancțiune procedurală ce determină stingerea procesului în faza în care se găsește, datorită rămînerii lui în nelucrare, din vina părții, un anumit termen prevăzut de lege.

Pentru a opera perimarea trebuie îndeplinite cumulativ trei condiții prevăzute de lege:

- investirea instanței cu o cerere care a declanșat o judecată în primă instanță sau într-o cale de atac;
- rămînerea pricinii în nelucrare timp de șase luni de la ultimul act îndeplinit de părți sau de către instanță;
- lăsarea pricinii în nelucrare să se datoreze culpei părții.

Perimarea operează de drept, în momentul împlinirii termenului de perimare. Pentru ca perimarea să producă efecte juridice însă, ea trebuie constatată printr-o hotărîre judecătorească prin care să se declare stins procesul în faza în care se găsește, pentru a putea verifica astfel dacă sunt îndeplinite condițiile pentru ca sancțiunea să opereze.

Verificarea condițiilor legale de aplicare a sancțiunii va urmări:

- cererea să fi rămas în nelucrare timp de șase luni de la ultimul act îndeplinit de părți sau de către instanță;
- rămînerea în nelucrare a cauzei să se fi datorat culpei părții;
- să nu fi intervenit o cauză de întrerupere sau de suspendare a termenului de perimare;
- să nu existe o cauză de stingere a procesului prevăzută de o normă specială (de exemplu, stingerea procesului dacă părțile s-au împăcat).

Termenul de primare se calculează începând cu data ultimului act de procedură efectuat în cauză. Termenul *se întrerupe* prin orice act de procedură efectuat de către părți sau de către instanță din oficiu.

Termenul de primare *se suspendă* în cazurile de suspendare legală facultativă și de suspendare legală de drept.

Primarea se constată din oficiu sau la cererea părții interesate pe cale de excepție.

Primarea poate fi invocată și de către procuror dacă acesta participă la judecată.

Indiferent de mijlocul procedural de invocare a primării, excepție sau cerere, dacă instanța constată că primarea nu a operat, va pronunța o încheiere care va putea fi atacată odată cu fondul.

Dacă instanța constată că primarea a operat, atunci va pronunța o hotărîre care, cu unele excepții, poate fi atacată cu recurs în termen de 5 zile de la pronunțare.

Principalul efect al primării constă în stingerea procesului în faza în care se găsește, părțile fiind repuse în situația anterioară introducerii cererii de primare.

Primarea operează împotriva oricăror persoane fizice sau juridice, inclusiv împotriva incapabililor.

Dacă s-a constatat primarea cererii de chemare în judecată, efectul acesteia de a întrerupe curgerea termenului de prescripție extinctivă nu se mai produce.

În cazul primării cererii de apel, efectul este cel de stingere a judecății în fața instanței de apel, fără a se mai putea exercita un nou apel împotriva aceleiași hotărîri. Astfel, hotărîrea dată de prima instanță devine definitivă din momentul pronunțării hotărîrii prin care s-a constatat primarea.

De asemenea, primarea cererii de recurs duce la irevocabilitatea hotărîrii atacate pe această cale, exercitarea unui nou recurs nemaifiind posibilă.

Primarea lipsește actele de procedură numai de funcția lor procedurală, însă din punct de vedere al manifestării de voință pe care o atestă, ele își vor putea produce efectele, putînd constitui de exemplu, un început de dovadă scrisă.

Sanțiunea primării se răsfrînge asupra tuturor părților din proces.

7.3. Acte procesuale de dispoziție ale părților

Codul de procedură civilă reglementează trei categorii de acte procesuale de dispoziție de care părțile pot uza: desistarea (renunțarea reclamantului), achiesarea și tranzacția judiciară.

Pentru a putea face astfel de acte de dispoziție, părțile trebuie să aibă capacitate procesuală de exercițiu deplină sau în cazul capacității restrânse să existe autorizarea organului competent.

Actul de dispoziție se poate realiza și prin reprezentantul împuternicit cu o procură specială.

7.3.1. Desistarea

Desistarea reclamantului poate interveni sub două forme:

- Renunțarea la judecată (art.406 C. proc. civ.);
- Renunțarea la dreptul subiectiv pretins (art. 407 C. proc. civ.).

Renunțarea la judecată poate fi făcută oricând în cursul judecății, fie verbal, fie printr-o cerere scrisă. În cazul în care renunțarea intervine în faza dezbaterii fondului, atunci renunțarea la judecată se poate realiza numai cu acordul pârâtului care va aprecia șansele de câștig ale reclamantului, putând decide sau nu continuarea judecății.

În cazul proceselor de divorț, renunțarea la judecată se poate realiza pe tot parcursul judecății în fond, indiferent de atitudinea pârâtului.

Renunțarea la judecată este consemnată într-o încheiere prin care se dispune și închiderea dosarului.

Renunțarea este un act individual, astfel că, în cazul coparticipării procesuale active, renunțarea la judecată a unuia dintre reclamanți nu beneficiază și celorlalți. În cazul coparticipării pasive, renunțarea reclamantului față de unul dintre pârâți nu produce efecte asupra celorlalți.

Renunțarea la dreptul subiectiv pretins împiedică reclamantul renunțător de a se mai adresa instanței cu o nouă cerere de chemare în judecată, spre deosebire de renunțarea la judecata propriu-zisă, caz în care dreptul pretins nu se stinge.

Renunțarea la dreptul pretins împotriva pârâtului poate interveni oricând în cursul judecății, fie în fața instanței de fond, fie în fața celei de recurs. Renunțarea se face verbal sau prin înscris autentic.

Renunțarea la un drept nu presupune consimțământul pârâtului.

Dacă renunțarea se realizează în fața instanței de fond, aceasta va pronunța o hotărîre prin care va respinge cererea de chemare în judecată, reclamantul putînd fi obligat la cererea reclamantului de a suporta cheltuielile de judecată.

7.3.2. Achiesarea

Achiesarea se manifestă sub forma a două modalități: achiesarea pîrîtului la pretențiile reclamantului (art.436 C. proc.civ.) și achiesarea părții care a pierdut procesul la hotărîrea pronunțată (art. 463 C. proc. civ.).

Achiesarea pîrîtului la pretențiile reclamantului este considerată un act de dispoziție deoarece pîrîtul renunță la mijloacele pe care legea i le oferă pentru a se apăra.

Pîrîtul poate achiesă total sau parțial la pretențiile reclamantului. Achiesarea *totală* se realizează printr-o mărturisire pură și simplă, fără suportarea cheltuielilor de judecată dacă aceasta a intervenit la prima zi de înfățișare.

Achiesarea *parțială* presupune recunoașterea doar în parte de către pîrît a pretențiilor reclamantului. Instanța va da o hotărîre în acest sens care este executorie de drept.

Achiesarea părții care a pierdut procesul la hotărîrea pronunțată presupune că partea care a pierdut procesul renunță la dreptul de a exercita calea de atac (apel sau recurs) care îi este pusă la dispoziție prin lege sau, dacă a formulat deja o cerere de atac, o retrage.

Această formă de achiesare poate fi expresă sau tacită. Achiesarea expresă poate fi făcută în fața instanței, imediat după pronunțarea hotărîrii, prin înfățișarea ulterioară a părții în fața președintelui instanței sau printr-un înscris autentic.

Achiesarea tacită se manifestă prin faptul că partea care a pierdut procesul execută de bunăvoie hotărîrea.

7.3.3. Tranzacția judiciară

*Tranzacția judiciară este un act de dispoziție al părților al cărui scop este acela de a stinge un proces început sau de a preîntîmpina nașterea unui proces prin renunțări reciproce la pretenții sau prestații noi săvîrșite sau promise de o parte în schimbul renunțării de către cealaltă parte la dreptul litigios sau îndoielnic.*⁶³

⁶³ V.M. Ciobanu, G. Boro, *Drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 302.

Codul de procedură civilă (art. 438-441) reglementează numai tranzacția încheiată pentru stingerea unui proces, cu concursul instanței de judecată care prin hotărîre consfințește învoiala părților, numită în practică și hotărîre de expedient.

Hotărîrea care confirmă învoiala părților este de fapt un contract judiciar care va trebui să respecte condițiile de fond și de formă impuse de lege pentru validitatea oricărui act juridic. Hotărîrea se dă fără drept de apel însă poate fi atacată cu recurs sau cu contestație în anulare în condițiile legii.

Tranzacția intervenită între părți poate fi numai în formă scrisă și va alcătui dispozitivul hotărîrii.

Tranzacția poate interveni oricînd în proces, chiar și în timpul executării silite.

Partea interesată poate cere anularea convenției și pe cale de consecință a hotărîrii instanței pentru motive precum consimțămînt viciat.

Teste de autoevaluare

1. Deliberarea judecătorească are ca rezultat:
 - a). admiterea în parte a motivelor de chemare în judecată
 - b). respingerea acțiunii civile
 - c). admiterea cererii de chemare în judecată

2. Dezbaterele judiciare presupun:
 - a). discuțiile în contradictoriu ale părților
 - b). pronunțarea hotărîrii de către completul de judecată
 - c). întrebări adresate de către instanță părților pentru lămurirea aspectelor de fapt și de drept

3. Constituie efecte ale hotărîrilor judecătorești:
 - a). posibilitatea punerii în executare a soluției date de instanță
 - b). dezinvestirea instanței de judecată
 - c). puterea de lucru judecat pentru hotărîrea definitivă

Capitolul 8. Căile de atac în procesul civil

Structura capitolului:

- 8.1. *Considerații generale privind căile de atac în procesul civil*
- 8.2. *Apelul - cale principală de atac în dreptul procesual*
- 8.3. *Recursul în dreptul procesual*
- 8.4. *Contestația în anulare*
- 8.5. *Revizuirea*

Obiective specifice:

- studentul trebuie să definească noțiunea de cale de atac;
- studentul trebuie să explice procedura de atacare a unei hotărâri judecătorești;
- studentul trebuie să descrie efectele soluționării favorabile a unei cereri de introducere a unei căi de atac;
- studentul trebuie să formuleze întrebări cu privire la materialul prezentat.

 Timp mediu necesar pentru asimilarea cunoștințelor: 200'

Bibliografie

Ciobanu, Viorel M., Boroii, A., *Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat*, Ed. Universul juridic, București, 2013.

Ciobanu, Viorel M., *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Ed. Național, București, 1999.

Leș, Ioan, *Tratat de drept procesual civil*, vol. I, II, Ed. Universul juridic, București, 2014.

8.1. Considerații generale privind căile de atac în procesul civil

Căile de atac sunt mijloace procedurale prin care se poate cere și obține anularea sau reformarea totală sau parțială a unei hotărâri judecătorești. Ele constituie un remediu contra eventualelor erori care pot apărea într-o hotărâre, fie ele materiale sau determinate de interpretarea greșită a legii.

Căile de atac reprezintă o formă concretă de manifestare a acțiunii civile. Prin intermediul căilor de atac se poate contesta fie nerespectarea de către instanța care a pronunțat hotărârea a condițiilor formale de desfășurare a judecății, fie faptul că

raționamentul jurisdicțional este inexact (calificarea faptelor a fost greșită, sancțiunea pronunțată greșit etc.).⁶⁴

Căile de atac au o caracteristică specifică și anume aceea că ele sunt în legătură directă cu hotărîrea pronunțată, aceasta influențînd modul în care are loc judecata în fiecare cale de atac.

Căile de atac pot fi clasificate în funcție de mai multe criterii. Astfel, în funcție de condițiile de exercitare avem căi *ordinare* de atac și căi *extraordinare*. Căile ordinare de atac pot fi exercitate de către partea nemulțumită de hotărîre indiferent de motiv (apelul). Căile extraordinare de atac însă pot fi exercitate numai în condițiile și pentru motivele reglementate în mod expres de lege (recursul în interesul legii, revizuirea, contestația în anulare).

În funcție de instanța competentă a soluționa calea de atac avem: căi de atac *de reformare*, soluționate de o instanță ierarhic superioară celei care a pronunțat hotărîrea atacată și căi de atac *de retractare*, acelea care se soluționează de către instanța care a pronunțat hotărîrea atacată.

De asemenea, în funcție de faptul provocării sau nu a unei noi judecăți a fondului, căile de atac pot fi *devolutive*, antrenînd o rejudecare în fond a cauzei (apelul) și *nedeolutive*, care nu presupun o rejudecare a cauzei (celelalte căi de atac).

Exercitarea unei căi de atac se poate realiza numai cu îndeplinirea următoarelor condiții:

- existența unei hotărîri judecătorești pe care legea o declară susceptibilă de a fi atacată;
- manifestarea de voință a unei părți, în sensul exercitării căii de atac;
- legalitatea căii de atac;
- respectarea ierarhiei căilor de atac;
- respectarea unicității dreptului de a folosi o cale de atac.

8.2. Apelul – cale principală de atac în dreptul procesual

⁶⁴ G. Boroi, *Drept procesual civil. Note de curs*, vol.II, Ed. Romfel, București, 1993, p. 3.

Instituția apelului este reglementată în Titlul II, Capitolul II, al Codului de procedură civilă. Potrivit prevederilor în vigoare pot fi atacate cu apel hotărârile date în primă instanță de către judecătorii și tribunale, dacă prin lege nu se prevede altfel. De asemenea, pot fi atacate cu apel, însă numai odată cu fondul cauzei, și încheierile premergătoare soluționării cauzei în primă instanță, cu excepția cazului când acestea au întrerupt cursul judecății.

Nu vor fi supuse apelului hotărârile judecătorești date în primă instanță care au ca obiect pensii de întreținere, litigii al căror obiect are o valoare de pînă la 100.000 de lei inclusiv, atît în materie civilă cît și comercială, acțiunile posesorii, cele referitoare la înregistrările în registrele de stare civilă, luarea măsurilor asigurătorii etc. Se mai adaugă aici și hotărârile judecătorești prin care se rezolvă plîngerile împotriva hotărîrilor autorităților administrației publice cu activitate jurisdicțională și a altor organe cu o asemenea activitate.

8.2.1. Persoane care au dreptul de a exercita apelul

Persoanele care pot declara apel sunt în primul rînd reclamantul și pîrîtul, părți în proces care în cazul apelului vor purta denumirea de *apelant*, respectiv *intimat*. De asemenea, pot uza de apel și succesorii în drepturi ai părților, precum și persoanelor sau organelor cărora legea le recunoaște calitate procesuală activă. Cu unele excepții, au calitate procesuală activă și terții care au intrat în proces la inițiativa lor sau la cea a reclamantului și pîrîtului.

Partea îndreptățită nu este obligată să introducă personal cererea de apel, ci o poate face și prin reprezentant convențional. Dacă acesta nu este avocat, el va trebui să își justifice calitatea prin procură specială. Avocații își justifică calitatea prin împuternicire avocațială.

Terții care nu au luat parte la proces nu au dreptul de a face apel, chiar dacă ar justifica un interes în cauză. Doar în mod excepțional se acordă acest drept unor persoane care nu au luat parte la judecata în primă instanță:

- în materie necontencioasă, apelul poate fi făcut de orice persoană interesată, chiar dacă nu a fost citată la judecarea pricinii;

- dobânditorul cu titlu particular al unui drept sau bun ce formează obiectul litigiului, dacă transmisiunea a avut loc după pronunțarea hotărîrii în primă instanță și în timpul termenului de apel;
- creditorul chirografar poate exercita apelul pe calea acțiunii oblice, în numele debitorului său.
- procurorul poate exercita căile de atac împotriva hotărîrilor judecătorești în condițiile legii, deci și apelul. Legea nu condiționează dreptul acestuia de a introduce apelul de participarea sa la judecata în fond a cauzei, cu excepția acțiunilor cu caracter strict personal.

8.2.2. Sesizarea instanței

Instanța competentă să judece apelul va fi tribunalul dacă se atacă o hotărîre pronunțată în primă instanță la judecătoria. În cazul în care se atacă o hotărîre pronunțată în primă instanță la tribunal, judecarea apelului va fi de competența curții de apel.

Termenul de apel este de 30 zile de la comunicarea hotărîrii dacă legea nu dispune altfel. Termenul se calculează potrivit prevederilor legale, pe zile libere iar în cazul în care termenul se sfîrșește într-o zi de sărbătoare legală sau cînd serviciul este suspendat, termenul se va prelungi pînă la sfîrșitul zilei de lucru următoare.

Termenul de apel curge chiar dacă comunicarea hotărîrii s-a făcut odată cu încheierea de încuviințare a executării silite (art. 468 alin.2 C. proc. civ.).

În cazul în care o parte face apel înaintea comunicării hotărîrii, aceasta se socotește comunicată însă de la data depunerii cererii de apel. Cu alte cuvinte, data comunicării hotărîrii va coincide cu cea a depunerii cererii de apel.

Termenul de apel curge de la pronunțarea hotărîrii pentru procuror, cu excepția cazului în care acesta a participat la judecarea cauzei, în aceste condiții termenul curgînd potrivit regulii generale, adică de la comunicarea hotărîrii. De asemenea, există și alte cazuri prevăzute de lege în care se aplică excepția mai sus menționată, de exemplu, în materia procedurii necontencioase.

Odată declarat, apelul suspendă, cu anumite excepții, executarea hotărîrii de primă instanță.

Înteruperea curgerii termenului de apel are loc în două situații: în cazul decesului părții care avea interes să exercite apelul și în cazul decesului mandatarului căruia i s-a făcut comunicarea (art. 469 alin. 1 și 4 C. proc. civ.).

În prima situație se va face din nou o comunicare a hotărîrii primei instanțe la ultimul domiciliu al părții, pe numele moștenitorilor. Termenul întrerupt va curge din nou de la data acestei comunicări, cu excepția moștenitorilor incapabili, cu capacitate restrînsă sau dispăruți, pentru care termenul va curge de la numirea unui tutore sau curator.

În cel de-al doilea caz, al morții mandatarului părții reprezentate în proces, termenul va curge din nou de la o nouă comunicare care se va face la domiciliul părții.

Cererea de apel trebuie să cuprindă următoarele elemente:

- numele, domiciliul și reședința părților în cazul persoanelor fizice, denumirea și sediul pentru persoanele juridice, după caz, numărul de înmatriculare în Registrul comerțului sau de înscriere în Registrul persoanelor juridice, codul fiscal și contul bancar. Apelantul care locuiește în străinătate va trebui să menționeze domiciliul ales în România unde i se vor face comunicările privind procesul;
- arătarea hotărîrii care se atacă;
- motivele de fapt și de drept pe care se întemeiază apelul;
- dovezile invocate în susținerea apelului;
- semnătura (art.470 C. proc. civ.).

Lipsa mențiunilor privind hotărîrea atacată și semnătura va fi sancționată cu nulitatea, pe cînd lipsa menționării motivelor și a dovezilor cu sancțiunea decăderii.

Cu excepția semnăturii care poate fi făcută pe tot parcursul judecătii pînă la invocarea nulității cererii datorită lipsei sale, celelalte elemente trebuie menționate în cerere cel mai tîrziu la prima zi de înfățișare.

În cazul dovezilor cu martori sau înscrisuri se vor aplica regulile generale în materie.

Cererea de apel se va depune la instanța a cărei hotărîre se atacă sub sancțiunea nulității. Și în cazul cererii de apel se aplică regula multiplului exemplar, adică se vor depune tot atîtea copii cîți intimați sunt.

După îndeplinirea termenului de apel, dosarul va fi înaintat de președinte instanței de apel, cu excepția situației în care a intervenit o cerere de suspendare a executării hotărârii primei instanțe, când dosarul este trimis de îndată.

Președintele instanței de apel va fixa termen de înfățișare în condițiile legii, dispunând citarea părților. Potrivit regulilor procedurale generale, odată cu citația, intimatului i se vor comunica și o copie de pe cererea de apel și de pe înscrisurile noi, care nu au fost aduse drept dovadă de către reclamant la judecata în primă instanță.

Intimatul va trebui să depună o întâmpinare în termen de cel mult 15 zile de la data comunicării cererii de apel. 5 zile înaintea termenului. Intimatul este și el în drept să depună o cerere de aderare la apelul formulat de partea potrivnică. O astfel de cerere se poate face pînă la prima zi de înfățișare.

În ceea ce privește apărările părților, acestea se vor rezuma la motivele, mijloacele de apărare sau dovezile invocate în fața primei instanțe sau arătate în motivarea apelului sau în întâmpinare. Nu se admit motive sau mijloace de apărare noi decît dacă ele rezultă cu necesitate în cursul dezbaterilor și instanța dispune în acest sens.

În lipsa invocării unor motive noi de apel, a mijloacelor de apărare sau a unor dovezi noi, în judecarea apelului instanța se va baza pe cele invocate la fond.

Introducerea cererii de apel produce următoarele efecte:

- investirea instanței de apel;
- efectul suspensiv de executare, adică hotărîrea susceptibilă de a fi atacată cu apel nu poate fi pusă în executare decît în condițiile prevăzute expres de lege;
- efectul devolutiv, de cele mai multe ori apelul provocînd o nouă judecată în fond, atît în fapt cît și în drept, însă numai în limitele stabilite de apelant și fără a lărgi cadrul procesual stabilit în fața primei instanțe.

Astfel, în apel nu se poate schimba calitatea părților, cauza sau obiectul cererii de chemare în judecată și nu se pot face cereri noi. Se vor putea cere însă dobînzii, rate, venituri și alte despăgubiri.

8.2.3. Soluționarea cererii de apel

Soluționarea apelului vizează păstrarea sau schimbarea, în tot sau în parte a hotărîrii atacate. Ca regulă generală, apelantului nu i se poate crea o situație mai grea în propria cale de atac decît aceea din hotărîrea atacată. Este exceptată de la regulă situația în care apelantul consimte la acest lucru.

Soluțiile date în cauză pot fi:

- Respingerea apelului ca nefondat sau tardiv;
- Admiterea apelului.

În cazul în care prima instanță a respins sau a anulat cererea de chemare în judecată fără a judeca litigiul în fond sau judecata s-a realizat în lipsa părții care nu a fost legal citată, instanța de apel admițînd calea de atac va anula hotărîrea apelată și va judeca fondul, pronunțînd o hotărîre definitivă. Cu toate acestea, pe cale de excepție, la solicitarea părților în cauză, instanța de apel va putea trimite cauza spre rejudecare, o singură dată, primei instanțe sau unei instanțe egale în grad din aceeași circumscripție (art. 480 alin.3 C proc.civ.).

În cazul în care prima instanță s-a declarat competentă în cauză însă instanța de apel a găsit-o incompetentă, hotărîrea primei instanțe va fi anulată, iar cauza trimisă spre judecare instanței competente sau organului jurisdicțional competent sau va fi reținută de instanța de apel dacă ea însăși este competentă în cauză.

Regulile de procedură privind judecata în primă instanță se aplică și în apel.

8.3. Recursul în dreptul procesual

Normele de procedură civilă (art. 483-502 C. proc. civ.) reglementează astăzi recursul ca fiind o cale extraordinară de atac, nedevolutivă, de reformare, suspensivă de executare.

Ca și în cazul apelului, obiectul recursului îl constituie hotărîrile care pot fi desființate pe această cale.

Hotărîrile care pot fi atacate cu recurs sunt hotărîrile date în primă instanță fără drept de apel, cele date în apel, hotărîrile altor organe cu activitate jurisdicțională. În

cazul încheierilor premergătoare recursul se poate exercita numai o dată cu fondul, în afară de cazul când prin ele s-a întrerupt cursul judecării.

Potrivit prevederilor legale, sunt supuse recursului:

- hotărârile pronunțate în cazul renunțării la dreptul pretins;
- hotărârile pronunțate în cazul intervenirii tranzacției dintre părți;
- hotărârile de adjudecare în cazul vânzărilor imobiliare;
- hotărârile pronunțate în soluționarea conflictelor de competență;
- hotărârile de constatare a perimării;
- hotărârile pronunțate în materie de contravenție;
- hotărârile pronunțate în instanțele de apel;
- hotărârile pronunțate în cazul revizuirii pentru hotărâri potrivnice.
- hotărârile date în primă instanță pentru care se prevede ca primă cale de atac apelul și dacă acesta nu a fost exercitat, nu pot fi atacate cu recurs. Altfel spus, recursul nu poate fi exercitat trecând peste apel, *omisso medio*.

Persoanele care pot declara recurs pot fi, ca și în cazul apelului, părțile din proces, în anumite situații terții și procurorul. Cel care exercită recursul se numește *recurent*, iar adversarul său *intimat*.

Instanța abilitată prin lege de a soluționa recursul este instanța supremă din România, și anume, Înalta Curte de Casație și Justiție. Aceasta va judeca recursurile împotriva hotărârilor curților de apel și a altor hotărâri, în cazurile prevăzute de lege. Legea prevede și excepțiile de la această regulă. Astfel, sunt instanțe de recurs în cazurile expres prevăzute de lege și: tribunalul, atunci când se atacă o hotărâre pronunțată n ultimă instanță la judecătorie; curtea de apel, atunci când se atacă hotărâri pronunțate de tribunal fie ca instanță de fond, fie ca instanță de apel.

Încheierile sau hotărârile pronunțate de instanțele judecătorești care sunt supuse numai recursului vor putea fi atacate la instanța imediat superioară celei care a pronunțat hotărârea în cauză sau, după caz, de competența instanței expres indicată de lege.

Termenul de recurs este de 30 de zile de la comunicarea hotărârii, dacă legea nu dispune altfel. Regulile de comunicare a hotărârii și excepțiile sunt identice cu cele aplicabile apelului (art. 468 alin.2-4 C. proc. civ.).

Curgerea termenului de recurs poate fi întreruptă sau suspendată în aceleași condiții ca și cea a termenului de apel.

Nerespectarea termenului de introducere a recursului atrage aceleași sancțiuni ca și în cazul apelului.

Cererea de recurs va cuprinde sub sancțiunea nulității următoarele elemente:

- numele/denumirea și domiciliul/sediul în favoarea căreia se exercită recursul și a reprezentantului acestuia;
- numele/denumirea și domiciliul/sediul intimatului;
- indicarea hotărârii care se atacă;
- motivele de nelegalitate pe care se întemeiază recursul și dezvoltarea acestora, sau mențiunea că motivele de recurs vor fi depuse separat într-un memoriu;
- semnătura părții sau a mandatarului părții.

Cererea va fi însoțită de dovada achitării taxei de timbru în condițiile legii.

Cererea se va depune la instanța a cărei hotărâre se atacă. Președintele instanței care primește cererea de recurs va putea să o înapoieze părții prezente dacă nu îndeplinește condițiile legale, în vederea refacerii ei, prelungind termenul de recurs cu 5 zile.

Cererea de recurs produce următoarele efecte:

- investirea instanței;
- suspendă executarea hotărârii atacate în cazurile expres prevăzute de lege: strămutarea de hotare, desființarea de construcții, plantații sau a oricăror lucrări avînd o așezare fixă etc. La cerere, instanța poate dispune pentru motive temeinice suspendarea executării hotărârii și în alte cazuri (art. 484 C. proc. civ.).

Prin cererea de recurs se poate cere fie modificarea, fie casarea hotărârii atacate.

Modificarea sau casarea hotărârii se poate cere în următoarele situații, numai pentru motive de nelegalitate:

- cînd instanța nu a fost alcătuită potrivit dispozițiilor legale;
- cînd hotărîrea s-a dat de alți judecători decît cei care au luat parte la dezbaterile în fond a pricinii;

- cînd hotărîrea s-a dat cu încălcarea competenței de ordine publică a altei instanțe;
- cînd instanța a depășit atribuțiile puterii judecătorești;
- cînd, prin hotărîrea dată, instanța a încălcat formele de procedură prevăzute sub sancțiunea nulității;
- cînd hotărîrea nu cuprinde motivele pe care se sprijină sau cînd cuprinde motive contradictorii ori străine de natura cauzei;
- cînd s-a încălcat autoritatea de lucru judecat;
- cînd hotărîrea s-a dat cu încălcarea sau aplicarea greșită a normelor de drept material (art. 488 C. proc.civ.).

În cazul recursului declarat împotriva unei hotărîri care nu poate fi atacată cu apel, acesta nu este limitat la motivele menționate mai sus, instanța putînd examina cauza sub toate aspectele, ca și în cazul apelului.

Recursul este nul dacă nu a fost motivat în termenul legal, cu unele excepții prevăzute expres de lege. Astfel, motivele de ordine publică pot fi invocate din oficiu de instanța de recurs, aceasta fiind obligată să le pună în discuția părților.

Judecarea recursului se realizează de către instanța competentă potrivit legii. Președintele instanței, după ce a constatat că procedura de comunicare a hotărîrii a fost îndeplinită, va fixa termen de judecată și va dispune citarea părților și comunicarea motivelor de recurs.

Intimatul este obligat să depună întîmpinare în termen de cel mult 15 zile de la comunicarea cererii de recurs..

După fixarea termenului de judecată, președintele completului va întocmi un raport sau va desemna un alt judecător din complet în acest scop. În cazul recursului la instanța supremă, raportul poate fi întocmit și de un magistrat-asistent.

Raportorul desemnat va face verificările necesare cu privire la problemele de fond și formă ale recursului formulat, arătînd poziția jurisprudenței și a doctrinei în problemele de drept. Raportul trebuie întocmit în termen de cel mult 30 de zile de la repartizarea dosarului.

În principiu, în recurs nu se administrează probe noi. Există totuși posibilitatea depunerii de înscrisuri pînă la închiderea dezbaterilor.

În timpul judecății, președintele instanței va da cuvântul părților după citirea raportului. Procurorul va avea ultimul cuvânt în cazul în care este parte principală sau recurent.

Soluțiile pe care le poate pronunța instanța de recurs sunt următoarele:

- respingerea recursului sau anularea ori constatarea perimării lui;
- admiterea recursului.

În cazul în care instanța de recurs apreciază că hotărîrea atacată este legală, recursul va fi respins. Dacă soluția este legală însă nu este motivată sau motivarea în fapt sau în drept este necorespunzătoare, soluția va fi de asemenea respingerea recursului, dar instanța de recurs va motiva hotărîrea ori va înlocui motivarea greșită cu propria motivare.

Dacă hotărîrea atacată este nelegală, instanța de recurs va admite recursul, hotărîrea putînd fi modificată sau casată, în tot sau în parte.

Modificarea hotărîrii casate poate interveni în următoarele cazuri:

- cînd hotărîrea nu cuprinde motivele pe care se sprijină sau cînd cuprinde motive contradictorii ori străine de natura pricinii;
- cînd instanța, interpretînd greșit actul juridic dedus judecății, a schimbat natura ori înțelesul lămurit și vădit neîndoielnic al acestuia;
- cînd hotărîrea pronunțată este lipsită de temei legal ori a fost dată cu încălcarea sau aplicarea greșită a legii;
- cînd instanța nu s-a pronunțat asupra unui mijloc de apărare sau asupra unei dovezi administrate, care erau hotărîtoare pentru dezlegarea pricinii.

Admiterea recursului cu casarea hotărîrii intervine în cazurile următoare:

- cînd instanța nu a fost alcătuită potrivit dispozițiilor legale;
- cînd hotărîrea s-a dat de alți judecători decît cei care au luat parte la dezbaterile în fond a pricinii;
- cînd hotărîrea s-a dat cu încălcarea competenței altei instanțe;
- cînd instanța a depășit atribuțiile puterii judecătorești;
- cînd, prin hotărîrea dată, instanța a încălcat formele de procedură prevăzute sub sancțiunea nulității.

Admiterea recursului cu casarea hotărîrii recurate intervine și în toate cazurile în care instanța a cărei hotărîre este recurată a soluționat procesul fără a intra în cercetarea fondului, fie că partea nu a fost legal citată sau modificarea hotărîrii nu este posibilă, fiind necesară administrarea de probe noi.. Dacă sunt găsite întemeiate mai multe motive de recurs, dintre care unele atrag modificarea iar altele casarea, instanța de recurs va casa în întregime hotărîrea atacată pentru asigurarea unei judecări unitare.

Admiterea recursului cu casarea hotărîrii poate fi *cu reținerea* cauzei de către instanța superioară celei a cărei hotărîre a fost recurată sau *cu trimiterea* cauzei spre rejudecare instanței care a pronunțat hotărîrea recurată sau altei instanțe de același grad.

Această din urmă situație intervine atunci cînd instanța a cărei hotărîre a fost recurată a soluționat procesul fără a intra în cercetarea fondului ori judecata părții s-a făcut în lipsa părții care nu a fost regulat citată atît la administrarea probelor cît și în dezbateri.

După casare, instanța de fond va judeca din nou, ținînd seama de toate motivele invocate înaintea instanței a cărei hotărîre a fost casată.

Atunci cînd hotărîrea a fost casată pentru nerespectarea formelor procedurale, judecata va reîncepe de la actul anulat.

În principiu, dispozițiile de procedură privind judecata în apel se aplică și în instanța de recurs.

8.4. Contestația în anulare

Inițial o creație a jurisprudenței, contestația în anulare este o cale extraordinară de atac, de retractare, comună și nesuspensivă de executare. Ea se poate exercita numai împotriva hotărîrilor definitive, în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege.

Codul de procedură civilă reglementează contestația în anulare în art. 503-508.

Contestația în anulare poate fi folosită numai pentru motivele expres prevăzute de lege și numai dacă aceste motive nu au fost invocate anterior pe calea apelului sau recursului:

- cînd procedura de citare nu a fost îndeplinită potrivit cu prevederile legii;

- cînd hotărîrea a fost pronunțată de o instanță necompetentă absolut sau cu încălcare normelor referitoare la alcătuirea instanței;
- soluția recursului este rezultatul unei erori materiale;
- instanța de recurs a omis să cerceteze vreunul dintre motivele de casare invocate de recurent;
- instanța de recurs nu s-a pronunțat asupra unuia dintre recursurile declarate în cauză (art. 503 alin. 1 C. proc. civ.).

Cu toate acestea, motivele contestației în anulare pot fi invocate uneori, chiar dacă puteau fi aduse în discuție pe calea apelului sau recursului. Astfel, contestația în anulare poate fi admisă și în cazul în care motivele arătate au fost invocate prin cererea de recurs însă instanța le-a respins pentru că aveau nevoie de verificări de fapt sau dacă recursul a fost respins fără a fi judecat în fond (art. 504 alin. 2 C. proc. civ.).

Condițiile de admisibilitate a contestației vizează hotărîrea atacată care trebuie să fie irevocabilă și motivele pe care se sprijină contestația, care nu pot fi invocate în apel sau recurs decît cu excepțiile precizate mai sus.

Contestația se introduce la instanța a cărei hotărîre se atacă, indiferent de motivul care se invocă.

Părțile în această cale de atac se numesc *contestator* și *intimat*. Contestator poate fi reclamantul sau pîrîtul de la prima instanță, apelantul sau intimatul în cazul apelului, recurentul sau intimatul în cazul recursului etc.

Termenul de exercitare a contestației este diferit după cum hotărîrile pot fi sau nu executate silit. Împotriva hotărîrilor irevocabile care nu se duc la îndeplinire pe calea executării silite, contestația poate fi introdusă în termen de 15 zile de la data la care contestatorul a luat cunoștință de hotărîre, dar nu mai tîrziu de un an de la data cînd hotărîrea a rămas definitivă.

În cazul hotărîrilor care pot fi duse la îndeplinire pe calea executării silite, contestația în anulare se poate face înainte de începerea executării și în tot timpul ei, pînă la săvîrșirea ultimului act de executare.

Contestația se judecă de urgență și cu precădere. Judecarea contestației va respecta regulile procedurale ale judecaterii la instanța de fond sau de recurs, în funcție de

situație. Întâmpinarea este obligatorie și se depune la dosar cu cel puțin 5 zile înainte primului termen de judecată.

Soluțiile date de instanța investită cu judecarea contestației în anulare pot fi:

- respingerea contestației;
- admiterea contestației.

În caz de admitere a contestației în anulare se procedează la judecarea în fond a cauzei sau, după caz, la rejudecarea recursului.

Hotărârea dată în contestație este supusă aceluiași căi de atac ca și hotărârea atacată.

8.5. Revizuirea

Ca și contestația în anulare, revizuirea este o cale de atac extraordinară, de retractare, comună și suspensivă de executare. Ea se poate exercita numai împotriva hotărârilor definitive, în cazurile și în condițiile expres prevăzute de lege.

Sediul materiei îl constituie art. 509-513 C. proc. civ.

Obiectul revizuirii îl constituie hotărârile rămase definitive în instanța de apel sau prin neapelare, precum și hotărârile date de o instanță de recurs când aceasta evocă fondul.

Spre deosebire de recurs, care de obicei urmărește remedierea erorilor de drept, revizuirea urmărește, de regulă, îndreptarea erorilor săvârșite în legătură cu starea de fapt stabilită în hotărârea definitivă ori irevocabilă. Astfel, aceste două căi de atac sunt complementare, putând fi exercitate concomitent.

Revizuirea poate fi cerută chiar dacă partea nu a uzat de apel, spre deosebire de cazul folosirii contestației în anulare sau recursului, unde această condiție este obligatorie, dacă legea o cere.

Revizuirea se poate exercita împotriva unor hotărâri definitive, dar și asupra unora irevocabile pentru aceleași motive.

Motivele de revizuire sunt:

- existența unor dispoziții contradictorii în hotărâre care nu se pot duce la îndeplinire;

- instanța s-a pronunțat asupra unor lucruri care nu s-au cerut sau nu s-a pronunțat asupra unui lucru cerut, ori s-a dat mai mult decât s-a cerut;
- obiectul pricinii nu se află în ființă;
- condamnarea definitivă a unui judecător, martor sau expert care a luat parte la judecată pentru o infracțiune privitoare la pricină sau hotărîrea a fost dată în temeiul unui înscris declarat fals în cursul sau în urma judecății;
- un judecător a fost sancționat disciplinar pentru exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență, dacă aceste împrejurări au influențat soluția pronunțată în cauză;
- descoperirea ulterioară pronunțării hotărîrii a unor înscrisuri doveditoare reținute de partea adversă sau care nu au putut fi înfățișate datorită unei împrejurări mai presus de voința părților sau cazul în care a intervenit modificarea sau desființarea hotărîrii unei instanțe pe care s-a întemeiat hotărîrea a cărei revizuire se cere;
- s-a casat, s-a anulat ori s-a schimbat hotărîrea unei instanțe pe care s-a întemeiat hotărîrea a cărei revizuire se cere;
- lipsa acordării asistenței juridice sau exercitarea acesteia cu viclenie de către cei însărcinați cu apărarea statului ori a altor persoane juridice de drept public sau de utilitate publică, a minorilor, dispăruților, incapabililor sau celor puși sub curatelă;
- existența unor hotărîri potrivnice date de instanțe de același grad sau de grade diferite, în aceeași pricină, între aceleași persoane, avînd aceeași calitate;
- imposibilitatea unei părți de a participa la judecată și de a înștiința instanța de acest lucru datorită unei împrejurări mai presus de voința sa;
- constatarea de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului a unei încălcări a drepturilor sau libertăților fundamentale printr-o hotărîre judecătorească, iar consecințele grave ale acestei încălcări continuă să

se producă și nu pot fi remediate decât prin revizuirea hotărârii pronunțate;

- declararea neconstituționalității legii, ordonanței ori a unei dispoziții date de acestea care a făcut obiectul unei excepții invocate în cauză.

Cererea de revizuire se îndreaptă la instanța care a pronunțat hotărârea rămasă definitivă și a cărei revizuire se cere. În cazul pronunțării hotărârilor potrivnice de către instanțe de același grad, cererea de revizuire se va adresa instanței mai mare în grad față de instanța sau instanțele care au pronunțat hotărârile potrivnice. Dacă instanțele care au dat hotărâri potrivnice fac parte din circumscripții judecătorești diferite, instanța mai mare în grad la care urmează să fie îndreptată cererea de revizuire va fi aceea a instanței care a dat prima hotărâre.

Termenul de revizuire este de o lună și se socotește diferit, potrivit legii, în funcție de motivul de revizuire invocat, fie de la comunicarea hotărârilor definitive sau, în cazul hotărârilor instanțelor de recurs, de la comunicarea lor, de la pronunțarea lor, fie de la cel din urmă act de executare. În alte situații, termenul de revizuire curge din momentul luării la cunoștință despre hotărârea instanței penale de condamnare a judecătorului, martorului sau expertului care a luat parte la judecata pricinii sau din ziua în care s-au descoperit înscrisurile care se invocă.⁶⁵ Termenul de revizuire ajunge în unele situații la un an sau la trei ani.

Tot pe cale de excepție, pentru situația în care motivul revizuirii îl constituie imposibilitatea părții de a se înfățișa la judecată și de a înștiința instanța despre acest lucru datorită unei împrejurări mai presus de voința sa, termenul de revizuire este de 15 zile și curge de la momentul încetării împiedicării.

De asemenea, o a doua excepție o constituie termenul de 3 luni de la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, a hotărârii Curții Europene a Drepturilor Omului.

Instanța poate suspenda executarea hotărârii a cărei revizuire se cere în condițiile prevăzute de lege.⁶⁶

⁶⁵ Cf. art.511, *Cod de procedură civilă*.

⁶⁶ Cf. art. 512, *Cod de procedură civilă*.

Cererea de revizuire se judecă în aceleași condiții ca și cererea de chemare în judecată. Întâmpinarea este obligatorie și se depune la dosar cu cel puțin 5 zile înaintea termenului de judecată.

Dezbaterile sunt limitate doar la admisibilitatea revizuirii și la faptele pe care se întemeiază. Instanța poate respinge sau admite cererea de revizuire. În caz de admitere, instanța va schimba, în tot sau în parte, hotărîrea atacată. În cazul hotărîrilor definitive potrivnice instanța va anula cea din urmă hotărîre.

Hotărîrea asupra revizuirii este supusă la rîndul său căilor de atac prevăzute pentru hotărîrea revizuită. Dacă revizuirea s-a cerut pentru hotărîri potrivnice, calea de atac împotriva hotărîrii de revizuire este recursul.

Teste de autoevaluare

1. În procesul civil, căile de atac:
 - a). sunt o manifestare concretă a acțiunii civile
 - b). constituie un remediu contra eventualelor greșeli materiale sau de aplicare a legii
 - c). sunt mijloace procedurale prin care se poate obține anularea sau reformarea hotărîrilor judecătorești

2. Apelul, cale de atac ordinară în procesul civil:
 - a). este declanșat prin introducerea unei cereri formulate de către partea nemulțumită de hotărîrea instanței de fond
 - b). trebuie introdus cu respectarea unui termen de 15 zile
 - c). va fi soluționat de către instanța ierarhic superioară celei a cărei hotărîre se atacă

3. Căile extraordinare de atac sunt:
 - a). contestația în anulare
 - b). revizuirea
 - c). reformarea încheierii de ședință.

Capitolul 9. Particularități ale procesului penal

Structura capitolului:

- 9.1. *Acțiunea penală și exercitarea acesteia*
- 9.2. *Desfășurarea procesului penal*

Obiective specifice:

- studentul trebuie să definească noțiunea de acțiune penală;
- studentul trebuie să explice procedura soluționării acțiunii penale;
- studentul trebuie să identifice momentele desfășurării procesului penal;
- studentul trebuie să descrie desfășurarea procesului penal;
- studentul trebuie să formuleze întrebări cu privire la materialul prezentat.

 Timp mediu necesar pentru asimilarea cunoștințelor: 210'

Bibliografie

Neagu, Ioan, *Drept procesual penal. Tratat*, 2 vol., Ed. Global Lex, București, 2004, 2006.

Theodoru, Grigore – *Tratat de drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București, 2007.

Codul de procedură penală

9.1. Acțiunea penală și exercitarea acesteia

Soluționarea conflictului născut între autorul faptei penale (infracțiunii) și societate revine în mod obligatoriu autorităților judecătorești competente. Instrumentul juridic cu ajutorul căruia se deferă justiției rezolvarea acestui conflict constă în acțiunea penală intentată potrivit dispozițiilor legii procedurale penale.

În literatura de specialitate există diverse opinii în legătură cu definirea acțiunii penale. Cei mai mulți specialiști susțin că rațiunea nașterii acțiunii penale constă în simplul fapt al săvârșirii faptei penale, nașterea acțiunii penale intervenind simultan cu

încălcarea normei de drept penal. Alți autori, a căror părere o împărtășim și noi, susțin că acțiunea penală este în sine cuprinsă în textul normei care incriminează fapta, existența ei se subînțelege, acțiunea devenind exercitabilă în momentul în care s-a săvârșit o infracțiune. Astfel, comiterea faptei penale declanșează nu acțiunea penală, ci exercitarea ei, momentul săvârșirii infracțiunii marcând, de fapt, momentul în care începe exercitarea acțiunii.

Indiferent de disputele conceptuale, acțiunea penală există ca o instituție procesuală autonomă, de o importanță deosebită, singurul „mijloc legal prin care se realizează scopul procesului penal”⁶⁷.

9.1.1. Obiectul și subiecții acțiunii penale

Acțiunea penală are ca obiect tragerea la răspundere penală a persoanelor vinovate de săvârșirea infracțiunilor. Cu toate acestea, obiectul acțiunii penale nu trebuie redus la pedeapsă, la aplicarea acesteia, care se circumscrie fazei de judecată a procesului penal. Acțiunea penală se exercită pe tot parcursul procesului, aplicarea pedepsei constituind doar scopul acțiunii penale.

Subiecții acțiunii penale sunt cei implicați în raportul conflictual de drept penal, schimbându-și însă rolurile în cadrul acesteia. Astfel, subiectul pasiv al infracțiunii devine subiectul activ al acțiunii penale, iar subiectul activ al infracțiunii (autor, coautor, instigator, complice) devine subiectul pasiv al acțiunii penale.

Subiectul pasiv al infracțiunii și subiectul activ al acțiunii penale este statul deoarece el este titular al dreptului de a cere respectarea normelor juridice, a valorilor sociale protejate de acestea. De asemenea, alături de stat, ca subiect pasiv special al infracțiunii, apare și persoana care suferă nemijlocit ca urmare a activității infracționale care aduce atingere vieții, demnității, proprietății acesteia. Subiectul pasiv special nu apare ca titular al acțiunii penale, legiuitorul lăsându-i numai dreptul de a decide uneori asupra punerii în mișcare a acțiunii penale, prin sesizarea autorităților competente.

Subiectul pasiv al acțiunii penale devine făptuitorul, acțiunea penală fiind îndreptată în mod direct asupra sa.

⁶⁷ I. Neagu, *Drept Procesual Penal, Partea Generală, Tratat*, Ed. Global Lex, București, 2006, p. 207.

9.1.2. Trăsăturile acțiunii penale

Luând în considerare obiectul său specific și modalitatea sa de exercitare, acțiunea penală are următoarele caracteristici:

- acțiunea penală este o acțiune socială, aparține societății și se exercită prin intermediul organelor statului special abilitate în acest sens;
- acțiunea penală este obligatorie, ea se pune în mișcare de fiecare dată când s-a comis o infracțiune, ca urmare a principiului oficialității care animă procesul penal;
- acțiunea penală este indisponibilă deoarece, odată declanșată, acțiunea penală trebuie continuată pînă la epuizarea ei, adică pînă în momentul în care rămîne definitivă soluția dată în cauză;
- acțiunea penală este indivizibilă, ea extinzîndu-se asupra tuturor celor care au participat la săvîrșirea infracțiunii (autor, coautor, instigator, complice);
- acțiunea penală este individuală ca urmare a faptului că răspunderea penală este personală, exercitată numai împotriva participanților la săvîrșirea infracțiunii, singurii care vor suporta consecințele acțiunii penale⁶⁸.

9.1.3. Momentele desfășurării acțiunii penale

Desfășurarea materială în timp a acțiunii penale are în vedere trei momente importante: punerea în mișcare a acțiunii penale, exercitarea acțiunii penale și stingerea acțiunii penale.

Punerea în mișcare a acțiunii penale nu trebuie confundată cu momentul începerii urmăririi penale pentru că, nu întotdeauna, momentul inițial al folosirii acțiunii penale nu coincide cu momentul începerii procesului penal.

Pentru punerea în mișcare a acțiunii penale este necesară cunoașterea făptuitorului care urmează a răspunde penal. În acest sens, trebuie găsite temeieri

⁶⁸ I. Neagu, *Drept Procesual Penal, Partea Generală, Tratat*, Ed. Global Lex, București, 2006, pp. 209-210.

suficiente, probe, pentru ca o persoană să poată fi ținută responsabilă pentru săvârșirea unei fapte penale.

În situația în care se cunoaște făptuitorul și există suficiente probe care îl incriminează, atunci punerea în mișcare a acțiunii penale este simultană cu începerea urmăririi penale, prima fază a procesului penal. Uneori însă, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare și în cursul celei de a doua faze a procesului penal, judecata, dacă în sarcina inculpatului se descoperă fapte noi, în legătură cu infracțiunea inițială care face obiectul procesului, sau dacă sunt descoperiți și alți făptuitori decât inculpatul inițial (art. 335 Cod procedură penală).

Acțiunea penală se pune astfel în mișcare, fie în faza urmăririi penale de către procuror printr-o ordonanță sau printr-un rechizitoriu, fie în faza judecării de către instanță, printr-o încheiere.

Punerea în mișcare a acțiunii penale conferă persoanei suspectate de săvârșirea faptei calitatea de inculpat în cauză.

Exercitarea acțiunii penale este momentul imediat următor punerii în mișcare a acțiunii penale și are drept finalitate tragerea la răspundere a inculpatului.

În faza urmăririi penale, acțiunea se exercită de către procuror și organele penale care desfășoară cercetarea penală. Alături de aceștia, în unele cazuri, exercită acțiunea penală și persoana vătămată, atunci când organele de cercetare penală sunt sesizate direct prin plângerea sa (procedura plîngerii prealabile).

Procurorul este cel care exercită în principal și în mod obligatoriu acțiunea penală în faza de judecată a procesului. Cu toate acestea, în unele situații, când participarea procurorului nu este cerută de lege, acțiunea va fi exercitată de persoana vătămată.

Exercitarea acțiunii penale se rezumă de fapt la realizarea tuturor activităților care vizează probațiunea într-o cauză penală (formularea de cereri, ridicarea de excepții, luarea de măsuri penale etc.).

În funcție de circumstanțe, este posibil ca părțile îndreptățite a exercita acțiunea penală să renunțe în mod întemeiat la acest drept. În toate cazurile, instanța este cea care decide cu privire la renunțare.

Stingerea acțiunii penale poate interveni înainte sau după punerea ei în mișcare. Există situații speciale care pot determina stingerea acțiunii chiar înainte de punerea sa în

mișcare. Aceste cazuri speciale sunt prevăzute limitativ de articolul 16 Cod procedură penală (fapta nu există, fapta nu este prevăzută de legea penală, fapta nu prezintă pericolul social al unei infracțiuni, fapta nu a fost săvârșită de învinuit etc.). În aceste situații, încetarea acțiunii penale are loc înaintea fazei judecătorești, în timpul urmăririi penale, soluțiile pronunțate putând fi: scoaterea de sub urmărire penală, încetarea acesteia, încetarea procesului penal și clasarea cauzei penale.

De cele mai multe ori însă, acțiunea penală se stinge după momentul punerii în mișcare, exercitarea ei încetînd prin pronunțarea unei hotărîri judecătorești definitive și irevocabile de către autoritățile competente. Soluțiile date de către acestea într-o cauză penală pot fi: achitarea, condamnarea sau încetarea procesului penal.

Achitarea și condamnarea intervin întotdeauna în urma desfășurării integrale a procesului penal, condamnarea pronunțîndu-se în situația în care se constată că fapta există, este infracțiune și a fost săvârșită de către inculpat. Achitarea intervine ca urmare a existenței unuia dintre cazurile prevăzute de articolul 16 lit. a-e C. proc. penală, iar încetarea procesului penal potrivit aceluiași articol lit.f-j.

9.2. Desfășurarea procesului penal

În cadrul procesului penal, funcțiile procesuale sunt realizate în cadrul fazelor procesuale care sunt un ansamblu de acte și măsuri procesuale și procedurale, avînd un scop limitat la obiectivul general al procesului penal⁶⁹. În fiecare fază a procesului penal sunt avute în vedere probleme de a căror soluționare depinde trecerea dosarului în faza următoare a procesului penal.

Fazele procesului penal sunt urmărirea penală, judecata și executarea hotărîrilor penale.

⁶⁹ I. Neagu, *Drept Procesual Penal, Partea Specială, Tratat*, Ed. Global Lex, București, 2006, p. 27.

9.2.1. Urmărirea penală

Faza urmăririi penale este esențială pentru aflarea adevărului în cauză și astfel, pentru soluționarea corectă a conflictului penal și indirect pentru menținerea eficienței sistemului judiciar în ansamblul său.

Desfășurarea urmăririi penale este reglementată de dispozițiile Codului Penal și Codului de procedură penală (Titlul I al Părții speciale, art.285-341).

Urmărirea penală este desfășurată de către organe specializate în descoperirea infracțiunilor, identificarea și prinderea infractorilor pentru trimiterea acestora în judecată. Reprezentanții Ministerului Public, procurorii, împreună cu organele de cercetare ale poliției judiciare, lucrători specializați din cadrul Ministerului Administrației și Internelor, precum și alte organe specializate dețin competența desfășurării urmăririi penale.

Obiectul urmăririi penale îl constituie „strângerea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune și la stabilirea răspunderii penale a acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată”⁷⁰. În acest sens, organele de urmărire penală sînt obligate să strîngă probele necesare în vederea lămuririi cauzei sub toate aspectele și a stabilirii adevărului, probele administrate putînd fi atît în favoarea invinuitului sau inculpatului, cît și în defavoarea sa.

Majoritatea actelor procesuale, acte de dispoziție, sunt îndeplinite de către procuror, acesta luînd măsurile necesare în timpul urmăririi penale pentru punerea în mișcare a acțiunii penale, trimiterea în judecată, etc. Uneori însă, instanța competentă dispune prin acte procesuale chiar și în timpul urmăririi penale cu privire la anumite situații precum luarea măsurii reținerii, a arestării preventive, a controlului judiciar, dispoziția de a se efectua percheziția sau dispoziția de a se efectua interceptarea convorbirilor și înregistrarea lor pe bandă magnetică.

Dispozițiile date de procuror sau de către instanță prin *actele procesuale* sunt duse la îndeplinire prin *acte procedurale* efectuate de către organele de cercetare penală (efectuarea perchezițiilor, cercetarea la fața locului, ridicarea de obiecte și înscrisuri etc.)

⁷⁰ Art. 285, *Cod de procedură penală*.

Atît actele procesuale cît și cele procedurale sunt consemnate în înscrisuri constatatoare a căror formă și conținut respectă prevederile legii. Aceste înscrisuri constatatoare alcătuiesc dosarul de urmărire penală.

Din punct de vedere temporal, urmărirea penală se desfășoară între două limite: momentul începerii urmăririi penale și momentul emiterii soluției de către procuror. Momentul începerii urmăririi penale este marcat prin rezoluția procurorului (în cazul sesizării externe a autorităților – plîngere, denunț) sau proces-verbal (în cazul sesizării din oficiu) și în mod excepțional prin ordonanța procurorului.

Momentul final al urmăririi penale este cel al soluționării acestei fazei a procesului penal de către procuror care poate dispune trimiterea în judecată, scoaterea de sub urmărire penală a persoanei în cauză, încetarea urmăririi penale prin renunțare sau clasarea.

Urmărirea penală se finalizează cu rechizitoriul de trimitere în judecată efectuat de către procuror, în cazul în care se constată vinovăția suspectului sau inculpatului⁷¹.

În cazul în care nu se dovedește vinovăția acestuia, procurorul prin ordonanță sau rezoluție încheie urmărire penală prin scoaterea de sub urmărire a persoanei în cazurile prevăzute de art. 16 lit. a)-e) C. proc. pen.

În cazurile prevăzute de articolul 16 lit. f)- h), i¹) și j) C. proc. pen., dacă există suspect sau inculpat în cauză, se dispune încetarea urmăririi penale prin rezoluția motivată sau ordonanța procurorului (art. 320 C. proc. pen.).

Clasarea prin ordonanța procurorului marchează finalul urmăririi penale în cazul în care nu se poate începe urmărirea penală ca urmare a neîndeplinirii condițiilor de fond și de formă a sesizării sau există unul din cazurile prevăzute de art. 16 alin. 1 Cod. proc. pen.

În ceea ce privește activitățile de urmărire penală, limitele sunt fixate de norma juridică procedurală care statuează competența materială și funcțională a organelor de urmărire penală.

Principalele trăsături ale acestei faze procesuale sunt date de regulile generale și speciale după care se conduce urmărirea penală. Literatura de specialitate menționează ca trăsături ale urmăririi penale următoarele: subordonarea ierarhică în efectuarea actelor de

⁷¹ Cf. art. 262, *Cod de procedură penală*.

urmărire penală, nepublicitatea activităților judiciare, caracterul necontradictoriu expres al procesului penal în această fază, forma preponderent scrisă a urmăririi penale.

Controlul asupra activităților din cadrul urmăririi penale este asigurat printr-o subordonare ierarhică ale organelor judiciare care asigură desfășurarea acestei faze procesuale. Astfel, potrivit art. 303 C. proc. pen., procurorul poate să dea dispoziții cu privire la orice act de urmărire penală care sunt obligatorii pentru organele de cercetare penală sau pentru alte organe specializate, cu atribuții în cercetarea săvârșirii infracțiunilor⁷². De asemenea, instanța competentă este singura în măsură să dispună asupra unor măsuri preventive cerute de către procuror în cauză (reținerea, controlul judiciar, arestul preventiv etc.). Bineînțeles, această subordonare a organelor judiciare este doar una de ordin funcțional și nu una administrativă.

Urmărirea penală se desfășoară în condiții de lipsă de publicitate. Cercetările penale implică o anumită discreție care trebuie menținută pentru a facilita aflarea adevărului în cauză, excluzând astfel, pe cât posibil, ștergerea sau ascunderea dovezilor care ar putea conduce la un rezultat pozitiv privind rezolvarea conflictului penal. Aceasta nu înseamnă că urmărirea penală are un caracter secret, din contră, potrivit prevederilor legale se asigură participarea apărătorilor care au dreptul să asiste la orice act de urmărire penală alături de suspectul sau inculpatul în cauză (art. 109 alin. 2 și art. 94 C. proc. pen.). Pe parcursul urmăririi penale pot exista momente în care și alte persoane decât cele aflate sub urmărire pot lua cunoștință de unele probe administrate în cauză, de exemplu, în cazul percheziției, confruntării, prelungirii arestării preventive, efectuării unor expertize etc.

Datorită faptului că urmărirea penală se desfășoară fără publicitate, această fază a procesului penal este, de asemenea, lipsită de contradictorialitate. Lipsa contradictorialității, trăsătură esențială a fazei judecătii, asigură operativitatea și mobilitatea urmăririi penale⁷³.

Întreaga activitate desfășurată în cadrul urmăririi penale se concretizează în înscrisurile care alcătuiesc dosarul cauzei, dosar care va fi înaintat instanței de judecată în condițiile legii. Părțile nu pot acționa decât în scris, prin efectuarea de cereri și memorii.

⁷² Articolul 31 din *Legea nr. 304/2004*, republicată, privind organizarea judiciară în România, statuează că procurorii conduc și controlează activitatea de cercetare penală a Poliției și a altor organe.

⁷³ I. Neagu, *Drept Procesual Penal, Partea Specială, Tratat*, Ed. Global Lex, București, 2006, p. 35.

9.2.2. Camera preliminară

Activitatea Camerei preliminare este reglementată de Titlul II (art. 342-348) al Părții speciale a Codului de procedură penală.

Obiectul procedurii camerei preliminare îl constituie verificarea, după trimiterea în judecată, a competenței și a legalității sesizării instanței, precum și verificarea legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală, activități preliminare începerii judecătii (art. 54 și art. 342 Cod proc. pen.).

Procedura desfășurată în Camera preliminară poate fi de maxim 60 de zile de la înregistrarea cauzei la instanță.

Dosarul se repartizează aleatoriu judecătorului de cameră preliminară, după ce instanța a fost sesizată prin rechizitoriu. O copie după acesta împreună cu alte acte de procedură îi vor fi comunicate inculpatului într-un termen care nu poate fi mai scurt de 20 de zile.

În cazurile prevăzute de lege, judecătorul de cameră preliminară dispune desemnarea pentru inculpat a unui apărător din oficiu și stabilește un termen în vederea ridicării de excepții sau a formulării de cereri scrise. Rezolvarea acestora se va realiza de către judecător printr-o încheiere. Judecătorul de cameră preliminară hotărăște prin încheiere motivată, în camera de consiliu, fără participarea procurorului și a inculpatului. Încheierea se comunică de îndată acestora (art. 346 alin.1). În termen de 3 zile de la comunicarea încheierii, procurorul și inculpatul pot face contestație cu privire la modul de soluționare a cererilor și a excepțiilor (art. 347 alin.1)

La expirarea termenelor legale, judecătorul de cameră preliminară dacă constată legalitatea sesizării instanței, a administrării probelor și a efectuării actelor de urmărire penală poate dispune începerea judecătii (art. 346 alin.2).

În cazurile expres prevăzute de lege, judecătorul de cameră preliminară restituie cauza la parchet în vederea completării actelor de urmărire penală. Procurorul poate introduce o contestație la această soluție (art. 347 alin.1).

Judecătorul de cameră preliminară se pronunță, la cerere sau din oficiu, cu privire la luarea, menținerea, înlocuirea, revocarea sau încetarea de drept a măsurilor preventive, verificând legalitatea și temeinicia acestor măsuri (art. 348 alin.1).

9.2.3. Judecata

În sens restrîns, noțiunea de *judecată* desemnează „operațiunea de logică practică și juridică prin care un organ cu competență jurisdicțională soluționează un conflict de drept cu care a fost investit”⁷⁴.

În sens larg, „prin *judecată*, ca fază a procesului penal, se înțelege acea etapă procesuală care se desfășoară în fața instanțelor penale din momentul sesizării inițiale și pînă la soluționarea definitivă a cauzei penale”⁷⁵.

Judecata este cea mai importantă fază a procesului penal pentru că numai pe baza activităților desfășurate în această etapă se poate ajunge la o anumită convingere privind adevărul în cauză, exprimată în hotărîrea judecătorească. În această fază a procesului se verifică, de fapt, activitatea tuturor participanților la rezolvarea cauzei.

Spre deosebire de urmărirea penală, judecata este caracterizată de publicitate, contradictorialitate, oralitate. De asemenea, instanța este obligată să ia în considerare, în mod direct, nemijlocit, toate probele necesare pentru aflarea adevărului în cauză, probe noi sau chiar cele care au fost administrate în timpul urmăririi penale.

Dispozițiile Codului de procedură penală (art.349-477¹) reglementează judecata în cadrul procesului penal. Dispozițiile generale au în vedere îndatoririle instanței, locul unde se desfășoară judecata, citarea părților, compunerea instanței, asigurarea apărării, asigurarea ordinii și solemnității ședinței de judecată, cazurile de suspendare a judecății etc.

Judecata, ca fază procesuală, cuprinde judecata în primă instanță, succedată de folosirea căilor ordinare de atac și a celor extraordinare, în condițiile legii.

Judecata în primă instanță (art. 371 - 407 C. proc. pen.) presupune luarea unor măsuri premergătoare desfășurării propriu-zise a ședinței de judecată. Aceste măsuri privesc fixarea termenului de judecată, fixarea completului și asigurarea apărării.

Ședința de judecată are patru etape distincte: începutul judecății, cercetarea judecătorească, dezbaterile și ultimul cuvînt al inculpatului care marchează încetarea ședinței de judecată și trecerea la deliberarea hotărîrii.

⁷⁴ I. Neagu, *Drept Procesual Penal, Partea Specială, Tratat*, Ed. Global Lex, București, 2006, p. 122.

⁷⁵ *Idem*.

Începutul judecății este marcat de anumite măsuri de ordin organizatoric care vizează desfășurarea în bune condiții a procesului penal: declararea ședinței deschise, strigarea cauzei și apelul celor citați, verificarea legalității sesizării instanței, verificări cu privire la inculpat, luarea de măsuri cu privire la martori, experți, interpreți, pronunțarea asupra unor cereri și excepții ridicate.

Cercetarea judecătorească are ca obiect administrarea probelor necesare pentru rezolvarea cauzei. În cadrul acestei etape sunt readministrate probele din faza de urmărire penală și de asemenea, administrate și alte probe noi pe care instanța le consideră necesare în vederea aflării adevărului. Procedura penală prevede o anumită ordine în acest sens: începerea cercetării judecătorești, ascultarea inculpatului, ascultarea coinculpaților, ascultarea celorlalte părți, ascultarea martorilor, experților, interpreților⁷⁶.

Dezbaterile sunt considerate a fi punctul culminant al procesului penal, în această etapă participând deopotrivă acuzarea, apărarea și instanța. Discuțiile în contradictoriu care au loc acum se pot referi la existența faptei, vinovăția inculpatului, stabilirea circumstanțelor reale și personale, rezolvarea laturii civile dacă este cazul etc. În mod obișnuit, ca regulă, dezbaterile nu se pot întrerupe. Cu toate acestea, întreruperea pentru motive temeinice nu poate depăși 3 zile.

Ultimul cuvânt în cadrul dezbaterilor îl are inculpatul, ca o garanție procesuală a dreptului la apărare. Inculpatul se adresează personal instanței, nu prin intermediul apărătorului⁷⁷.

Deliberarea (art. 391 - 407 C. proc. pen.) presupune verificarea și evaluarea probelor din dosar, o activitate logică care stă la baza soluționării cauzelor, inclusiv a celor penale.

Completul de judecată deliberează asupra chestiunilor de fapt și de drept, dînd în final o soluție care se materializează în hotărîrea instanței. Soluția dată în urma deliberării se consemnează într-o minută care va deveni dispozitivul hotărîrii.

Hotărîrea instanței se pronunță în ședință publică (art. 405 C. proc. pen.). Cu această ocazie, părțile sunt înștiințate că pot ataca hotărîrea cu apel sau, după caz, cu recurs.

⁷⁶ Cf. art. 376, *Cod de procedură penală*.

⁷⁷ Cf. art. 388, *Cod de procedură penală*.

Hotărîrea are trei părți obligatorii: introducerea sau practica, expunerea sau partea demonstrativă⁷⁸ și dispozitivul sau soluția instanței⁷⁹.

Pe lângă alte mențiuni, *dispozitivul* trebuie să cuprindă în mod obligatoriu denumirea infracțiunii și textul de lege care incriminează fapta în caz de condamnare, precum și faptul că hotărîrea poate fi atacată, după caz, cu apel sau recurs, cu precizarea termenului în cadrul căruia părțile își pot manifesta acest drept. În situația achitării sau încetării procesului penal trebuie menționată cauza care a determinat această soluție.

9.2.4. Executarea hotărîrii penale

Punerea în executare a hotărîrilor penale este reglementată de normele procesuale penale, pe cînd executarea propriu-zisă a sancțiunii cade sub incidența normelor cuprinse în Codul penal și în Codul de procedură penală (art. 550-601).

Faza punerii în executare a hotărîrilor penale este autonomă și cuprinde reguli proprii care nu se regăsesc în celelalte faze ale procesului penal și nici cu ocazia executării propriu-zise a pedepsei.

Existența unei hotărîri penale definitive în cauză asigură trecerea la executarea prevederilor acesteia.

Procedura *punerii în executare a pedepselor principale* este reglementată de art. 555-561 C. proc. pen.

Pedeapsa închisorii și a detențiunii pe viață se pune în executare prin emiterea unui mandat de executare, act procedural prin care se duce la îndeplinire ordinul de punere în executare, act procesual al instanței de judecată. Mandatul de executare se întocmește în trei exemplare, cuprinzînd dispoziții obligatorii prevăzute de art. 555 alin.1 C. proc. pen.

Pedeapsa amenzii se execută prin plata de către cel condamnat în termen de 3 luni de la rămînerea definitivă a hotărîrii de condamnare. Recipisa de plată integrală a amenzii se va depune la instanța de executare în acest termen.

Dacă cel condamnat se află în imposibilitatea de a plăti, instanța poate dispune plata eșalonată a amenzii, în rate lunare, pe o perioadă de 2 ani (art. 559 Cod proc. pen.).

⁷⁸ Cf. art. 403, *Cod de procedură penală*.

⁷⁹ Cf. art. 404, *Cod de procedură penală*.

În caz de neplată a amenzii, instanța poate dispune reținerea din salariu, pensie și alte venituri din muncă de care cel condamnat dispune. De asemenea, potrivit art. 560 Cod proc. pen., pedeapsa amenzii se poate înlocui cu cea a prestării unei munci neremunerate în folosul comunității în conformitate cu art. 64 alin. 1 Cod penal. De asemenea, instanța poate înlocui și această pedeapsă cu pedeapsa închisorii (art. 561 Cod proc. pen.).

Punerea în executare a pedepselor complementare (interzicerea unor drepturi și degradarea militară) este reglementată de art. 562-565 C. proc. pen.

În cazul pedepsei interzicerii exercițiului unor drepturi se trimite o copie după dispozitivul hotărârii de condamnare consiliului local în a cărui rază teritorială își are domiciliul condamnatul și organului care supraveghează exercitarea acestor drepturi.

Pedeapsa cu degradarea militară (pierderea gradului și a dreptului de a purta uniformă) se pune în executare prin trimiterea de către instanță a unei copii de pe hotărâre comandantului unității militare din care a făcut parte condamnatul sau comandantului centrului militar în a cărui raza teritorială domiciliază condamnatul.

*Punerea în executare a măsurilor de siguranță*⁸⁰ este reglementată de art. 566-574 C. proc pen. Executarea acestor măsuri se realizează în mod specific, în funcție de natura măsurii luate.

În cazul obligării la tratament medical sau la internare medicală, o copie după hotărâre și după raportul medico-legal pe baza căruia s-a luat măsura va fi comunicată direcției sanitare din județul pe teritoriul căruia locuiește persoana față de care s-a luat această măsură.

În situația refuzului prin orice mijloace de a executa măsura de siguranță impusă, organele de poliție pot lua măsurile necesare în vederea obligării persoanei la respectarea hotărârii instanței. Autoritățile pot decide de asemenea cu privire la menținerea, înlocuirea sau încetarea executării măsurii de siguranță.

⁸⁰ A se vedea art. 108, *Cod penal*.

Teste de autoevaluare

1. Trăsături ale acțiunii penale sunt:
 - a). obligativitatea
 - b). indisponibilitatea
 - c). indivizibilitatea

2. Rolul urmăririi penale ca fază procesuală este acela de a :
 - a). asigura soluționarea corectă a acțiunii penale
 - b). menține eficiența sistemului judiciar în ansamblul său
 - c). aflarea adevărului în cauză

3. Soluțiile date în urma desfășurării urmăririi penale pot fi:
 - a). trimiterea în judecată
 - b). scoaterea de sub urmărire penală
 - c). clasarea

Răspunsuri

Capitolul 1

1a; 2d; 3c,d

Capitolul 2

1-; 2a,b; 3a,b,c

Capitolul 3

1a,b; 2a,d; 3a,b,c

Capitolul 4

1a,b,c; 2b; 3c

Capitolul 5

1a; 2b; 3a,b,c

Capitolul 6

1a,b,c; 2b,c; 3a,b

Capitolul 7

1a,b,c; 2a,c; 3a,b,c

Capitolul 8

1a,b,c; 2a,b,c; 3 a,b

Capitolul 9

1a,b,c; 2a,b,c; 3a,b

BIBLIOGRAFIE

1. Boroi, Gabriel, Stacu Mirela, *Drept procesual civil*, Ed. Hamangiu, București, 2015.
2. Ciobanu, Viorel M., Boroi, A., *Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat*, Ed. Universul juridic, București, 2013.
3. Ciobanu, Viorel M., *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Ed. Național, București, 1999.
4. Ciobanu, Viorel M., Boroi, A., *Drept procesual civil, Curs selectiv pentru licență*, Ed. All Beck, București, 2003.
5. Deleanu, Ion, *Tratat de procedură civilă*, 2 vol., Ed. All Beck, București, 2005.
6. Deleanu, Ion (coord.), *Tratat de procedură civilă*, Ed. Universul juridic, București, 2013.
7. Durac, Gheorghe, *Drept procesual civil – principii și instituții fundamentale*, Ed. Hamangiu, București, 2014.
8. Durac, Gheorghe, *Judecata în primă instanță în procesul civil: practică judiciară*, Ed. Hamangiu, București, 2006.
9. Florescu, Dumitru C., *Sanctiunile procedurale civile*, Ed. Paideia, București, 2005.
10. Leș, Ioan, *Tratat de drept procesual civil*, vol. I, II, Ed. Universul juridic, București, 2014.
11. Măgureanu, Florea, *Drept procesual civil : culegere de spețe și acte din practica instanțelor judecătorești*, Ed. Universul Juridic, București, 2005.
12. Măgureanu, Florea, *Drept procesual civil*, Ed. All Beck, București, 2004.
13. Neagu, Ioan, *Drept procesual penal. Tratat*, 2 vol., Ed. Global Lex, București, 2004, 2006.
14. Pivniceru, Mona Maria, *Recursul în procesul civil: practică judiciară*, Ed. Hamangiu, București, 2006.
15. Pîrvu, Liviu-Narcis, *Apelul în procesul civil*, Ed. Lumina Lex, București, 2004.
16. Popa, Marin, *Teoria generală a nulității actelor de procedură civilă*, Ed. All Beck, București, 2003.
17. Tabacu, Andreea, *Drept procesual civil – legislație internă și internațională, doctrină și jurisprudență*, Ed. Universul juridic, București, 2015.
18. Theodoru, Grigore, *Tratat de drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București, 2007.
19. Codul de procedură civilă.
20. Codul de procedură penală.
21. Constituția României revizuită în 2003.